

Sisällys

PÄÄKIRJOITUS

- Kaupungit, rauha ja (maailman)politiikka
Eeva Puumala, Anitta Kynsilehto & Leena Vastapuu 3

ARTIKKELIT

- 📖 Den ömsesidiga relationen mellan städer och krig, krig och städer
Kristin Ljungkvist & Anna Danielsson 9
- 📖 Arkipäivän rauhan ja yhteisöjen muodostuminen kaupunkitilan kohtaamisissa
Karim Maïche & Anna Sofia Suoranta 24
- 📖 Kosmopoliittiset kaupungit ja kotoperäiset pikkukunnat? Erot kuntalaisten ilmastohuolella ja ilmastotoimia koskevissa asenteissa
Mikko Leino & Aino Tiihonen 42

KESKUSTELUA

- Turvattomuus Iranin kaupungeissa
Aliakbar Almaspour 66
- Pandojen Ähtäri – Maalaiskaupunki maailmanpolitiikan pyörteissä
Aapo Jumppanen 74

KIRJA-ARVIO

- Yhteiskuntarauhan paikalliset käytännöt (M. Juntunen ja E. Puumala, K. Maïche & S. Tuomaala-Özdemir, toim.)
Linda Haapajärvi 83
- Ohjeita kirjoittajille 88

Kaupungit, rauha ja (maailman)politiikka

Kosmopoliksen tämänkertainen numero käsittelee kohdennetusti kaupunkeja, rauhaa ja (maailman)politiikkaa. Kaupungistuminen muodostaa yhden aikamme suurista megatrendeistä. Yhdistyneet Kansakunnat pitää sitä myös megatrendeistä varmimpana (esim. YK 2020). Kaupungistumisella, eli urbanisaatiolla, viitataan yhteiskunnalliseen kehityskulkuun, jossa kaupungeissa asuvan väestön osuus kokonaisväestöstä lisääntyy.

Tällä hetkellä yli puolet maailman väestöstä asuu kaupungeissa. Vuoteen 2050 mennessä osuuden odotetaan nousevan jo 70–75 prosenttiin. Ehkä tämän vuoksi kaupunkien rooliin ja merkitykseen myös maailmanpoliittisina toimijoina onkin alettu kiinnittää yhä enemmän huomiota. Kaupunkien painoarvon maailmanpolitiikassa sekä konfliktien ja rauhan paikkoina ja areenoina voidaan odottaa korostuvan tulevaisuudessa entistä voimakkaammin.

Groznyi, Mosul, Aleppo, Mariupol. Nämä kaupungit tunnetaan traagisina esimerkkeinä sodankäynnistä ja sen vaikutuksista kaupungeissa. Nimien taakse kiteytyy valtava määrä inhimillistä kärsimystä, strategista merkitystä ja yleistä hävitystä. Kaupunkien ja sodankäynnin suhde sekä kaupunkisodan erityispiirteet nousivat viimeistään Ukrainan sodan myötä laajaan tietoisuuteen. Kaupunkien keskustoissa ja asuinalueilla käytävät taistelut ja infrastruktuurin tuhoaminen heijastuvat suoraan siviilien elämään (YK 2022). Kaupunkien strateginen merkitys sodankäynnissä on historiallisestikin ollut iso ja nyt se on jälleen kasvussa (King 2021, 34–41).

Suora sodankäynti ei kuitenkaan ole ainoa tapa pohtia kaupunkien merkitystä maailmanpolitiikassa tai rauhan- ja konfliktintutkimuksessa. Tästä viimeaikaisena esimerkkinä toimii koronapandemia, joka nosti esiin kaupungistumisen sekä kestävyiden yhteen kietoutumisen. Kaupunkirakenne, -suunnittelu ja kaupunkien suuri asukastiheys näyttävätkin merkittävänä kysymyksenä, kun arvioidaan, miten kaupungistuvat yhteiskunnat ovat selvinneet pandemiasta (Baum ym. 2022). Lopulta kyse on paitsi kaupunkien, myös yhteiskuntien, sosiaalisesta kestävydestä ja oikeudenmukaisuudesta.

Kaupunkien merkitystä voidaan myös lähestyä kysymyksenä globaalista oikeudenmukaisuudesta, sillä suurin osa megalopoleista sijaitsee globaalissa etelässä. AbdouMaliq Simone (2020) kirjoittaakin, että käsitteet, kuten ”kaupunki” ja ”globaali etelä” pitävät sisällään monenlaisia historioita ja prosesseja. Kaupungistuminen merkitsee eri asioita eri paikoissa. Toisin sanoen konteksti, jossa kaupungit sijaitsevat, vaikuttaa siihen, millaisesta kaupungistumisen prosessista puhumme ja siihen, miten kaupunki itsessään käsitetään.

Taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen kestävyiden sekä oikeudenmukaisuuden teemat kietoutuvat vääjäämättä yhteen kaupungeissa. Kaupungeista puhutaankin usein erojen paikkoina (Isin 2002), millä voidaan ajatella tarkoitettavan tapaa, jolla väestön moninaistuminen ja kasvavan eriarvoistumisen kysymykset tulevat esiin kaupunkien arjessa ja, kuten sosiologi Fran Tonkiss (2005) huomauttaa, usein myös rakenteessa (myös Björkdahl & Strömbom 2015). Ei myöskään sovi unohtaa kaupunkien toiminnan roolia ilmastopolitiikassa tai sitä, että ilmastonmuutos tulee muuttamaan kaupunkeja sekä sosiaalisina, ekologisina että materiaalisina ympäristöinä. Uusien kaupunki-infrastruktuurien suunnittelun onkin yhtäältä oltava ilmastoviisasta ja toisaalta huomioitava se osa urbaania väestöä, joka jo kärsii ilmastonmuutoksen vaikutuksista eniten (Vastapuu ym. 2019, 25).

Kaupungit tutkimuskohteena ja -kontekstina

Kaupunkien merkitys rauhan, konfliktien ja maailmanpolitiikan kannalta ei tyhjenny yllä mainittuihin temaattisiin kysymyksiin. Kaupunkeihin kiinnittyvä tutkimus avaa temaattisen skaalan laventamisen ohella myös mahdollisuuden tieteenalojen kehitykselle. Nämä mahdollisuudet pakottavat kysymään osin perustavanlaatuisiakin kysymyksiä tieteenaloille ominaisista tai mahdollisesti arvokkaista ja merkityksellisistä tutkimusotteista ja -kohteista. Kysymykset ja niiden kautta avautuvat vaihtoehdot ovat siis sekä menetelmällisiä että käsitteellisiä.

Ensinnäkin kaupunkien merkitystä rauhan, konfliktien ja (maailman)politiikan tutkimuskohteena voidaan purkaa metodologisen nationalismin kritiikin kautta. Menetelmällisessä nationalismissa valtiot ymmärretään ikään kuin luonnollisiksi tai annetuiksi tai lähtökohtaisesti muita merkityksellisimmiksi tarkasteluyksiköiksi (esim. Wimmer & Schiller 2002). Tätä asetelmaa haastamaan ovat nousseet tutkimussuuntaukset, kuten kansainvälispoliittinen sosiologia ja kriittinen kansalaisuustutkimus, joissa kaupungeista ja niiden merkityksestä on alettu keskustella (esim. Huysmans & Nogueira 2021; Puumala & Maïche 2021). Tällöin lähtökohdiana on ajatus kansainvälisen fragmentaatiosta, joka kyseenalaistaa oletuksen, että kriittinen analyysi väistämättä merkitsisi ”totaalisen” ajattelua (Huysmans & Nogueira 2021, 3–4).

Toiseksi yhteiskuntatieteissä koetut käänneet, kuten ”ruumiillinen käänne” (esim. Väyrynen ym. 2016; Narozhna 2022), ”paikallinen käänne” (esim. Mac Ginty & Richmond 2013; Leonardsson & Rudd 2015) ja ”tilallinen käänne” (esim. Barrera ym. 2022; Lambach 2022) sekä arkisen rauhan (Mac Ginty 2021; Ware & Ware 2021) ja feministisen rauhantutkimuksen (Wibben ym. 2019; Väyrynen ym. 2021) nousu ovat monipuolistaneet sekä maailmanpolitiikan että rauhan- ja konfliktintutkimuksen menetelmärepertuaaria. Ne ovat myös nostaneet esiin aiemmin huomiotta jätettyjä ulottuvuuksia sekä yllättäviä näkökulmia tieteenalojen vakiintuneisiin tutkimusaiheisiin. Lisäksi ne ovat avanneet kokonaan uusia tarkastelutapoja, joita luonnehtii muun muassa empiirisen kontekstin merkityksen tunnistaminen ja tästä kontekstista ammentavan hienojakoisen analyysin tekeminen.

Kokonaisuutena nämä käänneet ja uudet keskustelut muuttavat tieteenaladebattia, sillä ne kyseenalaistavat ajatuksen toisistaan erillisistä poliittisen toimintaympäristön skaaloista ja tasoista. Keskustelu tunnetaan niin kutsuttuna analyysitason (engl. *level of analysis*) kysymyksenä kansainvälisessä politiikassa (vrt. Isin 2007; myös Guillaume & Huysmans 2019). Samaan tapaan iکیaikaiselta tuntuva toimijuus–rakente-keskustelu (engl. *agent–structure debate*, esim. Wendt 1987) nyansoituu kysymykseksi rakenteiden ja toimijuuden vuorovaikutuksesta. Tällöin keskustelu ei koske sitä, kumpi ulottuvuus on ensisijainen: painotetaanko rakennetta toiminnan rajoittimena tai mahdollistajana vai onko painotus toimijuudessa joko rakenteen puitteissa tapahtuvana tai sitä muuttavana tai haastavana. Kyse on siis kehityksestä, jossa lähdetään liikkeelle oletuksesta, ettei eri tasoja voi aukottomasti erottaa toisistaan tai että rakenteen ja toimijuuden suhde on vuorovaikutteinen ja alati muuttuva. Kaupunkien nousuminen kansainvälisen politiikan ja rauhan- ja konfliktintutkimuksen keskusteluihin mukaan voidaankin sijoittaa osaksi näitä laajempia tieteenalaisia kehityskulkuja.

Uusien menetelmällisten tai käsitteellisten avausten tekemisen lisäksi kaupunkien kiinnittävän ja niistä ammentavan tutkimuksen voidaan toisaalta ajatella olevan politiikan ja de-

mokratian ajatuksen juurille palaamista. Tällaista tulkintaa puoltaisi kaupunkien, demokratian ja politiikan historiallinen yhteys. Kansalaisuus (engl. *citizenship*) kytketään nykyään vahvasti kansallisvaltioon, mutta termin juuret ovat kaupungin käsitteessä (Isin 1992, vii). Antiikin Kreikassa ja Roomassa kansalaisuus yhdistettiin nimenomaan kaupunkiin ja kaupungin jäsenyyteen. Demokratian alkujuuret paikannetaan usein antiikin kaupunkiin, tarkemmin niiden julkisiin tiloihin: toreille ja aukioille (kriittinen tulokulma demokratian alkujuuriin, ks. Isakhan & Stockwell 2011). Edelleen keskiajalla esimerkiksi Italian kaupunkivaltioilla ja Saksassa ja Pohjois-Euroopassa hansakaupungeilla oli merkittävä rooli politiikassa.

Näistä tulkinnoista yksikään ei ole sen todempi kuin toinen, mutta ne osoittavat, että kaupungit muodostavat kiinnostavan ja monialaisen tarkastelukohteen.

Kaupunkiin kiinnittyvä ajattelu

Edellä esitettyä taustaa vasten ei ole yllättävää, että kaupunkiin sijoittuvaa ja kaupungeja sekä kaupunkitilaa painottavaa tutkimusta on syntynyt sekä rauhan- ja konfliktitutkimukseen että kansainvälisen politiikan alalle perinteisemmän valtiokeskeisen tarkastelun rinnalle.

Kosmopoliksen tämänkertainen teemanumero kokoaa yhteen aiheen parissa tehtävää, kansainvälis- ja maailmanpoliittisesti kiinnostavaa ja rauhan- ja konfliktitutkimuksellisesti relevanttia tutkimusta. Teemanumerossa emme pyri synteisiin tai kokonaisvaltaiseen katsaukseen siitä, mitä kaupunkiin kiinnittyvä tutkimus voisi olla rauhan, konfliktien ja maailmanpolitiikan näkökulmasta – puhumattakaan siitä, että normatiivisesti linjaisimme, miten tämän tulisi tapahtua.

Sen sijaan kutsumme lukijoita mukaamme ajattelemaan kaupungeja ja pohtimaan, mitä kaupunkiin kiinnittyvä ajattelu tekee analyysille ja käsitteille, joiden avulla yritämme ymmärtää maailmanpolitiikkaa ja/tai rauhaa ja konflikteja. Kaungit eivät ole valtion alapuolella, kuten perinteinen ajatus skaaloista tasoista houkuttelee ajattelemaan. Ne ovat valtioiden sisällä, mutta eivät kuitenkaan tarkoita valtiollisen tai maailmanpolitiikan tarkastelua ”mikrokoossa”. Kaupunki ei ole valtio tai yhteiskunta pienoiskoossa.

Kaupunkiin kiinnittyvä ajattelu ei siis merkitse mikrotasolle siirtymistä vaan vaatii kriittistä ja analyttistä pohdintaa, mikä kaupungin, valtion ja kansainvälisen/gloobalin suhde on tai millainen tästä suhteesta voi tulla. Tätä pohdintaa on tutkimuksessa jatkettava kysymällä, mitä tällöin tapahtuu ajattelullemme ja niille käsitteille, joiden avulla maailmaa jäsenämme.

Kaikki teemanumeron tekstit esittelevät omanlaisensa tulokulman näihin kysymyksiin. Ne eivät ratkaise kysymystä kaupunkien roolista tai merkityksestä maailmanpolitiikassa tai rauhan ja konfliktien ymmärtämisessä ja käsitteellistämässä. Ne osallistuvat tähän käynnissä olevaan ja voimistuvaan keskusteluun siitä, miten voimme ymmärtää omaa aikaamme ja tätä aikaa leimaavia laajoja muutoksia ja haasteita. Kaupunkiin kiinnittyvä tutkimus ei siis pyri syrjäyttämään perinteisempää keskustelua, vaan tuomaan tähän keskusteluun uusia ajatuksia, tapoja ajatella, tutkia ja toimia.

Teemanumeron avaa Kristin Ljungkvistin ja Anna Danielssonin artikkeli ”Den ömsesidiga relationen mellan städer och krig, krig och städer”. Kirjoittajat tarkastelevat sodankäynnin ja kaupunkien suhdetta: miten sodat yhtäältä muokkaavat kaupungeja ja miten kaupungit vai-

kuttavat sodankäyntiin. Ljungkvist ja Danielsson luotaavat tekstissään, miten kaupungit on yhtäältä suunniteltu ja toisaalta rakennettu vastaamaan siihen mahdollisesti kohdistuvia sisäisiä ja ulkoisia uhkia. Hienojakoisen analyysin avulla kirjoittajat edelleen esittävät, että militarismien, sotilasiantuntijoiden ja kaupunkisuunnittelun väliset kytkökset ovat vahvat. Ne näkyvät sekä kaupunkitilan valvontana turvallisuuden nimissä esimerkiksi Kiinassa, Pohjois-Amerikassa ja Euroopassa ja *smart city* -ajattelussa isojen datamassojen automatisoituna prosessointina, mikä käytännössä vastaa ase- ja turvallisuusteollisuudessa kehitettyjä vahvoja valvonta- ja kontrollikoneistoja. Kaikkiaan artikkeli luo tarkan kuvan siitä, miten sodan mahdollisuus ja sodankäynti ovat vaikuttaneet kaupunkeihin ja siihen, miten kaupunkiympäristöt vaikuttavat sodankäyntiin.

Karim Maichen ja Anna Sofia Suorannan teksti ”Arkipäivän rauhan ja yhteisöjen muodostuminen kaupunkitilan kohtaamisissa” puolestaan pohtii kaupunkeja arjen kohtaamisten ja arkipäivän rauhan paikkoina. Artikkelissa paneudutaan siihen, millaisia mahdollisuuksia ”paikallinen käänne” ja arkipäivän rauhan käsite tarjoavat rauhanomaisten, vakaiden yhteiskuntien tarkasteluun. Maiche ja Suoranta kysyvät, miten ihmiset rakentavat elämäänsä erilaisuuden keskellä ja miten yhteistä tulevaisuutta muotoillaan moninaistuvissa kaupungeissa ja yhteiskunnissa. Artikkelin nostaa esiin ihmisten väliset kohtaamiset arkipäivän rauhan paikkoina. Näin teksti haastaa arjen rauhaa teoretisoineen Roger Mac Gintyn (2014) ajatuksen välttämisestä (engl. *avoidance*) keskeisimpänä arkipäivän rauhan käytäntönä, ainakin kun tutkitaan yhteiskuntaa, joita ei vielä voida pitää syvästi jakautuneina. Toisaalta se pohtii jännitteitä, joita esiintyy esimerkiksi kaupunkikehittämisen ja asukkaiden erilaisissa visioissa siitä, millainen kaupunki on hyvä ja millainen kaupunki toteuttaa erilaisten ihmisten yhdenvertaista oikeutta kaupunkiin.

Artikkelissaan ”Kosmopoliittiset kaupungit ja kotoperäiset pikkukunnat? Erot kuntalaisten ilmastohuolessa ja ilmastotoimia koskevilla asenteilla” Mikko Leino ja Aino Tiuhonen keskittyvät paikallistason ja globaalin yhteyksiin ilmastomuutoksen osalta. Teksti lähtee liikkeelle siitä huomiosta, että ilmastomuutoksen vaikutukset ovat jakautuneet epätasaisesti valtioiden välillä ja esittää hypoteesinaan, että ilmastomuutoksen ja siihen kytkeytyvien poliittikkatoimien vaikutukset eivät kohdistu tasapuolisesti valtioiden sisälläkään. Näistä lähtökohdista kirjoittajat kysyvät, missä määrin asuinympäristö, kuten se asuuko ihminen pienessä kunnassa vai isommassa kaupungissa, selittää eroja kansalaisten koetussa ilmastohuolessa ja ilmastotoimiin liittyvissä asenteissa. Kysymys on merkittävä yhtäältä kansalaisten välisen solidaarisuuden ja siten jopa yhteiskuntarauhan näkökulmasta, toisaalta sen pohtimisessa, miten ilmastomuutoksen kaltaisiin globaaleihin haasteisiin voidaan etsiä ratkaisuja, jotka eivät lisää ihmisten välistä eriarvoisuutta.

Keskustelu-osion tekstien kautta sukellamme Iraniin ja sen kaupunkeihin sekä Ähtäriin. Omassa keskustelutekstissään ”Turvattomuus Iranin kaupungeissa” Aliakbar Almaspour avaa uskonnollisen ideologian, valvonnan ja hallinnon roolia siinä, millaista ihmisten elämä kaupungeissa on. Kirjoituksessa lähdetään liikkeelle 22-vuotiaan Mahsa Aminin pidätyksestä ja hänen kuolemastaan Iranin siveyspoliisin käsissä. Aminin kuoleman jälkeen Iranin kaupungeissa alkoivat laajat ja mittavat protestit, jotka levisivät myös ympäri maailmaa. Mielenosoituksissa vaadittiin oikeuksia naisille, mutta myös järjestelmän laajempaa muutosta.

Almaspour asettaa nämä tapahtumat osaksi Iranin kaupunkien laajempaa ja historiallista kehityskulkua, pohtien paitsi eriarvoistumisen myös valvonnan kysymyksiä olennaisena osana kaupunkien todellisuutta. Tekstissä avataan, miten Iranin kaupungeissa ihmisten elämään heijastuvat erilaiset taloudelliset, sosiaaliset ja poliittiset paineet ja miten Mahsa Aminin kuoleman jälkeiset protestit nostattivat nämä yhteiskunnalliset kysymykset pintaan osana naisten oikeuksista käyävää keskustelua.

Aapo Jumppasen keskusteluteksti ”Pandojen Ähtäri – Maalaiskaupunki maailmanpolitiikan pyörteissä” puolestaan pohtii maailmanpolitiikan ja maaseudun kehittämisen limitymistä pandojen esimerkin kautta. Jumppanen toteaa, että pandojen hankkimista Ähtäriin voidaan pitää esimerkkinä neoendogeenisestä, uussisäsyntyisestä, kehittämisspolitiikasta, joka jossain määrin voi myös venyttää perinteisiä ulkopoliittisia rooleja kansallisvaltioiden sisällä. Kirjoituksessa päädytään lopputulemaan, että maaseutualueiden ja maailmanpolitiikan välinen suhde ansaitsisi tulla tarkastelluksi laajemminkin. Pienillä paikkakunnilla, joiden omat voimavarat ovat vähäiset, lienee tulevaisuudessakin intoa ja kiinnostusta tarttua myös mittavia riskejä ja maailmanpoliittisia ulottuvuuksia sisältäviin hankkeisiin, jos mahdolliset voitot näyttävät riittävän houkuttelevilta, arvioi Jumppanen.

Teemanumeron päättää Linda Haapajärven arvio ”Yhteiskuntarauhan paikalliset käytännöt”, joka tarkastelee kahta suomalaislähiöiden arkea tutkivaa teosta, Marko Juntusen monografiaa *Matkalla islamilaisessa Suomessa* (2020) sekä Eeva Puumalan, Karim Maichen ja Salome Tuomaala-Özdemirin toimittamaa kokoomateosta *Naapurusto: tarinoita moniäänisestä lähiöstä* (2021). Teokset nojaavat etnografiseen tutkimukseen ja haastavat yksioikoisia käsityksiä lähiöiden arjesta peilaten tätä laajempiin yhteiskunnallisiin keskusteluihin Suomessa ja maailmalla. Haapajärvi toteaa, miten Hervannan ja Varissuon lähiöt asukkaineen näyttävät moniäänisinä tiloina, kun taas ulkopuolisten kommentoijien käsitykset monietnisistä lähiöistä ja liberaalidemokratian konkreettisista haasteista kuulostavat vaarallisen ohuilta.

Teemanumeroa viimeistellessämme jouduimme todistamaan kaupunkitilan tiivistymistä konfliktin näyttämöksi, kun Israel valmistautui ilmahyökkäyksen ohella myös maahyökkäykseen Gazan kaistalle. Gazassa asuu noin kaksi miljoonaa ihmistä Espoon kokoisella alueella, eikä sen sisällä voi paeta tai alueelta pääse pois. Vaikka alue on jaettu eri kaupunkeihin, on kaista käytännössä yhtä kaupunkitilaa. Tiheään asutettua aluetta pommitettaessa osutaan väistämättä siviileihin. Näin kävi esimerkiksi vuosina 2014 ja 2021, ja näin tiedetään jo käyneen lokakuussa 2023. Jatkamme keskustelua aiheesta tulevassa numerossa.

Tampereella ja Lyonissa, 10. lokakuuta 2023

Eeva Puumala, Anitta Kynsilehto ja Leena Vastapuu

Lähteet

Barrera, Victor, Magda Beatriz López Cárdenas, Henry Staples & Miguel Kanai (2022): ”From local turn to space-relational analysis: Participatory peacebuilding in a Colombian borderland”. *Political Geography*, 98, 102729.

Baum, Scott, Emma Baker, Amanda Davies, John Stone & Elizabeth Taylor (2022): *Pandemic cities: The COVID-19 crisis and Australian urban regions*. Singapore: Springer.

- Björkdahl, Annika & Lisa Strömbom (2015): *Divided cities: Governing diversity*. Lund: Nordic Academic Press.
- Guillaume, Xavier & Jef Huysmans (2019): "The concept of 'the everyday': Ephemeral politics and the abundance of life". *Cooperation and Conflict*, 54(2), 278–296.
- Huysmans, Jef & Joao P. Nogueira (2021): "International political sociology as a mode of critique: Fracturing totalities". *International Political Sociology*, 15(1), 2–21.
- Isakhan, Benjamin & Stephen Stockwell (2011): *The secret history of democracy*. Lontoo: Palgrave Macmillan.
- Inin, Engin F. (1992): *Cities without citizens: Modernity of the city as a corporation*. Toronto: Black Rose Books.
- Inin, Engin F. (2002): *Being political: Genealogies of citizenship*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Inin, Engin F. (2007): "City.State: Critique of scalar thought". *Citizenship Studies*, 11(2), 211–228.
- King, Anthony (2021): *Urban warfare in the Twenty-First century*. Cambridge: Polity Press.
- Lambach, Daniel (2022): "Space, scale, and global politics: Towards a critical approach to space in international relations". *Review of International Studies*, 48(2), 282–300.
- Leonardsson, Hanna & Gustav Rudd (2015): "The 'local turn' in peacebuilding: A literature review of effective and emancipatory local peacebuilding". *Third World Quarterly*, 36(5), 825–839.
- Mac Ginty, Roger (2014): "Everyday peace: Bottom-up and local agency in conflict-affected societies". *Security Dialogue*, 45(6), 548–564.
- Mac Ginty, Roger (2021): *Everyday peace: How so-called ordinary people can disrupt violent conflict*. Oxford: Oxford University Press.
- Mac Ginty, Roger & Oliver P. Richmond (2013): "The local turn in peace building: A critical agenda for peace". *Third World Quarterly*, 34(5), 763–783.
- Narozhna, Tanya (2022): "The lived body, everyday and generative powers of war: Toward an embodied ontology of war as experience". *International Theory*, 14(2), 210–232.
- Puumala, Eeva & Karim Maïche (2021): "Whether you like it or not, this is the future!: Everyday negotiations of the community's boundary in urban space". *Citizenship Studies*, 25(6), 808–824.
- Tonkiss, Fran (2005): *Space, the city and social theory: Social relations and urban forms*. Cambridge: Polity Press.
- Simone, AbdouMaliq (2020): "Cities of the global south". *Annual Review of Sociology*, 46, 603–622.
- Vastapuu, Leena, Mikael Mattlin, Emma Hakala & Petri Pellikka (2019): *Afrikan megatrendit*. Helsinki: Ulkoministeriö.
- Väyrynen, Tarja, Eeva Puumala, Samu Pehkonen, Anitta Kynsilehto & Tiina Vaittinen (2016): *Choreographies of resistance: Mobile bodies and relational politics*. Lontoo: Rowman & Littlefield.
- Väyrynen, Tarja, Swati Parashar, Élise Féron & Catia C. Confortini (toim.) (2021): *Routledge handbook of feminist peace research*. Lontoo: Routledge.
- Ware, Anthony & Vicki-Ann Ware (2022): "Everyday peace: rethinking typologies of social practice and local agency". *Peacebuilding*, 10(3), 222–241.
- Wendt, Alexander E. (1987): "The agent-structure problem in international relations theory". *International Organization*, 41(3), 335–370.
- Wibben, Annick T. R., Catia C. Confortini, Sanam Roohi, Sarai A. Aharoni, Leena Vastapuu & Tiina Vaittinen (2019): "Collective discussion: Piecing up feminist peace research". *International Political Sociology*, 13(1), 86–107.
- Wimmer, Andreas & Nina Glick Schiller (2002): "Methodological nationalism and beyond: Nation–state building, migration and the social sciences". *Global Networks*, 2(4), 301–334.
- YK (2020): Report of the UN economist network for the UN 75th anniversary: Shaping the trends of our time. Syyskuu 2020. <https://digitallibrary.un.org/record/3884187/files/UN75.pdf>, 30.9.2023.
- YK (2022): Urban warfare devastates 50 million people worldwide, speakers tell security council, calling for effective tools to end impunity, improve humanitarian response. SC/14775, 25.1.2022. <https://press.un.org/en/2022/sc14775.doc.htm>, 30.9.2023.

Den ömsesidiga relationen mellan städer och krig, krig och städer

Kristin Ljungkvist¹ & Anna Danielsson²

Under de senaste åren har eskalerande urbanisering och väpnade konflikter i städer kommit att uppfattas som en allt viktigare global säkerhetsfråga, både bland forskare och praktiker. Samtidigt är det empiriskt välbelagt att städer alltid har formats av krig och krigföring, och krig och krigföring alltid har formats av städer. Trots detta är samtida krigsvetenskapliga och västerländska militärstrategiska diskussioner om krig, fred och säkerhet i relation till städer och det urbana ofta onyanserade och baserade på ett binärt tänkande. Syftet med den här artikeln är att genom en bred forskningsöversikt belysa och exemplifiera den ömsesidiga relationen mellan krig och städer, och därmed bidra till en fördjupad och mer nyanserad samtida diskussion om krig i och mot städer, samt till en fördjupad förståelse för stadens dubbla konstruktion och funktion som en miljö som både är konstituerad av och konstituerande för militärt våld. Dylig fördjupad förståelse är angelägen även i relation till samtida fredsforskning rörande post-konfliktstäder och urbant fredsbyggande.

Nyckelord: krig, urbana krig, urban krigföring, urban säkerhet, städer

Introduktion

Under de senaste två decennierna har vi sett ett massivt ökande intresse för urbanisering, städer och den ”urbana frågan” från västerländska militära organisationer och säkerhets- och försvarsetablissemang. Västerländska militärstrateger hävdar allt oftare att strid och militära operationer i urban miljö har kommit att bli *oundvikligt* (Office of the Chief of Staff of the Army 2014; US Army and US Marine Corps 2022). Den brittiska armén menar exempelvis att urban krigföring representerar ”det nya normala” (British Army 2021). På liknande sätt antar försvarsalliansen Nato att frågan inte är om, utan *när* Nato kommer att tvingas in i kostsamma och komplicerade urbana operationer (Bodnar & Collins 2019, 94). Ett ofta upprepat mantra är att militära operationer i städer kan komma att bli en av de viktigaste strategiska säkerhetsfrågorna under det tjugoförsta århundradet – en idé som ofta även figurerar i krigsvetenskaplig forskning (Hills 2004; Kilcullen 2013; King 2021). De senaste årens medierapportering från krigsdrabbade städer som Aleppo, Mosul och Sanaa verkar bekräfta bilden av att städer har kommit att utgöra epicentret för samtida väpnade konflikter. Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina i februari 2022, likaså, belyser betydelsen av städer i krig och för militär maktutövning, och inte minst de brutala konsekvenser som krig har på en urban befolkning och det urbana livet i stort. Med andra ord, att eskalerande urbanisering och väpnade konflikter i städer utgör en av 2000-talets främsta säkerhetsutmaningar har kommit att bli något av en truism i dagens västerländska säkerhetsdiskurs.³

1 PhD, docent, universitetslektor, Försvarshögskolan, <Kristin.Ljungkvist@fhs.se>

2 PhD, docent, universitetslektor, Försvarshögskolan, <Anna.Danielsson@fhs.se>

3 Detta innebär inte med nödvändighet att tesen om krig i och mot städer som det nya normala står oemotsagd (se t.ex. Nedal 2020; Elfversson & Höglund 2021).

Vare sig entydigt belagd eller ej så ger idén om krig i och mot städer som det nya normala sken av att detta fenomen är en historisk och patologisk anomali i förhållande till det urbana sedvanliga existens och utveckling. Emellertid är det i tidigare forskning inom ramen exempelvis för urbansociologi, historia och kulturgeografi välbelagt att krig och städer som samhällsfenomen har stått i en ömsesidigt påverkande relation till varandra – där den ena tar form genom den andra och vice-versa – genom hela mänsklighetens urbana historia. Risken för krigsutbrott och väpnade konflikter liksom faktisk krigföring har alltid varit en djupt integrerad del av stadslivet. Få andra faktorer har historiskt haft större inverkan på stadens konstitution än krig och föreställningar om framtida krig. Förntida och till och med förhistoriska folk insåg att en tät bebyggelse är enklare att försvara än en lantligt utspridd sådan, och de allra första mänskliga bosättningarna från cirka 10 000 år tillbaka i tiden, var typiskt omgärdade av skyddande murar (Frye 2018). Likaså är det många som menar att fästningar och liknande konstruktioner bidrog till städers tillkomst, vilket därmed visar på krigets konstituerande roll för det rumsliga och det spatiala (Virilio & Lotringer 2008). Lewis Mumford är inne på samma spår. I sina omfattande historiska verk (t.ex. Mumford 1961; 1970) har han ingående visat hur ett säkerhetsimperativ fungerat som en av de primära drivkrafterna för stadsutveckling. Mumford påminner oss om att samtidigt som staden har främjat mänskligheten på otaliga sätt, har den också alltid varit ”en grogrund för organiserat våld och en spridare av krig” (Mumford 1961, 58, vår översättning). Den ömsesidiga relationen mellan krig och militärt våld å ena sidan och urbana miljöer å den andra fångas särskilt väl av Paul Virilio när han uttrycker att ”staden, *polis*, är konstituerande för det uttryck för konflikt som kallas KRIG, precis som krig är konstituerande för den politiska form som kallas STADEN” (Virilio 2005, 4, betoning i original, vår översättning).

Utifrån detta resonemang har städer med andra ord alltså formats av krig och krigföring, och krig och krigföring har alltså formats av städer. Men, trots att denna insikt är långt ifrån ny, och dessutom välbelagd empiriskt, så är samtida krigsvetenskapliga och västerländska militärstrategiska diskussioner om krig, fred och säkerhet i relation till städer och det urbana ofta tämligen onyanserade. Till exempel framställs urbana miljöer i dessa sammanhang ofta i binära termer. Staden är *antingen* en förvildad, moraliskt förfallen, överbefolkad och ekologiskt mardrömslik plats som föder social oro, våld, konflikter och krig (Norton 2003; DiMarco 2012; Muggah 2013) *eller* en symbol för civilisation och mänsklig pluralism, samexistens, innovation och utveckling (Brugmann 2009; Glaeser 2012; Barber 2013) – det sistnämnda inte minst genom begrepp som ”smarta städer” (Zhao m.fl. 2021). Detta binära tänkande – som dessutom bär tydliga spår av både kolonialism och orientalism då det ofta är städer i det globala syd som anses problematiska medan städer i det globala norr ses som bärare av pluralism och samexistens (Said 1978) – illustreras särskilt tydligt i det samtida västerländska militärstrategiska antagandet om att det framtida, och då till synes oundvikliga urbana kriget i princip uteslutande förväntas ske i dysfunktionella städer långt utanför västvärlden. Det handlar främst om städer i den globala södern som antas präglas av våld, kriminalitet, korruption, inbördes konflikter, uppror, terrorism och allmän anarki, och en oro är till exempel att snabbt växande och instabila megastäder med bristande

styrning ska utvecklas till en global säkerhetsrisk som kommer kräva västerländska och, är det underliggande antagandet, ”civiliserande” militära insatser (Kilcullen 2019, xxxiii; Bodnar & Collins 2019, 94).

Med andra ord präglas det västerländska militärstrategiska tänkandet av en binär syn på staden. Samtidigt saknas det också en djupare förståelse för den ömsesidiga relationen mellan städer och krig, en ömsesidighet som präglar städer *både* i det globala syd och det globala norr. Det vill säga, det saknas en djupare förståelse för stadens dubbla konstruktion och funktion som en miljö som både är konstituerad *av* och konstituerande *för* militärt våld. Detta synsätt inom dagens västerländska militärstrategiska tänkande är inte enbart förvånande givet den långa historia som finns av krig i och mot städer, men även bristfälligt i det att krigets konstituerande kraft på det urbana som fenomen förbises (se även Barkawi & Brighton 2011).

Detta är problematiskt, ur många aspekter. Dels är det problematiskt i relation till postkonfliktstäder och fredsbyggande i urbana miljöer. Fredsforskningen har under de senare decennierna kommit att fokusera alltmer på urbana miljöer (se t.ex. Cunningham & Byrne 2006; Bollens 2011; 2013; Björkdahl 2013; Danielsson 2020; 2023; Ljungkvist & Jarstad 2021). Denna litteratur är dock till viss del kronologiskt driven, i meningen att fokus ofta ligger på postkonfliktstaden som tydligt ”efter” snarare än som ”kontinuerligt formad av och formerande för” kriget. Att då koppla samman denna litteratur med insikter om västerländskt militärstrategiskt tänkande – det vill säga, få en förståelse för relationen mellan militära interventioner och krigföring i och mot städer samt hur dessa interventioner både formas av och formar det urbana – framstår som centralt för att greppa de förhållanden under vilka postkonflikt urbant fredsbyggande utspelar sig, och inte minst vilka långtidsverkande effekter som ett krig har på stadens invånare (om det senare temat, se dock t.ex. Björkdahl & Mannergren Selimovic 2016; Erfan 2017; Danielak 2023).

Vidare är den binära synen och bristfälliga insikten om det urbana krigets konstituerande roll problematiskt i relation till hur västerländska militära praktiker uttrycker behovet av en särskild kunskap om staden och dess roll i krig. Att förstå, tolka och ha kunskap om staden som operationsmiljö är en fundamental men också utmanande uppgift för en militär organisation (Evans 2009; 2016; Kilcullen 2013; Alon 2018; Spencer 2020; King 2021; Danielsson 2022b). En kunskap som (mer eller mindre explicit) bygger på de ovannämnda binära representationerna av staden och den bristande insikten i hur krig både formas av och formar det urbana leder till en för militären djupt icke-reflexiv position (se även Danielsson 2022a). Detta medför i sin tur en risk att planeringen och genomförandet av västerländska urbana operationer kännetecknas av liknande brister som noterades i relation till interventionerna i Irak och Afghanistan, det vill säga av ett reducerande och linjärt tankesätt där militären förbiser att både grunderna för och effekterna av dess handlande är formade av och formerande för staden, och att detta är en komplexitet som spelar in oavsett om kontexten är krig och våldsamheter eller fred och pluralism (för en liknande kritik i relation till den amerikanska militärens erfarenheter i Irak och Afghanistan, se t.ex. Zweibelson 2012; 2015; Beaulieu-B & Dufort 2017). Detta får i sin tur omfattande effekter inte enbart på en urban civilbefolkning

som genomlever en militär intervention, utan även på ett fredsbyggande arbete som tar vid efter det att en västerländsk militär intervention har avslutats.

Utifrån den nära relationen mellan krig och fred i städer så tar denna artikel sitt avstamp i samtida västerländska militära organisationers växande intresse av och fokusering på staden och på urban krigsföring.⁴ Artikelns syfte är att genom en bred forskningsöversikt belysa och exemplifiera den ömsesidiga relationen mellan krig och städer, städer och krig. Detta bidrar främst till att skapa en fördjupad och mer nyanserad krigsvetenskaplig diskussion om krig i och mot städer. Indirekt menar vi dock att detta också bidrar till aktuell freds forskning rörande urbant fredsbyggande, inte minst genom att skapa en förståelse som placerar ett fredsbyggande projekt i en kontext av det tidigare krigets konstitution genom och konstituerande av staden. Även om vi i denna artikel inte fokuserar på de omfattande etiska problem som urban krigsföring ofta medför, så menar vi att en dylik förståelse är angelägen mot bakgrund av de ofta brutala och djupt problematiska effekter som de senaste decenniernas västerländska urbana militära interventioner har genererat – angelägen både för att förstå effekterna i sig och hur de var möjliga. Avslutningsvis bidrar artikeln förhoppningsvis till en större reflexivitet hos militära praktiker i termer både av att ifrågasätta binära och ensidiga representationer av vad en stad är (se även Evans 2016) och medge en breddad epistemisk ”verktygslåda” när det gäller faktiska urbana operationer – inte minst för att i framtiden undvika eller i vilket fall minimera de problem som bristande insikter om det urbanas komplexitet medförde under interventionerna i Irak och Afghanistan.

Artikeln är indelad i fyra delar. Efter denna inledning återuppväcker vi befintlig kunskap om den ömsesidiga relationen mellan städer och krig. Inledningsvis fokuseras och exemplifieras den (historiska) konstitueringen och formeringen av städer och urbana miljöer i relation till (framtida, föreställda) krig och säkerhetsutmaningar. Därefter adresseras på liknande sätt städernas konstituerande funktion på krig och krigsföring. Sammanfattningsvis, med hjälp av insikter och exempel från bland annat urbansociologi, kulturgeografi, historia och litteraturen om stadsplanering studerar och exemplifierar vi i dessa två delar den ömsesidigt konstituerande relationen mellan krig och städer, samt hur denna kan ta sig uttryck både historiskt och i samtiden. I den avslutande delen reflekterar vi över sagda exempel i relation till en reflexiv militär kunskap om staden.

Konstituering och utformning av staden i relation till det framtida kriget

På vilket sätt har då föreställningar om det framtida kriget påverkat städernas konstitution? Faktum är att inte bara utformningen av, utan även livet i städer historiskt haft ett mycket intimt förhållande till krig och säkerhet. Säkerheten bakom antikens muromgärdade städer var enligt David Frye (2018) en förutsättning för civilisationens framväxt, eftersom den möjliggjorde för män att ägna sig åt annat än krigsföring – istället för att bli soldater kunde de bli hantverkare, köpmän och arkitekter eller ägna sig åt konst och kultur. Det ömsesidiga

4 Det är emellertid värt att poängtera att mycket tyder på att både Ryssland och Kina under det senaste decenniet också har intensifierat sina studier, sin träning och sina förberedelser för urban krigsföring (se t.ex. Clark 2021; Kania & McCaslin 2022).

förhållandet mellan städer och krig går dock långt bortom stadens erbjudande om beskydd från potentiella externa fiender. Den interna formeringen av staden har också konstituerats i relation till krig och idéer om säkerhet. Ordning, övervakning och kontroll av befolkningen inom staden, för att till exempel hindra interna uppror, har varit historiskt viktiga principer för organiseringen av staden, och arkeologiska fynd tyder på att den Foucauldianska typen av panoptisk övervakning var en viktig del av den byggda miljön redan under antiken (Yekutieli 2006). Likaså har närvaron av militära organisationer påtagligt präglat både formeringen av städer, liksom det urbana vardagslivet. Alexandra Busch (2007) har till exempel ingående visat hur det kejsarliga gardet i antikens Rom präglade både den byggda miljön, liksom vardagslivet i och kontrollen av staden. Utvecklingen av stående professionella arméer under 1600- och 1700-talen blev en än mer påtagligt konstituerande faktor för många europeiska städer. Stående arméer krävde inte bara speciella boenden, arméns övningar, vaktavlösningar och paraderande blev också en integrerad del av det urbana vardagslivet. Armékasernen hade enligt Lewis Mumford (1970, 88) en status under denna tid som var jämförbar med klostrens status under medeltiden, och han menar därför att vi inte bör underskatta garnisonen betydelse för stadens byggnation och utveckling. Enligt Mumford utgjorde till exempel militären nästan en fjärdedel av Berlins totala population år 1740, och han argumenterar vidare att: "Närvaron av denna massa av mekaniserade och lydadsbetingade människor berörde med nödvändighet alla andra aspekter av livet" (a.a., 89, vår översättning).

Mycket av forskningen på området fokuserar dock på mer sentida och framför allt moderna städer. Städer har som nämndes ovan utformats och organiserats av att potentiella fiender har ansetts kunna komma inifrån staden självt. Den kanske mest berömda exemplifieringen av detta fenomen representeras av rekonstruktionen av Paris under 1850-talet då stadsplaneraren Baron Georges-Eugène Haussmann fick i uppdrag av Napoleon Bonaparte att modernisera Paris medeltida stadskärna (Chapman 1953). Efter franska revolutionen hade Paris, liksom många andra städer runtom i Europa, genomlevt en mängd uppror och revolter, som närdes av pågående klasskamper. De urbana upproren tog sig ofta liknande uttryck, där demonstranter med hjälp av möbler, gatstenar och annan bräte barrikaderade gatorna. De smala vindlande gränderna i centrala Paris gjorde det lätt att bygga barrikader och upprorsmakarna kunde i princip helt stänga av delar av staden från franska myndigheter och militär. Haussmanns nya och moderniserade Paris utformades därför specifikt för att förhindra den typen av urbana uppror (a.a., 182–183), och Haussmanns plan byggde bland annat på Marshall Bugeauds militära doktrin om civilkrigföring, som utvecklats under Frankrikes kolonialisering av Algeriet (Kipfer 2016, 606).

Under rekonstruktionen av Paris rev Haussmann cirka 12 000 byggnader, och breda raka boulevarder anlades, precis lagom breda för en kavalleriskvadron (Kilcullen 2013, 20–21). Stora öppna torg tillsammans med en tillbakadragning av byggnader från alla gathörn skulle likaledes göra det svårt att sätta upp barrikader. Ett av huvudsyften var helt enkelt att göra det lättare för den franska militären och polismyndigheten att navigera och passera genom staden, och desto svårare för potentiella upprorsmakare att ta kontroll över den. Med andra ord, centrala Paris designades och formades uttryckligen av ett militärt tänkande för att

hantera en potentiell intern fiende. Haussmanns militariserade stadsplanerings-ideal kom även att exporteras vida omkring, inte minst till många koloniala städer (Kipfer 2016, 606). Efter andra världskriget implementeras likartade planer även av Sovjetunionen i östeuropeiska städer. I Östberlin byggdes till exempel Karl-Marx-Allee, en massiv boulevard utformad specifikt för att underlätta för sovjetiska stridsvagnar att ta sig direkt in till centrum (Gray 2018). På liknande sätt var även byggandet av USA:s Interstate Highway System – ett av de mest omfattande vägprojekten i mänsklighetens historia – ett viktigt militärt projekt för det nationella försvaret, liksom för att säkerställa intern ordning. De nya federala motorvägarna skulle möjliggöra transport av stridsvagnar och militär utrustning direkt in till USA:s stads-kärnor (a.a.).

Luftmaktens inträde och den strategiska bombningen av städer under första världskriget innebar att stadsplanerare och arkitekter även började tänka kring principer för flygförsvaret, och hotet om flygbombning angavs ibland som ett skäl för att radikalt omstrukturera städer. Efter 1945, och med insikten om det existentiella hot som kärnvapen innebar, kom kopplingen mellan stadens utformning och planering å ena sidan, och militär sårbarhet å den andra att bli ett än hetare ämne för både stadsplanerare, arkitekter och nationella säkerhetsexperten (Lamb & Vale 2019, 466). Föreställningar om det totala nukleära kriget kom att prägla både vardagen och den byggda miljön i städer på båda sidor om Atlanten under kalla kriget, genom till exempel utformningen av olika typer av civilförsvarstrukturer, infrastruktur och inte minst genom hur skyddsrum integrerades i stadsbilden (Farbøl 2021). Många planerare hävdade att kärnvapenhotet i grunden hade förändrat förutsättningarna för stadsplanering. Att minska den urbana densiteten, och glesa ut tätorter genom att bygga förstäder blev ett ledande planeringsideal, framför allt i USA, eftersom spridning av både industrier och populationen ansågs minska nationens sårbarhet för kärnvapenattacker (Dudley 2001). Kärnvapenprovsprängningar liksom kärnfysikers beräkningar av atomvapens verkans effekter, från dess träffpunkt och utåt i koncentriska cirklar i termer av både förstörelse och strålning, fick förutom en viktig roll i beredskapsplanering i stort, en mycket central roll i amerikansk stadsplanering och efterkrigstidens omfattande ”suburbanisation” (Collier & Lakoff 2021, 184–185). Den massiva och genomgripande inverkan som militär expertis hade på urban politik och planering under Kalla Kriget genererade därmed en helt ny typ militarisering av civilsamhället, där beredskap inför det totala kriget och en kärnvapenattack blev en integrerad och normaliserad del i vardagslivet (Brook m.fl. 2021; Light 2003).

Under efterkrigstiden kom dessutom militära experter tillsammans med vapenindustrin i USA att utveckla en alltmer intim relation med lokala stadsförvaltningar och stadsplanerare även bortom frågor som rörde kärnvapenhotet. I USA hade försvars- och rymdforskning gett upphov till en mängd innovationer för övervakning av komplexa storskaliga system, och försvarsindustrin sökte efter nya civila marknader. Tekniker som ursprungligen utvecklades för militära tillämpningar, såsom cybernetik, datorsimuleringar och satellitövervakning, blev således även viktiga verktyg för att planera och förvalta amerikanska städer (Light 2003, 3–4). Rasmötsättningar under 1950- och 60-talen, liksom protesterna mot Vietnamkriget hade dessutom gett upphov till civil oordning som vid flera tillfällen ledde till dödsfall och förstö-

relse i städer, vilket ytterligare förstärkte relation mellan militära experter och lokala planerare och stadsförvaltningar. I flera fall sattes även militär trupp in för att hantera urbana upplopp (a.a., 4). Även i Storbritannien ledde de omfattande protesterna mot Vietnamkriget i slutet av 1960-talet till nya innovationer för urbana säkerhetsåtgärder, bland annat genom utveckling av de första formerna av kameraövervakning av offentliga miljöer, med det explicita målet att avvärja det interna "hotet" mot statliga institutioner i London (Coaffee & Murakami Wood 2006, 505). I Storbritannien var det dock främst kontraterrorism och relationen med Nordirland som blev den centrala säkerhetsfrågan. På 1970-talet utgjorde centrala Belfast ett laboratorium för radikala planeringsexperiment där olika typer av befästningar upprättades för att få stopp på till exempel bilbombningar. Taggtrådsstängsel, stålgrindar och andra typer av försvarsarrangemang upprättades i staden och kontrollerades av den brittiska armén. Konstruktioner av vad som kom att benämnas som en "ring av stål" upprättades även i London på 1990-talet, med avspärningar runt finansdistrikten. Med hjälp av militär teknologi som utvecklats under det första Gulfkriget kompletterades detta även med en så kallad "ring av plast" – ett avancerat CCTV-system, där omfattande trafikbegränsningar infördes och all trafik slussades genom checkpoints där fordonsdetaljer och registreringsskyltar registrerades och kontrollerades mot polisens databaser (a.a., 506).

Attackerna den 11 september och det efterföljande amerikanskledda "globala kriget mot terrorismen" kom ytterligare att förstärka säkerhetsimperativet i stadsplanering i europeiska och nordamerikanska städer. Stadsförvaltningar, planerare och arkitekter förstärkte nu ytterligare sina samarbeten med säkerhetsexperter och vapenindustri för att "designa ut terrorism", "designa in terrorismbekämpning" och för att bygga "defensiva stadslandskap" (Coaffee m.fl. 2009). I kölvattnet av 9/11 kom dessutom klassiska lokal- och urbanpolitiska frågor som byggstandarder, trafikledning, den fysiska planeringen av städer, och till och med lokal socialpolitik att föras allt närmare och integreras alltmer med nationell säkerhetspolitik. Idén om, och geostrategiska överväganden i relation till, ett pågående globalt krig mot terrorism innebar därmed att gränserna mellan lokala, nationella och globala frågor alltmer kom att suddas ut, liksom gränserna mellan polisiär, militär och underrättelseverksamhet (Graham 2004; 2010). Städer kom att utgöra den främsta krigsskådeplatsen för kriget mot terrorismen, och polisstyrkor i västerländska städer började till exempel alltmer använda militära typer av strategier och taktik, och ibland även vapen utvecklade för militärt bruk (Warren 2002; Graham 2010, XVIII).

Ett återkommande samtida fenomen är att militära tekniker testas av västerländska militära organisationer under interventioner utomlands, för att sedan föras tillbaka och appliceras i kontrollen av städer på hemmaplan, i vad som ibland beskrivs som "Foucauldian bumerangs" (Graham 2013). Exempel på detta är till exempel helikoptern och dess användning i Vietnam som sedermera blev centralt för polisstyrkor i väst, liksom obemannade flygfarkoster och dess användning i krigsområden i Afghanistan och Irak som numer används för övervakning i västerländska städer (Jensen 2016). Idag har den pågående kapprustningen kring algoritmisk krigföring, artificiell intelligens och maskininlärning kommit att ge liknande bumerangeffekter i relation till konceptet "smarta städer" som ses som en av de viktigaste strategierna

för stadsförvaltningar för att ta itu med utmaningar som snabb urbanisering, klimat- och miljöförändringar, och inte minst den interna säkerheten i och kontrollen av staden. Idén och organiseringen av den smarta staden bygger på insamling och bearbetning av så stora mängder data som möjligt, och är därför också i grunden en form av övervaknings- och kontrollsystem, där tekniken utvecklas i nära samarbete med vapen- och säkerhetsindustrin (Falco m.fl. 2018; Barcik m.fl. 2023).

Den byggda miljön, arkitektur och infrastruktur har också genom historien även används i än mer explicita militära syften, och har till exempel utgjort ett centralt maktmedel i Israels ockupation av Västbanken och Gaza (Weizman 2017). Stadsplanering och arkitektur – till synes vardagligt och harmlöst – har i Israels ockupationsregim utgjort militärt viktiga strategiska och taktiska redskap i kampen om och kontrollen av territorium, liksom i kontrollen av det palestinska folket. Eyal Weizman (2017) har ingående visat hur den israeliska militären konstant och på oberäkneliga sätt har omformat infrastruktur såsom vägnät, samt den byggda miljön runt och inom ockuperade områden, genom till exempel olika former av blockader, checkpoints, avspärningar, murar, militära zoner och mobila militära baser, och på så sätt splittrat upp och avskurit Palestinska områden och byar från varandra. På så sätt har Israel skapat sig militärstrategiska fördelar genom att uppnå en hög grad av rörlighet för de egna trupperna, samtidigt som Palestiniernas möjlighet till rörelse kraftigt har kringskurits.

Städers konstituerande funktion(er) på krig och krigföring

Vad innebär det att städer och stadsmiljöer har en konstituerande funktion på krig och krigföring? Hur kan detta ta sig uttryck? För att utforska denna aspekt av det ömsesidigt konstituerande förhållandet mellan städer och krig, låt oss börja i senmedeltidens Europa. Paul Virilio är en av många forskare som menar att medeltida befästningar och andra försvarsstrukturer bidrog till att europeiska städer om inte formerades så konsoliderades, växte och blev tydligare och mer permanenta i sitt uttryck. För Virilio är detta ett tecken på krigets konstituerande makt och dess påverkan på och organisering av rummet och territoriet. I ett samtal med Sylvere Lotringer argumenterar Virilio för att ”det var fästningen som en permanent fortifikation som cementerade stadens beständighet” (Virilio & Lotringer 2008, 20, vår översättning). Samtidigt, fortsätter Virilio, formade även fästningen som sådan samt andra befästningar hur krigföringen i sin tur utvecklades (a.a., 20). Genom att framhäva stadens och krigets historiskt intrikata och ömsesidiga relation tecknar Virilio därmed en bild av hur krigets former och uttryck har förändrats i takt med utvecklingen och transformationen av städer och dess dynamik – från de tidiga bosättningarnas begränsade urbana territorium som möjliggjorde belägringskrig till dagens post-industriella ”megastad” som kräver en annan form av krigföring (Virilio 2005, 8; se även King 2021).

I de mer historiskt fokuserade debatterna om relationen mellan städer och krig ses urbana försvarsstrukturer och fortifikationer som helt avgörande, både för stadens och krigets fortskridande och utveckling. Samtidigt ses dessa urbana strukturer ofta som statiska och inaktiva, till syvende och sist kapabla enbart att differentiera stadens insida från dess utsida (se t.ex. Ashworth 1991). I en nyligen publicerad artikel utmanar Derek Denman (2020)

denna förhärskande syn. Denman betonar i stället den aktiva och konstituerande roll som urbana befästningar har i relation till krigföring. För Denman blev denna roll allt tydligare från mitten och slutet av 1400-talet och framåt. Vid denna tidpunkt började urbana fortifikationer att anta nya former; delvis som en effekt av en specifik expertis på området som kom att utvecklas av militära arkitekter och militära ingenjörer, delvis som en effekt av nya typer av vapen, inte minst kraftfullare artilleri (a.a., 235; De Landa 1991, 12). En av de nya fortifikationsformer som nu uppkom var bastionsfortet, också känt som *Trace Italienne*. Detta var en typ av polygonstruktur kantad av bastioner. Befästningens materiella struktur och utformning medgav – till skillnad från tidigare – en krigföring som kunde fokusera på ett försvar på djupet, det vill säga ett försvar som snarare än att förhindra kan fördröja, absorbera och slutligen neutralisera den attackerande sidans handlingar (Denman 2020, 238).

Under de följande århundradena fortsatte fortifikationsexpertisen att utvecklas, vilket även har omdanat urbana fortifikationskonstituerande funktion på krig och krigföring. Mot slutet av 1600-talet hade expertisen skiftat mer och mer mot det geometriska och det matematiska som källor till kunskap som kunde ligga till grund för den exakta och perfekt kalkylerade försvarsstrukturen. Det underliggande antagandet var att om rummet kunde beräknas och kartläggas så kunde det också kontrolleras, och detta oavsett om målsättningen var kontroll av stadens utsida eller dess insida. Med andra ord, vid denna tid började urbana fortifikationer mer och mer även forma stadens *inre* liv, exempelvis genom murar och andra materiella element som kanaliserade och styrde rörelsen av människor och varor vilket i sin tur hade en inverkan på militär logistik och militära strategiska praktiker (Denman 2020). Idag, noterar Denman, involverar urbana fortifikationer både fysiska, materiella hinder inom och utom stadsmiljön, och andra, mindre direkt synliga former såsom olika typer av socio-teknologiska övervakningssystem som enkelt uttryckt ska övervaka och eventuellt motverka viss rörelse in och ut ur staden. Då liksom nu formar dessa urbana fortifikationer olika försvarspraktiker, och detta oavsett om det är i förebyggande eller skarpt läge – en distinktion som är allt svårare att göra idag när det gäller urban säkerhet (a.a., 243; se även Metz 2000; Hoffman 2007).

Om tidiga urbana fortifikationer avsåg (och till viss del kunde uppfylla) att separera stadens insida från dess utsida så har städernas till dags dato allmänna tillväxt försvårat en tydlig distinktion mellan insida-utsida. Att städer generellt har vuxit i omfattning, och då inte minst så kallade mega-städer med över 10 miljoner invånare (Felix & Wong 2015), tvingar även arméer att tydligare gå in i staden (King 2021; 2022). Detta påverkar i sin tur den konstituerande roll som städer och stadsmiljöer kan ha på krig och krigföringspraktiker. Mer specifikt menar Anthony King att städernas ökande storlek i kombination med de senaste decenniernas minskning av arméers storlek i västvärlden innebär att krig i städer idag riskerar att bli mer och mer vanligt förekommande. King utgår från militärhistorikern Christopher Duffy som länge har argumenterat för att storleken på de krigförande styrkorna är en faktor som formar hur kriget förs. För Duffy så kan exempelvis den observerade minskningen av belägringar från mitten av 1700-talet och framåt förklaras av en samtidig expansion av arméns storlek, delvis som en effekt av framväxten av Napoleons *Grande Armée* (King 2022, 74–75).

När arméerna växte så kunde de antingen omsluta och bilda fronter runtom städer, eller helt enkelt passera dem och hålla striderna borta från staden för att kunna utnyttja sin stridskraft till fullo (a.a., 76, 80). Enligt samma logik innebär en minskning av styrkans storlek att formeringen av stora fronter eller en omringning av staden är omöjligt att uppnå.

Väl inne i staden upptäcker stridande parter ofta att den urbana miljön inte är neutral. Många bedömare menar att städer och urbana miljöer har en konstituerande funktion på urban krigföring genom att stärka och underlätta för den försvarande sidan (Spencer 2020; Weissmann 2023; men se även Betz & Stanford-Tuck 2019 för en motsatt syn). Exempelvis erbjuder städer många utrymmen för och möjligheter till beskydd och dolda positioner, samt för bakhåll och motattacker. Den försvarande sidan, i synnerhet, ges ofta möjlighet att befästa enskilda byggnader, alternativt hela kvarter, vilka kan fungera som bunkrar från vilka försvaret kan bibehålla en relativt stor manöverfrihet. King (2021, 16) beskriver hur stridande parter i stadsmiljö ofta utvecklar så kallade mikro-belägringar inom staden kring vilka häftiga strider om särskilda byggnader och gator utkämpas. Urbana fortifikationer har med andra ord inte försvunnit men tar idag en annan form jämfört med tidigare i historien. Vidare minskar en urban operationsmiljö en attackerande sidas eventuella fördelar inom ramen för under rättelseinhämtning, övervakning och spaning, givet betongens och andra urbana materials påverkan på dessa teknologier (Spencer 2020). Dessutom kan betongen i sig interagera med soldater och vapen på sätt som inte bara tillhandahåller skydd eller förstärker effekten av vissa vapen, utan också öppnar upp nya rum och miljöer i den urbana miljön. Ett exempel är när den israeliska militären använde sig av en så kallad mushåleteknik och gjorde hål i väggar och tak för att kunna undvika öppna gator när man tog sig fram i Nablus under Operation Defensive Shield i början av 2000-talet (Weizman 2006).

Den urbana miljön i all sin materialitet är därmed en viktig spelare i urban krigföring. Avgörande likaså är att den urbana operationsmiljön ofta kännetecknas av en stor civil närvaro. Även om en stads civila invånare, såsom skedde inför slaget om Fallujah i mitten av 2000-talet, ibland kan (i alla fall till viss del) evakueras, så innebär urban krigföring ofta att civila är närvarande. Vi kan exempelvis även ses detta i dagens Ukraina under Rysslands anfallskrig. Samtidigt ser vi i Ukraina hur den urbana befolkningen på olika sätt försvårar för de ryska styrkorna samtidigt som man stödjer och underlättar för de ukrainska, exempelvis genom att konstruera befästa försvarspositioner (Kottasová 2022). Med andra ord, utöver påverkan från en stads fysiska och materiella miljö så formas krigföringen även av en stads socio-politiska sammansättning och dynamik.

Ytterligare ett sätt genom vilket stadens fysiska och materiella miljö spelar en konstituerande roll för krig och krigföring är genom att utgöra *själva måltavlan*. Begreppet "urbicide" fångar hur stadens fysiska existens och sociala dynamik kan få konstituerande effekter både genom att utgöra skälen till krigsutbrott, och genom att forma krigföring i urbana miljöer i riktning mot annihilation, eller total förstörelse. Urbicide definieras antingen som "dödandet av staden" (se t.ex. Ramadan 2009; Graham 2010) eller som "dödandet av det urbana" (se t.ex. Coward 2009). I en militär kontext fångar begreppet den avsiktliga attacken mot staden och den urbana fysiska miljön som ett strategiskt mål i sig självt (Campbell m.fl. 2007).

Begreppets betydelse ligger därmed i hur det utmanar konventionella tolkningar av vad en förstörelse av städer och stadsmiljöer under krig och konflikt betyder. Urbicide handlar till att börja med inte om krig och krigföring som utspelar sig i en stad (se t.ex. Hills 2004; Graham 2004; Gregory & Pred 2006), utan om krig och krigföring för vilka, som sagt, själva staden och stadsmiljön utgör målet i sig – det vill säga inte som ett delmål i en större strategi utan som det strategiska målet.

Med sin betoning av avsiktligheten utmanar urbicide dessutom tolkningar som förstår urban ödeläggelse i krig i termer av militär ”nödvändighet” eller som ”oavsiktliga skador” (eng. *collateral damage*) (Campbell m.fl. 2007). Vidare skiljer sig urbicidebegreppet från andra, mer välkända begrepp som ”culturecide”. Där det sistnämnda handlar om riktade attacker mot särskilda fysiska entiteter såsom kulturella och religiösa byggnader och symboler, minnesmonument och nationalbibliotek (se t.ex. Bevan 2016; Walasek 2016; Ristic 2018) – vi minns exempelvis attacken mot och förstörelsen av *Stari Most* (den gamla bron) i Mostar under Bosnienkriget i mitten av 1990-talet – fångar urbicidebegreppet avsiktliga attacker mot och den totala destruktionsen av en stadsmiljö i sin helhet, det vill säga en miljö som inkluderar vardagliga byggnader såsom bostadshus och vardagliga miljöer såsom torg, gator och parker (Coward 2006; Fregonese 2019). Urbicide handlar dock inte ensidigt om förstörelsen av den materiella urbana miljön, utan om relationen mellan detta och mänskliga urbana livsvillkor. Ett ofta framfört argument i debatter om urbicide är att denna typ av militärt våldsutövande har konstituerande effekter inte bara på det urbana rummet utan även på människors identitetsskapande och meningsformerande i staden långt efter att det mot staden riktade våldet avtagit (Coward 2009).

Avslutande reflektion

Denna artikel har bidragit med en djupare förståelse av den ömsesidiga relationen mellan städer och krig, vilket svarar mot behov dels inom det krigsvetenskapliga och fredsforskande akademiska fältet, dels inom militära organisationer själva. Artikelns exemplifiering av, å ena sidan, hur staden och urbaniteten är i sig formade av krig och krigföring samt av hur krig och krigföring formas av städer å den andra, genererar en mer komplex bild av hur grunderna för och effekterna av militära praktiker är intimt besläktade med staden som fenomen och fysisk plats. Denna typ av kunskap om staden är till sin natur reflexiv, i termer dels av att den ifrågasätter för-givet-tagna sanningar och representationer, dels (och inte minst) av att den fokuserar förhållandet mellan militären som subjekt och staden som interventionsobjekt. Mer precist så visar artikeln hur distinktionen mellan subjekt och objekt i detta fall inte går att upprätthålla, vilket i sin tur knyter an till en längre reflexiv tradition inom militärt tänkande som rör kopplingarna mellan militär maktutövning och skapandet av sociala – i detta fall urbana – ordningar (se Dufort 2017). Med andra ord bidrar artikeln till att lägga grunden till en reflexiv kunskap om staden, det urbana och krig.

Referenser

- Alon, Nitsan (2018): "Operational challenges in ground operations in urban areas: An IDF perspective". *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 51(3), 737–762.
- Ashworth, Gregory John (1991): *War and the city*. London: Routledge.
- Barber, Benjamin R. (2013): *If mayors ruled the world: Dysfunctional nations, rising cities*. New Haven: Yale University Press.
- Barcik, Peter, Aneta Coufalikova, Petr Frantis & Jiri Vavra (2023): "The future possibilities and security challenges of city digitalization". *Smart Cities*, 6(1), 137–155.
- Barkawi, Tarak & Shane Brighton (2011): "Powers of war: Fighting, knowledge, and critique". *International Political Sociology*, 5(2), 126–143.
- Beaulieu-B, Philippe & Philippe Dufort (2017): "Introduction: Revolution in military epistemology". *Journal of Military and Strategic Studies*, 17(4), 1–20.
- Betz, David James & Hugo Stanford-Tuck (2019): "The city is neutral: On war in the 21st century". *Texas National Security Review*, 2(4), 61–82.
- Bevan, Robert (2016): *The destruction of memory. Architecture at war*. London: Reaktion Books.
- Björkdahl, Annika (2013): "Urban peacebuilding". *Peacebuilding*, 1(2), 207–221.
- Björkdahl, Annika & Johanna Mannergren Selimovic (2016): "A tale of three bridges: Agency and agonism in peacebuilding". *Third World Quarterly*, 37(2), 321–335.
- Bodnar, Jozsef & Sue Collins (2019): "NATO joint military operations in an urban environment. A capstone concept". *The Three Swords Magazine*, 34, 93–96.
- Bollens, Scott (2011): *City and soul in divided societies*. Abingdon: Routledge.
- Bollens, Scott (2013): "Bounding cities as a means of managing conflict: Sarajevo, Beirut and Jerusalem". *Peacebuilding*, 1(2), 186–206.
- British Army (2021): Experts address the challenges of urban operations, 24.5.2021. <https://www.army.mod.uk/news-and-events/news/2021/05/experts-address-the-challenges-of-urban-operations/>, 1.10.2023.
- Brook, Richard, Martin Dodge & Jonathan Hogg (red.) (2021): *Cold war cities: Politics, culture and atomic urbanism 1945–1965*. Abingdon: Routledge.
- Brugmann, Jeb (2009): *Welcome to the urban revolution: How cities are changing the world*. Brisbane: University of Queensland Press.
- Busch, Alexandra (2007): "Militia in Urbe. The military presence in Rome". I: L. de Blois & E. Lo Cascio (red.) *The impact of the Roman army (200 B.C. – A.D. 476): Economic, social, political, religious and cultural aspects*. Leiden: Brill, 315–341.
- Campbell David, Stephen Graham & Daniel Bertrand Monk (2007): "Introduction to urbicide: The killing of cities?". *Theory & Event*, 10(2).
- Chapman, Brian (1953): "Baron Haussmann and the planning of Paris". *The Town Planning Review*, 24(3), 177–192.
- Clark, Mason (2021): *The Russian military's lessons learned in Syria*. Washington: Institute for the Study of War.
- Coaffee, Jon & David Murakami Wood (2006): "Security is coming home: Rethinking scale and constructing resilience in the global urban response to terrorist risk". *International Relations*, 20(4), 503–517.
- Coaffee, Jon, David Murakami Wood & Peter Rogers (2009): *The everyday resilience of the city. How cities respond to terrorism and disaster*. New York: Palgrave Macmillan.
- Collier, Stephen J. & Andrew Lakoff (2021): *The government of emergency: Vital systems, expertise, and the politics of security*. Princeton: Princeton University Press.
- Coward, Martin (2006): "Against anthropocentrism: The destruction of the built environment as a distinct form of political violence". *Review of International Studies*, 32(3), 419–437.
- Coward, Martin (2009): *Urbicide – The politics of urban destruction*. Abingdon: Routledge.

- Cunningham, Chris & Sean Byrne (2006): "Peacebuilding in Belfast: Urban governance in polarized societies". *International Journal of World Peace*, 23(1), 41–73.
- Danielak, Silvia (2023/kommande): "Peacekeeping's conflict urbanism: A decade of urban change in Mali". *Peacebuilding*.
- Danielsson, Anna (2020): "The urbanity of peacebuilding: Urban environments as objects and sites of peacebuilding knowledge production". *Journal of Intervention and Statebuilding*, 14(5), 654–670.
- Danielsson, Anna (2022a): "Knowledge in and of military operations: Enriching the reflexive gaze in critical research on the military". *Critical Military Studies*, 8(3), 315–333.
- Danielsson, Anna (2022b): "Producing the military urban(s): Interoperability, space-making, and epistemic distinctions between military services in urban operations". *Political Geography*, 97, 102649.
- Danielsson, Anna (2023/kommande): "Minecraft as a technology of postwar urban ordering: the situated-portable epistemic nexus of urban peacebuilding in Pristina". *Territory, Politics, Governance*.
- De Landa, Manuel (1991): *War in the age of intelligent machines*. London: Zone Books.
- Denman, Derek (2020): "On fortification: Military architecture, geometric power, and defensive design". *Security Dialogue*, 51(2–3), 231–247.
- DiMarco, Louis A. (2012): *Concrete hell. Urban warfare from Stalingrad to Iraq*. Oxford: Osprey.
- Dudley, Michael Quinn (2001): "Sprawl As strategy: City planners face the bomb". *Journal of Planning Education and Research*, 20(4), 52–63.
- Dufort, Philippe (2017): "Carl von Clausewitz and the invention of the conservative nation-state: Retrieving instrumental reflexivity in the strategic tradition". *Journal of Military and Strategic Studies*, 17(4), 209–236.
- Elfversson, Emma & Kristine Höglund (2021): "Are armed conflicts becoming more urban?". *Cities*, 119, 103356.
- Erfan, Aftab (2017): "Confronting collective traumas: An exploration of therapeutic planning". *Planning Theory & Practice*, 18(1), 34–50.
- Evans, Michael (2009): "Lethal genes: The urban military imperative and Western strategy in the early twenty-first century". *Journal of Strategic Studies*, 32(4), 515–552.
- Evans, Michael (2016): "Future war in cities: Urbanization's challenge to strategic studies in the 21st century". *International Review of the Red Cross*, 98(1), 37–51.
- Falco, Gregory, Arun Viswanathan, Carlos Caldera & Howard Shrobe (2018): "A master attack methodology for an AI-based automated attack planner for smart cities". *IEEE Access*, 6, 48360–48373. DOI: 10.1109/ACCESS.2018.2867556.
- Farbøl, Rosanna (2021): "Urban civil defence: Imagining, constructing and performing nuclear war in Aarhus". *Urban History*, 48(4), 701–723.
- Felix, Kevin M. & Frederick D. Wong (2015): "The case for megacities". *The US Army War College Quarterly: Parameters*, 45(1), 19–32.
- Fregonese, Sara (2019): *War and the city: Urban geopolitics in Lebanon*. London: I.B. Tauris.
- Frye, David (2018): *Walls: A history of civilization in blood and brick*. New York: Scribner.
- Glaeser, Edward L. (2012): *Triumph of the city*. London: Macmillan.
- Graham, Stephen (red.) (2004): *Cities, war, and terrorism: Towards an urban geopolitics*. Oxford: Blackwell.
- Graham, Stephen (2010): *Cities under siege: The new military urbanism*. London: Verso.
- Graham, Stephen (2013): "Foucault's boomerang: The new military urbanism". *Open Democracy*, 14.2.2013. <https://www.opendemocracy.net/en/opensecurity/foucaults-boomerang-new-military-urbanism/>, 1.10.2023.
- Gray, Nolan (2018): "Wide streets as a tool of oppression". *Strong Towns*, 8.10.2018. <https://www.strongtowns.org/journal/2018/10/8/wide-streets-as-a-tool-of-oppression>, 1.10.2023.

- Gregory, Derek & Allan Pred (red.) (2006): *Violent geographies: Fear, terror and political violence*. London: Routledge.
- Hills, Alice (2004): *Future war in cities: Rethinking a liberal dilemma*. London: Frank Cass Publishers.
- Hoffman, F. G. (2007): *Conflict in the 21st Century: The rise of hybrid wars*. Arlington: Potomac Institute for Policy Studies.
- Jensen, O. B. (2016): "New 'Foucauldian boomerangs': Drones and urban surveillance". *Surveillance & Society*, 14(1), 20–33.
- Kania, Elsa B. & Ian Burns McCaslin (2022): *The PLA's evolving outlook on urban warfare: Learning, training and implications for Taiwan*. Washington: Institute for the Study of War. https://www.understandingwar.org/sites/default/files/The%20PLA%20Outlook%20on%20Urban%20Warfare%20ISW%20April%202022_0.pdf, 1.10.2023.
- Kilcullen, David (2013): *Out of the mountains. The coming of age of the urban guerilla*. Oxford: Oxford University Press.
- Kilcullen, David (2019): "Preface to 'Blood and concrete'. I: D. Dilegge, R. J. Bunker, J. P. Sullivan & A. Keshavarz (red.) *Blood and concrete*. Bloomington: XlibrisUS, xxxi–xlv.
- King, Anthony (2021): *Urban warfare in the twenty-first century*. Cambridge: Polity Press.
- King, Anthony (2022): "Will inter-state war take place in cities?". *Journal of Strategic Studies*, 45(1), 69–95.
- Kipfer, Stefan (2016): "Neocolonial urbanism? La rénovation urbaine in Paris". *Antipode*, 48(3), 603–625.
- Kottasová, Ivana (2022): "Kyiv has transformed into a fortress, with its residents determined to defend it". *CNN*, 8.3.2022. <https://edition.cnn.com/2022/03/08/europe/kyiv-defense-ukraine-russia-intl-cmd/index.html>, 1.10.2023.
- Lamb, Zachary & Lawrence J. Vale (2019): "From the cold war to the warmed globe: Planning, design-policy entrepreneurship, and the crises of nuclear weapons and climate change". *Planning Perspectives*, 34(3), 463–495.
- Light, Jennifer S. (2003): *From warfare to welfare: Defence intellectuals and urban problems in cold war America*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Ljungkvist, Kristin & Anna Jarstad (2021): "Revisiting the local turn in peacebuilding – Through the emerging urban approach". *Third World Quarterly*, 42(10), 2209–2226.
- Metz, Steven (2000): *Armed conflict in the 21st century: The information revolution and postmodern warfare*. Carlisle: Strategic Studies Institute.
- Muggah, Robert (2013): "Fragile cities rising". *Global Observatory*, 10.7.2013. International Peace Institute. <https://theglobalobservatory.org/2013/07/fragile-cities-rising/>, 1.10.2023.
- Mumford, Lewis (1961): *The city in history: Its origins, its transformations, and its prospects*. New York: Harvest.
- Mumford, Lewis (1970): *The culture of cities*. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich Publishers.
- Nedal, Dani, Megan Stewart & Michael Weintraub (2020): "Urban concentration and civil war". *Journal of Conflict Resolution*, 64(6), 1146–1171.
- Norton, Richard J. (2003): "Feral cities". *Naval War College Review*, 56(4), article 8.
- Office of the Chief of Staff of the Army (2014): *Megacities and the United States army. Preparing for a complex and uncertain future*. Chief of Staff of the Army, Strategic Studies Group. Arlington: Office of the Chief of Staff of the Army.
- Ramadan, Adam (2009): "Destroying Nahr el-Bared: Sovereignty and uricide in the space of exception". *Political Geography*, 28, 153–163.
- Ristic, Mirjana (2018): *Architecture, urban space and war: The destruction and reconstruction of Sarajevo*. Cham: Springer international Publishing.
- Said, Edward (1978): *Orientalism*. New York: Pantheon Books.
- Spencer, John (2020): "Why is urban warfare so challenging?". Modern War Institute at West Point. <https://mwi.usma.edu/why-is-urban-warfare-so-challenging/>, 1.10.2023.

- US Army and US Marine Corps (2022): *Urban Operations*. ATP 3-06 and MCTP 12-10B. Washington: Headquarters Department of the Army & Twentynine Palms: Headquarters Marine Corps Tactics and Operations Group.
- Virilio, Paul (2005): *Desert screen: War at the speed of light*. London: Continuum.
- Virilio, Paul & Sylvère Lotringer (2008): *Pure war*. Cambridge: MIT Press.
- Walasek, Helen (2016): *Bosnia and the destruction of cultural heritage*. London: Routledge.
- Warren, Robert (2002): "Situating the city and September 11th: Military urban doctrine, 'pop-up' armies and spatial chess". *International Journal of Urban and Regional Research*, 26(3), 614–619.
- Weissmann, Mikael (2023): "Urban warfare: Challenges of military operations on tomorrow's battlefield". I: M. Weissmann & N. Nilsson (red.) *Advanced land warfare: Tactics and operations*. Oxford: Oxford University Press, 125–151.
- Weizman, Eyal (2006): "Walking through walls. Soldiers as architects in the Israeli-Palestinian conflict". *Radical Philosophy*, 136, 8–22.
- Weizman, Eyal (2017): *Hollow land: Israel's architecture of occupation*. London: Verso.
- Yekutieli, Yuval (2006): "Is somebody watching you? Ancient surveillance systems in the Southern Judean Desert". *Journal of Mediterranean Archaeology*, 19(1), 65–89.
- Zhao, Fang, Olushola I. Fashola, Tolulope I. Olarewaju & Ijeoma Onwumere (2021): "Smart city research: A holistic and state-of-the-art literature review". *Cities*, 119, 103406.
- Zweibelson, Ben (2012): "Seven design theory considerations. An approach to ill-structured problems". *Military Review*, Nov–Dec, 80–89.
- Zweibelson, Ben (2015): "One piece at a time: Why linear planning and institutionalisms promote military campaign failures". *Defence Studies*, 15(4), 360–374.

The Reciprocal Relationship between Cities and War, War and Cities

In recent years, escalating urbanization and armed conflicts in cities have come to be perceived as an increasingly important global security issue, among researcher and practitioners alike. At the same time, it is well established in previous research that cities have always been shaped by war and warfare, and war and warfare have always been shaped by cities. Despite this, contemporary war studies and Western military strategic discussions of war, peace and security in relation to cities and the urban are often un-nuanced and based on problematic binary thinking. Through a broad research overview, the aim of this article is thus to highlight and exemplify the mutually constitutive relationship between war and cities, and thereby contribute to a deeper and more nuanced discussion of war in and against cities, as well as to a deeper understanding of the city's dual construction and function as an environment that is both constituted by and constitutive for military violence. Such understanding is important also in relation to contemporary peace research concerning post-conflict cities and urban peace building.

Keywords: cities, urban security, urban war, urban warfare

Arkipäivän rauhan ja yhteisöjen muodostuminen kaupunkitilan kohtaamisissa

Karim Maïche¹ & Anna Sofia Suoranta²

Kolme neljäsosaa Euroopan väestöstä asuu kaupunkialueilla. Kaupunkien asukkaat neuvottelevat päivittäin kuulumisestaan ja elämisen ehdoista arkisten kohtaamisten ja erilaisten konfliktien kautta. Kasvavan erilaisuuden prosesseja ja rinnakkaiseloja haastavat voimistuva eriarvoistuminen, segregaatio ja polarisaatio. Artikkelissa paikannetaan asukkaiden ja alueella toimivien kohtaamisen dynamiikkaa arkipäivän rauhan kontekstissa: kuinka erilaiset identiteetit ja sosiaaliset asemat vaikuttavat arjen neuvotteluprosesseihin ja kaupunkitilan muodostumiseen. Lisäksi hahmotamme ja tunnistamme vuorovaikutusprosessien taustatekijöitä ja havainnoimme, kuinka ikä, sukupuoli, etnisyys, ja sosioekonominen tausta vaikuttavat tilan muodostumiseen osana yhteisöjen rakentumista. Artikkelin tutkimusaineisto on kerätty etnografian, osallistuvan havainnoinnin ja haastatteluiden kautta Helsingissä, Suomessa, Malmössä, Ruotsissa ja Marseillessa, Ranskassa vuosina 2021–2023. Haastatteluihin on osallistunut eri ikäisiä ja erilaisista taustoista tulevia ihmisiä. Artikkelissa kysytään: Miten erilaiset ihmiset neuvottelevat kuulumisestaan jaetussa kaupunkitilassa? Kuinka kohtaamiset tuottavat jännitteitä eri asemassa olevien ihmisten välille? Kuinka arkipäivän rauha rakentuu arkisissa kohtaamisissa ja on osa yhteisöjen muodostumista?

Avainsanat: arkipäivän rauha, kaupunkitila, kohtaaminen, konflikti, yhteisö

Johdanto

Jälkiteollisen palveluja tuottavan kansantalouden muodostuminen sekä vuosikymmeniä jatkuneet kaupungistumisen prosessit ovat johtaneet tilanteeseen, jossa kolme neljäsosaa Euroopan väestöstä asuu kaupungeissa. Ihmiset kohtaavat toisiaan naapurustoissa, ostoskeskuksissa, liikennevälineissä, työpaikoilla ja vapaa-ajanviettokeksuissa. Näissä jokapäiväisissä kohtaamisissa kaupunkien asukkaat neuvottelevat kuulumisestaan, elämisen ehdoista ja luovat yhteisöjä sekä erontekoja erilaisten konfliktien kautta.

Sosiologi Fran Tonkiss (2005) on tarkastellut kaupunkitilan muodostumista ja arjen kohtaamisia osana laajempia sosiaalisia prosesseja: kohtaamisen ja sosiaalisten jakautumisten tilana, politiikan ja vallan kenttänä, symbolisena ja materiaalisena maisemana sekä arjen kehollistettuna kokemuksena. Arjen kohtaamiset ylläpitävät ja tuottavat yhteiskunnallisia identiteettejä, ihmisryhmien kategorioita ja valtasuhteita. Ajoittaiset kamppailut yhteiskunnallisesta asemasta ja julkisen tilan käytöstä ovat yhteiskuntien moninaistuuksessa johtaneet kansallisvaltioiden yhtenäisyyttä haastavaan polarisaatiokehitykseen. Jännite voimistuu kahden samanaikaisen prosessin välillä: verkostoidumme toisiimme yhä tiiviimmin samalla kun tapamme hahmottaa ja jaotella maailmaa synnyttää me ja muut -ajattelua luoden jännitteitä arkiseen yhteiseloon.

1 YTT, tutkijatohtori, Tampereen yliopisto, <karim.maiche@tuni.fi>

2 YTM, väitöskirjatutkija, Tampereen yliopisto, <anna.suoranta@tuni.fi>

Aikamme keskeisiä kysymyksiä onkin, kuinka rakennamme elämäämme erilaisuuden keskellä ja kuinka rakennamme yhteistä tulevaisuutta moninaistuvissa kaupungeissa ja yhteiskunnissa. Tässä kaupunkien merkitys on keskeinen. Tonkissin (2003) mukaan kaupungit perustuvat erilaisuudelle sen sijaan, että niitä luonnehtisi jonkinlainen yhtenäinen ja jaettu ykseyden kulttuuri. Kohtaamisten ja kaupunkitilan kokemuksellisuuden ottaminen tarkastelun kohteeksi tuo esiin, ettei kaupunkitila ja kokemus kaupungista ole kaikille samanlainen (Puumala ym. 2021; Puumala & Maïche 2021).

Yhteiskuntatieteissä osoitetaan enenevää kiinnostusta kaupunkitilan muodostumiseen ja sen suhteeseen yhteisöihin ja moninaisuuteen, eroihin ja tilallisiin jakaumiin sekä kokemukseen ja arkipäivän käytäntöihin (Tonkiss 2005; Björkdahl & Strömbom 2015; Dikeç 2017). Kaupungit muodostavat tilan, jossa kaupunkisosiologi Don Mitchellin (2003) mukaan ”erilaisuus elää”. Kamppailut erilaisista identiteeteistä ja yhteiskunnallisesta asemasta sävyttävät ihmisten arkisia kohtaamisia ja ne voimistuvat, kun kaupunkeihin muutetaan niin maaseudulta ja taajama-alueilta kuin valtioiden rajojen ulkopuoleltakin.

Toisaalta rauhantutkimuksessa paikallisuuden dynamiikan huomioiminen konfliktien ratkaisussa on viime vuosina korostunut. Niin sanottu tutkimusparadigmaattinen ”paikallinen käänne” (engl. *local turn*) pyrkii huomioimaan yhteiskuntarauhan rakentumisen ihmisten kohtaamisissa, erilaisten ryhmien välillä. Pyrimmekin tässä artikkelissa ymmärtämään arjen kohtaamisten tasolla käytäviä neuvotteluja kuulumisesta ja identiteetin muodostumisesta sekä mukaan ottamisen ja ulossulkemisen prosesseista. Paikalliset ihmiset ovat työntekijöitä, työttömiä, nuoria, vanhoja, varakkaita, köyhiä, maahanmuuttajia tai ruohonjuuritason arkisia toimijoita, jotka rakentavat jokapäiväistä elämäänsä kaupungeissa erilaisissa paikalliskonteksteissa, ajoittain jännitteisessä yhteiskunnallisessa ilmapiirissä. Kuuluminen ja identiteetti eivät silti rakennu ensisijaisesti ryhmäkategorioiden ympärille vaan arjen moninaisissa kohtaamisissa ja siteiden muodostumisessa suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan ja arjen tilanteisiin. Juuri tällaisten hienovaraisten ja herkkien signaalien tunnistamiseen olemme pyrkineet tutkimuksessamme.

Artikkelissamme keskitytään asukkaiden ja moninaisilla kaupunkialueilla toimivien kohtaamisten dynamiikkaan arkipäivän rauhan kontekstissa. Olemme kiinnostuneita, kuinka erilaiset identiteetit ja sosiaaliset asemat vaikuttavat arjen neuvotteluprosesseihin ja kaupunkitilan muodostumiseen. Pohdimme niitä kompromisseja, joita yksilöt tekevät yhteisen arkielämän saavuttamiseksi (de Certeau ym. 2013, 16). Lisäksi hahmottelemme ja tunnistamme arkisten vuorovaikutusprosessien taustatekijöitä ja pohdimme, kuinka erilaiset positionaaliset tekijät, kuten ikä, sukupuoli, etnisyys, sosioekonominen tausta ja seksuaalinen suuntautuminen, vaikuttavat kaupunkitilan sosiaaliseen muodostumiseen osana yhteisöjen rakentumista.

Tässä artikkelissa kysytään, miten erilaiset ihmiset neuvottelevat kuulumisestaan jaetussa kaupunkitilassa ja kuinka kohtaamiset tuottavat jännitteitä eri asemassa olevien ihmisten välille taloudellisten ja poliittisten olosuhteiden vaikutusten seurauksena. Miten arkipäivän rauha rakentuu arkisissa kohtaamisissa ja on osa yhteisöjen muodostumista?

Artikkelin aineisto on kerätty etnografian, osallistuvan havainnoinnin ja haastatteluiden kautta osana EmergentCommunity-hanketta vuosina 2021–2023.³ Olemme toteuttaneet etnografisia haastatteluja sosio-ekonomisesti kirjavilla alueilla Helsingissä (Suoranta ja Maïche), Malmössä (Suoranta) ja Marseillessa (Maïche). Haastattelujen ohella aineistoa on kerätty osallistuvan havainnoinnin ja osallistujien kanssa käytyjen vapaamuotoisten keskustelujen kautta. Monipaikkaisen etnografian avulla olemme voineet tunnistaa yleisiä paikallisia ilmiöitä tutkimuskentän muotoutuessa osana tätä prosessia (Marcus 1995, 98). Vaikka kontekstit ovat keskenään osin hyvin erilaisia, niitä yhdistää keskustelu segregaatiosta (asuinalueiden sisäisestä tai välisestä eriytymisestä) sekä gentrifikaatiosta (alueen keskiluokkaistumisesta).

Yhteensä koko tutkimusprojekteissa on tehty kahden vuoden aikana yli sata haastattelua, joiden aikana on pohdittu naapuruuden ja yhteisöjen muodostumista sekä kaupunkitilan kokemuksellisuutta yhdessä haastateltujen kanssa. Haastatellut edustavat alueiden väestöä laajasti: mukana on erilaisissa yhteiskunnallisissa asemissa olevia, eri ”ryhmiin” kuuluvia ihmisiä. Osa haastatteluista toteutettiin kävelyhaastatteluina: teimme osallistujalähtöisiä kävelyitä, jotta ihmiset voisivat näyttää meille oman arkensa kannalta keskeisiä paikkoja ja kertoa niistä. Osassa haastatteluista meille piirrettiin kokemuserustaisia karttoja, joiden välityksellä osallistujat kertoivat meille alueesta, itselleen merkityksellisistä arkisista paikoista, reiteistä ja kohtaamisista.

Keskusteluissa asukkaiden ja alueilla aikaa viettävien kanssa on puhuttu laajasti arjen muodostumisesta: miten osallistujat viettävät aikaa alueella, keiden kanssa, mikä heitä häiritsee ja mistä he pitävät. Haastattelujen ohella olemme tehneet etnografista havainnointia, jossa keskiössä on ollut yhteiselon sujuminen ja käytännöt monimuotoisilla alueilla. Näin olemme saaneet tietoa alueiden yhteisöistä, rajanvedoista, konflikteista ja arkipäiväisestä rauhasta. Asettaaksemme haastattelut ja etnografisen aineistomme laajempaan kontekstiin olemme kartoittaneet kaupunkitilan historiallista ja yhteiskunnallista muutosta asiakirjojen, tutkimuskirjallisuuden, sanomalehtiartikkeleiden ja tilastojen avulla.

Tässä artikkelissa käytetyn etnografisen aineiston analyysi on tehty teorialähtöisen temaattisen analyysin keinoin. Temaattinen analyysi soveltuu monipaikkaisen, laajan ja monimeneelmäisesti kerätyn aineiston jäsentelyyn: sen avulla pystytään hahmottamaan yhteneväisyyksiä ja asettamaan aineisto kategorioihin, jotka ovat syntyneet teorian valossa (ks. myös Braun ym. 2016). Temaattinen analyysi on ensisijaisesti menetelmä, ei metodologia, jolloin tutkimuksen teoreettiset valinnat ja aineistonkeruumenetelmät ovat itsenäisiä analyysistä (Braun ym. 2016; Terry ym. 2017). Kenttätutkimuksen avulla on piirtynyt esiin arkipäivän rauhan moninaisuus maasta riippumatta, minkä havaitseminen vaatii hienovaraisten merkkien tunnistamista ja arjen kytkemistä laajempiin prosesseihin yhteiskunnassa ja globaalisti (Lee 2021).

Emme pyri vertailemaan maita tai kaupunkeja keskenään. Pyrimme pikemminkin kontekstualisoimaan yhtäältä asuinalueiden eroja ja toisaalta niiden välillä havaittavia samankaltaisia piirteitä. Siten tarkoituksemme on peilata niitä toisiaan vasten, kokonaisvaltaisen – vaikkakaan ei yleistettävän – ymmärryksen tuottamiseksi. Eri kaupunginosien arjesta voi

³ Euroopan unionin rahoittama (ERC, EmergentCommunity, 946012). Esitetyt näkemykset ja mielipiteet ovat kirjoittajien omia, eivätkä välttämättä vastaa Euroopan unionin tai Euroopan tutkimusneuvoston toimeenpanoviraston näkemyksiä. Euroopan unionia tai myöntävää viranomaista ei voida pitää niistä vastuussa.

löytyä muita tutkittuja kaupunkikonteksteja muistuttavia piirteitä, jotka yhdistävät ilmiön enemmän muissa kaupungeissa tapahtuviin kehityskulkuihin kuin muuhun kaupungin sisällä tapahtuvaan. Siksi käsittelemme tässä artikkelissa eri maista ja niiden kaupunkialueilta kumpuavia yhteisiä ilmiöitä teemoittain ottaen huomioon niiden ominaispiirteet ja aseman.

Kansallisvaltioiden rakentumisen tavat ja kaupunkien sosiaalishistorialliset kehityskulut vaikuttavat siihen, miten yhteisö ja sen muodostuminen kullakin tutkimusalueellamme ymmärretään. Esimerkiksi yhteisön rakentumisesta käytävä keskustelu, termin konnotaatiot ja siihen suhtautuminen eroavat ranskalaisessa perinteessä huomattavasti pohjoismaisesta tavasta ymmärtää yhteisön merkityksellisyys ja tarve sen ylläpitämiselle. Haastatteluaineistotamme käykin selkeästi esille, että siinä missä Pohjoismaissa yhteisön vahvistaminen nähdään useimmiten myönteisessä valossa ja virallisen politiikan taholta tuettavana, Ranskassa keskustelut yhteisöistä pikemminkin näyttäytyvät uhkana tasavallan yhtenäisyydelle ja kansalaisten integraatiolle. Ranskassa tehtyjen haastatteluiden pohjalta nouseekin esiin, että maassa yhteisöjen vahvistuminen on nähty vasta viimeisen 20 vuoden aikana kaupunkielämää sitouttavana voimavarana.

Vertailun asemasta suhteutamme kaupungit toisiinsa siten, että Itämeren rantakaupungit Helsinki ja Malmö ovat Välimeren rannalla sijaitsevaa Marseillea pienempiä. Malmössä on noin 350 000, Helsingissä noin 650 000 ja Marseillessa noin 850 000 asukasta. Kaupungeilla ja etenkin tutkimukseen valituilla kaupunginosilla on paljon yhteneväisyyksiä, mutta myös eriävyyksiä historiallisessa kehityksessään ja nykypäivänä. Pyrkimyksenämme ei ole käsitellä kaupungeja kokonaisuuksina, vaan olemme valinneet tutkimuskohteeksemme tematiikkaamme sopivia kaupunginosia, kortteleita ja naapurustoja.

Tutkiessamme arkipäivän rauhan muodostumista kaupunkitilassa keskityimme Helsingissä Malmin ostoskeskusten alueelle, Malmössä keskustan lähellä olevalle Møllevångenin alueelle sekä Marseillessa keskustan kupeessa sijaitsevaan La Plaine -nimellä tunnettuun Place Jean-Jaurèsin aukioon. Seuraavat esimerkit kuvaavat alueiden yleistä mainetta sekä monimuotoisuutta:

Täällä ei hengaile vain yhdenlaisia ihmisiä. Kaikki on kohtuuden rajoissa ja ihmisten ulottuvilla, joten täällä voi viettää mukavaa iltaa, vaikka et omistaisikaan paljoa. Täällä voi nauttia ihmisten seurasta ilman että kukaan kysyy sosiaalisen statuksen perään. Mielestäni tämä on mahtava paikka rakentaa yhteisöjä ystävien ja ehkä liikekumppanien kesken, jos haluaa vaikka perustaa liiketoimintaa. (Pedro, 28 vuotta, La Plaine.⁴)

Monikulttuurista. Monia, sekoitus kaikenlaisista ihmisistä. [...] Itse asiassa se on hyvä, siellä tapaa koko ajan erilaisia ihmisiä, sen sijaan, että näkisi vain samaa väestöryhmää koko ajan, niin näkee uutta väkeä, uusia ihmisiä, uusia kasvoja. (Malik, 17 vuotta, Møllevången.)

Malmillahan asuu tosi monenlaisia asukkaita. Paljon sosiaaliekonomisesti ehkä kuitenkin alemman [tulo]tason asukkaita. Yksinhuoltajia tosi paljon. Maahanmuuttajia oli se 20 prosenttia. Sitten on normaalityössäkäviä ja kaikennäköisiä. Malmilla asuu ihan kaikenlaisia ihmisiä: nuoria, vanhoja, työssäkäviä... (Petteri, 60 vuotta, Malmi.)

4 Haastatteltujen nimet on muutettu. Lainaukset ovat kirjoittajien kääntämiä,

Yleisesti La Plaine ja Møllevångenin maine on myönteinen, kun taas Malmilla toteutetuissa haastatteluissa monet toivat esiin, että alue on mainettaan parempi asuinpaikka. Tosin Marseillen keskiluokkaisemmissa eteläisissä kaupunginosissa myös La Plaine kuvataan joskus likaisena ja pelottavana alueena, jonne ei sovi mennä yömyöhällä. Kun valitsimme erilaisia asuinalueita tutkimuskohteiksi, otimme huomioon tutkimuksellisia lähtökohtia yhteisöjen muodostumisessa ja päätimme välttää valitsemasta jo pitkälle segregoituneita kaupunginosia. Keskityimme alueisiin, joilla oli enemmän tai vähemmän myönteinen maine vetävinä kohtauspaikkoina kahviloineen, baareineen ja ravintoloineen mutta jotka tunnettiin moninaisuudesta niin sosiaalisen aseman, etnisen taustan kuin ikäjakauman puolesta. Tutkimme siis rajattuja, koko kaupunkikuvaan kontekstualisoituja alueita (kortteleita), joissa eri taustoista tulevat ihmiset ja asukkaat neuvottelivat kuulumisestaan muodostaen yhteisöjä erilaisuuden ympäröiminä. Halusimme kerätä kannustavia esimerkkejä sirpaleisista neuvotteluista, joissa sattumanvaraiset arkipäivän rauhan käytännöt muodostuivat paikallisen toimijuuden, valtasuhteiden, oikeuksien, tarpeiden ja tapojen kautta ihmisten välisissä suhteissa (Williams 2015, 13; Lee 2021, 25–26). Tutkimuksessamme pohdimme paitsi arkipäivän rauhan käytäntöjä, myös kohtaamisten merkitystä osana yhteisöjen rakentumista kaupunkitilassa.

Arkipäivän rauha ja yhteisöt muodostuvat kaupunkitilan kohtaamisissa

Käsitteenä arkipäivän rauha on saanut alkunsa antropologien kenttätöissä globaalissa etelässä (Heitmeyer 2009; Ring 2006). Rauhan- ja konfliktitutkimuksessa keskustelut arkipäivän rauhasta juontavat juurensa niin kutsutusta paikallisesta käänteestä tai käänteistä. Ensimmäisen paikallisen käänteen myötä siirryttiin 1990-luvulta alkaen ulkopuolelta ohjailtujen ylhäältä alaspäin suuntautuvien (engl. *top-down*) rauhanprosessien ajasta kohti alhaalta ylöspäin suuntautuvaan (*bottom-up*) rauhanrakennusta (Paffenholz 2015). Toisen paikallisen käänteen keskiössä ovat puolestaan olleet valtasuhteet ja vastarinta, usein post-strukturalistisesta ja post-kolonialistisesta näkökulmasta (ma.).

Arjen rauhan käsite sijoittuu osaksi näitä keskusteluja ja on saanut tarkan määritelmän sekä typologian Roger Mac Gintyltä, joka määrittelee arkipäivän rauhan tarkoittavan käytäntöjä, joita yksilöt ja ryhmät soveltavat syvästi jakautuneissa yhteiskunnissa sekä välttääkseen että minimoidakseen ryhmienvälisiä ja -sisäisiä konflikteja (Mac Ginty 2014, 553). Typologiassa arkipäivän rauhan sosiaalisista käytännöistä keskeisin on välttäminen (engl. *avoidance*) (ma., 556). Omassa artikkelissamme tunnistamme Mac Gintyn merkityksen arkipäivän rauhan käsitteen kehitykselle, mutta täydennämme käsitystämme arkipäivän rauhan teoreettisesta viitekehuksesta muiden myös tutkijoiden näkemyksillä (esim. Boulding 2000; Williams 2015; Danielak 2019; Lee 2021).

Jo ennen arkipäivän rauhan käsitteellistämistä rauhantutkija ja -kasvattaja Elise Boulding (2000) kuvaili arkisia rauhanomaisia käytäntöjä, jotka ovat olemassa samanaikaisesti arkisten konfliktien kanssa. Boulding tunnisti, että yhteiskunnan rauhanomaisuutta määrittää sen kyky toimia erilaisuuden kanssa. Hän näki konfliktit luonnollisena, neuvoteltavana osana yhteiskuntia erottaen konfliktit väkivallan käsitteestä, jonka hän määritteli toisen tarkoituksenmukaiseksi vahingoittamiseksi. Rauhanomaisuus taas oli Bouldingille yhteiskuntia

läpileikkaava ominaisuus, jota saattaa havaita arkisten kanssakäymistilanteiden lisäksi aina globaalissa yhteistyössä saakka.

Väkivaltaiset konfliktit, niiden jälkitilanteet ja syvät yhteiskunnalliset jakolinjat ovat luonnehtineet teoreettista keskustelua arkipäiväisestä rauhasta (Berents & McEvoy-Levy 2015; Mac Ginty 2014; Heitmeyer 2009; Lee 2021; Ring 2006; Williams 2015). Konflikteja voidaan kuitenkin käsitellä myös Bouldingin (2000) tapaan erottamalla väkivalta konflikteista. Jos konflikti nähdään mikro- ja makrotasolla luonnollisena, siitä voidaan käydä keskustelua ilman, että sen nähdään vääjäämättömästi johtavan väkivaltaan. Mikrotasolla, esimerkiksi kaupunkitilassa, ilmenevät konfliktit ja niistä käytävät neuvottelut saattavat olla *ad hoc*-tyylisiä ja ohimeneviä mutta kuitenkin liittyä tiiviisti ilmiöihin, joita käsitellään ja joista kiistellään myös makrotasolla, esimerkiksi poliittisessa päätöksenteossa. Näin arjen rauhan ja kaupunkitilan välille syntyy merkityksellinen yhteys.

Hahmotamme kaupunkitilan muodostumisen Fran Tonkissia mukaillen sosiaalis-tilallis-affektiivisena rakennelmana. Tutkimuksessaan Tonkiss (2005, 3) lähestyy kaupunkitilan rakentumista Henri Lefebvren vuonna 1974 julkaistun tilantuottamisteorian avulla: kuinka tila yhtäältä vaikuttaa toimijuuteen ja kuinka toimijuus toisaalta tuottaa tilaa. Lefebvrelle kaupungit näyttäytyivät selkeimpinä esimerkkeinä siitä, miten tilaa tuotetaan sosiaalisuuden ja historian yhteen kietoutuneiden käytäntöjen avulla kapitalistisessa järjestelmässä. Tässä ajattelussa kaupunkitila on fyysisen tilan ohella sosiaalinen rakennelma, jota Lefebvre (1991, 33, 38–39) lähestyy kolmen limittäisen tason – havaitun, käsitteellistetyn ja eletyn tilan – avulla. Jaottelu mahdollistaa kaupunkeja koskevan tutkimuksen ulottamisen vaikkapa politiikan, talouden ja valtaan liittyviin prosesseihin sekä niiden yhdistämisen laajemmin yhteiskunnallisiin henkilökohtaisiin kohtaamisiin ja niihin liittyvään affektiiviseen vuorovaikutukseen.

Tässä artikkelissa oleellisinta on keskittyminen eletyn tilan tasolla tapahtuviin yksittäisten ihmisten väliin kohtaamisiin ja sitä kautta kohtaamisia ympäröiviin rakenteisiin, jotka vaikuttavat ruohonjuuritason neuvotteluihin kuulumisesta ja konfliktien arkipäiväisestä ratkaisemisesta (Williams 2015, 5). Samalla kun rakenteet vaikuttavat arjen kohtaamisissa, yksittäisten ihmisten kohtaamiset ja neuvottelu kuulumisista vaikuttavat yhteisöjen muodostumiseen tuottaen kaupunkitilaa (Danielak 2019, 448). Näin ollen kaupunkitilan merkitykset ja kokemus ovat paitsi subjektiivisia, myös yhteiskunnallisissa diskursseissa muotoutuvia. Samalla sekä diskurssit että kokemukset tuottavat tilallisia käytäntöjä ja tulkintoja, joissa esimerkiksi tietynlaiset kehot tai tilat leimautuvat turvattomuuden lähteiksi, välteltäviksi tai päinvastoin turvallisiksi.

Seuraavaksi tarkastelemme, kuinka arjen kohtaamiset luovat jännitteitä kaupunkitilassa ja kuinka arkipäivän rauhan käsitteen kautta pystytään jäsentämään kaupunkilaisten arjen kokemuksia. Lisäksi havainnollistamme arkipäivän rauhan ja koetun turvallisuuden suhdetta. Arkipäivän rauha näyttäytyy aineistossamme identiteetistä ja näkökulmasta riippuvaisena, vahvasti kontekstisidonnaisena. Hienovaraisten merkkien ja signaaleiden havaitseminen on mahdollista käyttämämme etnografisten menetelmien avulla. Näin avautuu mahdollisuus tarkastella arkea rauhan näkökulmasta ja pohtia, miten arkipäiväisen rauhan käsitteistöä voitaisiin täydentää vastaamaan rauhanomaisen (tai ei sotivan) yhteiskunnan tarpeita. Arkipäi-

vän rauha kytkeytyy konteksteissamme vahvasti kansallisiin ja kansainvälisiin kehityskulkuihin sekä paikantuu kaupunkitilaan sosiaalis-tilallis-affektiivisena rakennelmana.

Kaupunginosat, tai korttelit, koostuvat erilaisista asumismuodoista (esimerkiksi omistustai vuokra-asunnot), virastotaloista (koulut, viranomaispalvelut), palveluista (kahvilat, baarit, kaupat, parturit), kadunkulmista ja aukioista. Näin yksityinen, puolijulkinen ja julkinen tila limittyvät kaupunkirakenteessa toisiinsa. Michel de Certeau (de Certeau ym. 2013, 16–17) mukaan nimenomaan julkisessa kaupunkitilassa kaupunkilaiset ilmaisevat sosiaalista ”sitoutumista” eli taitoa elää rinnakkain muiden (naapurit, kauppiat, vastaantulijat) kanssa. Yhteys ihmisten välille syntyy läheisyyden ja toiston kautta, ja näin myös muodostuvat yhteiselon kompromissit:

[K]ompromissi, jonka avulla jokainen luopuu yksilöllisten viettien anarkiasta ja maksaa ennakkoa kollektiiviselle elämälle päämääränään saada ajallisesti väistämättä lykättyä symbolista etua. Tällä ”maksettavalla hinnalla” (sillä, että osaa ”käyttäytyä”, olla ”soveliaasti”), käyttäjä liittyy mukaan yhteiskuntasopimukseen, jota hän velvoittautuu kunnioittamaan, jotta arkielämä olisi mahdollista. (Mt., 16.)

De Certeau mukaan kortteli voidaan siis määritellä ”sosiaalisen ympäristön hallitsemiseksi”, jossa käyttäjä olettaa tulevansa enemmän tai vähemmän tunnustetuksi. Näin ollen kortteli on ”yleisen” (nimettömän, kaikille kuuluvan) julkisen tilan osa, johon *yksityinen tila* (niin kaupallinen kuin henkilökohtainenkin) ujuttautuu vähitellen. Tämä tekee niistä kiinnostavia myös yhteisöjen ja yhteisöllisyyden muodostumisen sekä erontekojen näkökulmasta.

Yhteisön määrittelemisen on monella tapaa haastavaa johtuen käsitteen moninaisista tulkinnoista. Talja Bloklandin (2017) mukaan yhteisön rakentuminen kaupunkitilan käytäntönä voidaan ymmärtää kuviteltuna, paikkasidonnaisena, sosiaalisena käytäntönä, kuulumisena, nostalgisena muisteluna tai narratiivina. Etenkin suurissa kaupungeissa yhteisöt rakentuvat lomittain pikemminkin kuin alueeseen sidottuina. Yhteisöjen rajat muodostuvat sosiaalisesti ja samalla ne kytkeytyvät politiikkaan ja valtasuhteisiin (mt., 6). Yhteisö syntyy arjen sosiaalisesta elämästä, yhteisöllisyydestä ja henkilökohtaisista suhteista. Ulkopuolisuus ja ulossulkeminen alkavat sieltä, mihin yhteisön rajat päättyvät.

Arkipäiväisyyden ymmärrämme Michel de Certeau’ta mukaillen rakenteellisiksi yrityksiksi järjestää elämää ja ottaa ympäröivää tilaa haltuun (Berents & McEvoy-Levy 2015, 116). Arjen kontekstit syntyvät SungYong Leen (2021, 26) mukaan paikallisen toimijuuden, oikeuksien, tarpeiden, elämysten, tapojen ja sukulaisuuden yhteen kietoutuneiden sirpaleisten verkostojen kautta. Aineistossamme onkin lukuisia esimerkkejä, kuinka erilaisuuden hyväksyminen ja ajanvietto eritaustaisten ihmisten kesken luovat ja uusintavat niin yhteisöjä kuin arkipäivän rauhan edellytyksiä. Samalla kiistat ja jännitteet nousevat esiin tavasta hahmottaa yhteistä tilaa: kenellä siihen on oikeus, kenellä ei.

Kiistelty kaupunkitila arkisen rauhan näyttämönä

Yksi keskeisiä havaintojamme oli tilan käyttöön liittyvät jännitteet. Ne liittyivät kaikissa konteksteissa olemisen oikeutukseen, turvallisuuteen, tilan käytön mahdollisuuksiin ja sitä kautta

erilaisiin toimijuuksiin. Silvia Danielak (2019, 448–449) on rakentanut konflikturbanismin (engl. *conflict urbanism*) käsitteen avulla yhteyttä rauhantutkimuksen ja kaupunkitutkimuksen välille. Hän painottaa dialogista suhdetta tilan ja paikallisten toimijoiden välillä rauhan rakentamisessa konfliktin jälkeisessä yhteiskunnassa. Danielakin mukaan erilaiset paikalliset konfliktit *tuottavat* kaupunkitilaa. Joukkovoima tai yksittäisten ihmisten muodostama vastarinta kaupunkitilassa voidaan tulkita kuuluvan arkisen rauhan keinovalikoimaan (ks. Berents & McEvoy 2015, 116). Vastarinta voidaan nähdä konfliktina esimerkiksi asukkaiden ja kaupungin kehittämishankkeiden välillä. Konfliktien tarkoitus ei ole aiheuttaa väkivaltaista tuhoa, vaan ajaa kaupunkilaisille keskeisten asioiden tai tilojen säilyttämistä, ennallistamista tai uudistamista. Tätä näkökulmaa tuomme esiin seuraavaksi aineistoesimerkkien kautta.

Kaupunkiuudistusten ympärille syntyneitä joukkoliikkeitä on usein motivoinut uusliberalistisen talouspolitiikan vastustaminen (Harvey 2006; Mayer ym. 2016). Kritiikki on kohdistunut etenkin gentrifikaation, eli työväenluokkaisten alueiden keskiluokkaistumisen, ympärille, jossa tehtyjen kaupunkiuudistusten on nähty lisänneen alueen arvoa sillä seurauksella, että matalamman tulotason asukkaat ovat joutuneet muuttamaan pois asuinalueeltaan uudistusten seurauksena. Marseillen satama-alueella vuonna 1995 käynnistynyt Ranskan keskushallinnon rahoittama uudistusprojekti Euroméditerranée, ja myöhemmin Euroméd II, johti juuri edellä mainittuun lopputulokseen. Uudistuksen tarkoituksena oli houkuttaa varakkaampia asukkaita kaupungin keskustaan, jolloin paikalliset asukkaat saivat etsiä uudet kotinsa köyhemmiltä alueilta kaupungin laitamilta (Angélil & Malterre-Barthes 2020, 39). Myös muilla tutkimusalueillamme, Möllevångenissa ja Malmilla, kaupunkialuetta kehitetään voimakkaasti. Uusia asuinalueita on kaavoitettu varakkaiden asukkaiden ja kuluttajien houkuttelemiseksi ja alueen maineen parantamiseksi. Kiinnitämme erityistä huomiota Marseillen La Plaineen, jossa konflikti on avoin, kun taas Malmin ja Möllevångenin asukkaat ovat enemmän tai vähemmän tyytyväisinä hyväksyneet ”uudistukset”.

Vuonna 2018 myös La Plaine oli merkittävän kamppailun kohteena, kun kaupunki halusi parantaa alueen viihtyvyyttä. Julkinen yhtiö SOLEAM ilmoitti uudistuksen kilpailuttamisesta ja tulokset julkaistiin vuonna keväällä 2017. Uudistusta oli lähdetty ajamaan jo vuotta aiemmin ilman, että asukkaat tiesivät suunnitelmista (mt., 97–103). Kamppailu kaupunkitilan muodostumisesta johti suurmielensoiutuksiin ja yhteenottoihin poliisin kanssa. Tapah-tumat puhuttavat yhä alueen ihmisiä. Alueen asukkaista ja pienistä radikaaliryhmistä koottu *Assemblée de la Plaine* nousi vastustamaan kaupungin suunnitelmia. He järjestivät näyttäviä protesteja, kun alue suljettiin valtavien betonimuurein. Epämuodolliseen järjestöön kuuluva aukiolla asuva Pauline, 69 vuotta, kertoo vuoden 2018 tapahtumista:

Kun tutustuin Assemblée de la Plaineen vuonna 2017, tajusin ettei alueen käyttäjillä, kansalaisilla ollut sananvaltaa aukion suunnittelussa. Mielenilmauksia oli paljon. Valtasimme alueen viikoksi. Meillä oli soppatykkejä. Asensimme jalkapallomaaleja, skeittialustan, järjestimme petankkipelejä ja työpajoja. Yritimme estää työmaalle tulevia kuorma-autoja. Mielenosoituksissa poliisi käytti kyynelkaasua meitä vastaan. Mielenosoitukset kehkeytyivät lopulta väkivaltaisiksi, ei meidän, vaan poliisin puolelta.

Asukkaita häiritsi erityisesti se, ettei kaupunki kuullut heitä asiassa. Asiakirjavuoto paljasti kehittämissuunnitelman. La Plaine taistelusta tuli kaikkien kaupunkilaisten asia. Pauline kertoi, kuinka poliisit kaatoivat aukiolta 80 puuta vastarinnasta huolimatta:

Se oli järkytys koko korttelille. – Aktivistit olivat kiivenneet neljään puuhun. – Poliisi tuli, heitti aktivistit pois ja puut kaadettiin. Näin kuinka ihmiset itkivät.

Yhä tänä päivänä ihmiset muistelevat kesähelteellä, kuinka puut aiemmin suojasivat auringon paahteelta. Puiden kaatamisen jälkeen 3000 osallistujaa osallistui surukarnevaaliin. Tilanne kiristyi, ja aktivistit kaatoivat osan betonimuurista. Samaan aikaan kun viranomaiset saivat muurin korjattua, suuri tragedia kohtasi aukion viereistä köyhää kaupunginosaa Noailles'ta, jossa kahdeksan asukasta sai surmansa kahden talon romahduksessa. Romahduksilla oli valtava symbolinen merkitys: samalla kun kaupunki rahoitti uudistuksia vauraiden asunonomistajien pääoman kasvattamiseksi miljoonilla euroilla, lähistön talot romahtivat kunnossapidon puutteesta. Marseille räjähti kiukusta, ja yli 15 000 mielenosoittajaa otti rajusti yhteen poliisin kanssa.

Tapahtumasarjaa kutsutaan tänä päivänä nimellä ”Taistelu La Plainesta” (ransk. *La Bataille de la Plaine*). Se on esimerkki arkisen konfliktin muuttumisesta laajaksi yhteiskunnallispoliittiseksi kamppailuksi kaupunkitilasta (Berents & McEvoy 2015, 116). Taistelu elää yhä tänä päivänä vahvasti ihmisten muistissa, ja tilankäytön nykyinen jännitteisyys kumpuaa vuoden 2018 tapahtumista. Erilaiset kamppailun toimijuudet heijastelevat aukion ihmisten verkostojen välisiä suhteita ja identiteettejä, niin yhteisöllisesti, taloudellisesti kuin poliittisesti. Tapahtumat myös jakavat mielipiteitä, sillä kaikki alueen asukkaat ja aukiolla hengaillevat ihmiset eivät ole yksimielisiä siitä, että uudistukset epäonnistuivat, vaikka niiden myötä lisääntynyt valvonta nähdäänkin häiritsevänä. Myös viranomaisten yksipuolisen toiminnan kritiikki yhdistää asukkaita, kuten Tina, 28 vuotta, muistelee:

Seurasin tapahtumia etäämmältä. Minusta se [la Plaine] on nyt parempi. Luonani vierailevat veljenlapseni rakastavat lasten leikkialuetta. Paikka on paljon kauniimpi, paljon puhtaampi. -- Työt päätettiin aloittaa ilman asukkaiden kuulemista, joten syntyi mielenosoituksia töiden estämiseksi koska ihmiset eivät olleet samaa mieltä.

Edellinen esimerkki kuvaa hyvin haastateltavien enemmistön näkemyksiä. Alueelle rakennettu lasten leikkikenttä sekä aukiota ympäröivät lukuisat kahvilat ja baarit houkuttelevat tuhansia vierailijoita alueelle. Toisaalta yhä tänä päivänä asukkaiden erimielisyydet alueen tilankäytöstä juontavat vuoden 2018 tapahtumiin. Samalla, kun joitain aktivisteja ärsyttää kahviloiden ja baarien terassien laajentuminen julkiselle alueelle, joillekin omistajuus voi samalla merkitä kamppailua ja laajempaa strategian suunnittelua kansainvälistä pääomaa vastaan: kun omistajuus säilyy asukkaiden ja alueella vierailevien ihmisten käsissä, ulkopuoliset taloudelliset voimat eivät pääse määrittelemään asuinalueen muutosta ja uudistuksia tulevaisuudessa. Kaikki alueen asukkaat ja aktivistit eivät siis osallistuneet yllä kuvattuun protestiliikkeeseen. Monet kävivät kamppailua kaupunkitilasta eri lähtökohdista. Alueella baareja ja kahviloita omistavaan paikalliskollektiiviin kuuluva Nassim, 38 vuotta, muistelee tapahtu-

mien kulkua eri näkökulmasta. Samalla kun hän antaa tunnustusta Assembléen toiminnalle, hän vihjaa, ettei se ollut ainoa toimija ja että kamppailuja käytiin useilla tasoilla.

He tekivät upeaa työtä tiedottaessaan rakennustöistä eri paneeleissa ja kirjatuiissa selityksissä töiden etenemisessä. He tavoittivat monia asukkaita ja vartioivat rakennustöitä osoittaakseen SOLEAMille, että heidän toimintaansa tarkkaillaan.

Nassim kuitenkin väittää, ettei betonimuurin kaataminen ollut lopulta mitään muuta kuin pieni merkitykseltään korkeintaan symbolinen toimi. Hänen mukaansa muurin kaataminen oli vain lyhytaikainen teko, sillä viikon päästä muuri oli jo paikallaan.

Me, jotka olimme yhteydessä pormestariin ja SOLEAMiin onnistuimme kuitenkin saamaan aikaan melko paljon parannuksia. Jokainen tekee asiat tietenkin omalla tavallaan. Minulle on paljon tärkeämpää, että onnistuimme neuvottelemaan suuremman leikkipaikan, enemmän julkista infraa, wc-tiloja, isompia roska-astioita, enemmän toimintamahdollisuuksia. Mitä sillä saavuttaa, että vastustaa kaikkea? [...] Ei kaikki ole niin yksinkertaista. Kun me [paikallisyrittäjät, joilla on lukuisia liiketiloja aukion laidoilla] blokkasimme McDonaldsin tai Starbucksin [liiketilat], emme me välttämättä tee sitä näkyvästi. Ei meillä ole julisteita tai nettisivua.

Nassim on ollut vuosia aktiivinen antifasistisessa toiminnassa ja päättänyt pyrkiä rakentamaan vastarintaa yhdessä ystäviensä kanssa ostamalla liiketiloja aukiolta. Hänen mukaansa heidän strategiansa on tuottanut parempia tuloksia kuin marginaaliin jääneiden toimijoiden, kuten Assembléen. Hän kertoo, että vetoamalla lakiin liiketilojensa oikeudesta tilaan, he itse asiassa saivat muurin siirtymään kauemmaksi aukion reunoista kymmenillä metreillä. Samaan aikaan Assemblée-yhdistyksessä toimiva Pauline kuitenkin kritisoi epäsuoraan Nassimin paikallista yrittäjäkollektiivia ja baarien määrää ja haluaisi alueelle mieluummin kohtaamispaikkoja ja urheilumahdollisuuksia nuorille.

Edellä mainittu tulkinta johtaa kysymykseen, kenelle kaupunkitila kuuluu ja ketkä sitä voivat käyttää. Kysymys tunnetaan myös Henri Lefebvren 1960-luvun kirjoitusten kirvoittamana *oikeus kaupunkiin* -keskusteluna. Sen kautta on pohdittu muun muassa kaupunkitilan avoimuutta ja saavutettavuutta erilaisista taustoista tuleville kaupunkien asukkaille (Mitchell 2003). Kaupunkitilan muodostumisesta käydään erilaisia valtakamppailuja viranomaisten, asukkaiden ja erilaisten kolmannen sektorin järjestöjen eri toimijuuksien kesken. Valtakamppailuiden kautta kaupunkitila muodostuu toimintaympäristöksi, jossa eri taustoista tulevat ihmiset kohtaavat arjessaan ja jättävät ”jalanjälkiä” jatkuvasti kasautuvaan historialliseen kerrostumaan (Amin & Thrift 2002). Kaupunkitila ei kuitenkaan muodostu kaikille samanlaisiksi, sillä poliittiset ja sosiaalis-taloudelliset tapahtumat vaikuttavat tunteisiin ja odotuksiin julkisen tilan käytöstä (Williams 2015, 11).

Arkipäivän rauha rakentuu ihmisten välisissä suhteissa samalla, kun tila ja tilan tuottamat konfliktit muokkaavat toisiaan (Lee 2021, 27; Danielak 2019, 448). Nassim kertoi myös aiemmista ristiriidoista liittyen seksuaalivähemmistöjen oikeuteen olla näkyvästi läsnä La Plainella. Aluksi heidän läsnäolonsa kirvoitti kommentointia maahanmuuttotaustaisten nuorten keskuudessa. Nuorten loukkaava kielenkäyttö johti seksuaalivähemmistöjen edus-

tajien tunteenpurkauksiin ja se taas maahanmuuttajanuorten harjoittamaan väkivaltaan, jolloin La Plainen yhteisö päätti puuttua tilanteeseen keskustelemalla eri osapuolten kanssa ja korostamalla julkisen tilan olevan yhteistä, yhteisen paikka ja sellaisena jaettu. Nykyään seksuaalivähemmistöt, sateenkaariliput, -vaatteet ja -kassit ovatkin aukiolla näkyvästi läsnä. On tärkeää huomata, että tilanteen parantumiseen johti nimenomaan paikallinen neuvottelu ilman ulkopuolisten viranomaistahojen puuttumista. Vaikka tapahtumat eivät välttämättä johtaneet eri ryhmien väliseen solidaarisuuteen, kaikki osapuolet tiedostavat toistensa oikeuden yhteiseen tilaan.

La Plainen tavoin Malmi on lähitulevaisuudessa myös valtavan rakenteellisen muutoksen edessä, kun pyrkimyksenä on muodostaa kaupunginosasta koillisen Helsingin keskus. Malmille ollaan rakentamassa taloja lisää yli 30 prosenttia nykyiseen verrattuna vuoteen 2035 mennessä. Kyse on noin 2200 uudesta rakennuksesta, joista osa sijoittuu Malmin lentokentän alueelle. Tässä kaupunkitilan maankäyttöön liittyvässä konfliktissa aktivistit ja asukkaat ovat pitkään kamppailleet lentokentän suojelusta (ks. Eranti & Meriluoto 2023). Rakentaminen ei kuitenkaan paikannu pelkästään lentokentän alueelle, vaan myös täydennysrakentamista tehdään. Kaupunki perustelee rakentamista segregaatian ehkäisyllä, siihen liittyvällä tarpeella monipuolistaa Malmin asuntokantaa ja tehdä alueesta aiempaa viihtyisämpi. Toisaalta uusien asuntojen rakentaminen nostanee asuntojen arvoa alueella, jolloin vaarana on gentrifikaatio. Kaupunkikehityksen parissa työskentelevä Kari kuitenkin uskoo, että malmilaiset saadaan kehittämishankkeeseen mukaan:

Malmin maine ja identiteetti malmilaisten keskuudessa on hyvin vahva. Nyt me halutaan viedä sitä viestiä kaikille helsinkiläisille. Malmilla on erinomaiset luontoyhteydet, virkistysmahdollisuudet, palvelut, joukkoliikenne, tulee lisää asuntoja ja mahdollisuuksia, paljon työpaikkoja. Me pyrimme asukasmäärän lisääntymisen myötä vaikuttamaan siihen, että koulut pysyy elinvoimaisina ja että tällä alueella syntyy asumisen ketjuja, joiden kautta ihmiset voivat kehittää omaa asumispolkua: tuoda, ottaa ja saada erilaisia vaihtoehtoja. On tärkeää seurata pelkästään asuntojen lukumääriä. Kuinka paljon on ARA-vuokraa, paljon on vapaarahoitteista vuokraa ja minkälaisia erilaisia omistusasumisen muotoja kehitetään.

Muutos tulee olemaan niin suuri, että joidenkin asukkaiden mielestä kyse on pyrkimyksestä sekoittaa tai jopa vaihtaa Malmin asukasrakenne kokonaan uuteen, paremmin toimeentulevaan väestöön. Esimerkki kuvaa hyvin kuinka Malmin eriytymiskehitykseen liitetyt ongelmat ovat nostaneet kaupunginosan kehitettävien alueiden listalle ja kuinka rakennus- ja väestöpoliittisilla muutoksilla pyritään ylhäältä alas -prosesseissa muokkaamaan kaupunkitilaa, sosiaalista rakennetta ja siten ihmisten arkea.

Malmössä Møllevångenin alueella kamppailu kaupunkitilasta on kilpistynyt pitkälti alueen asuntoja omistavien tahojen vuokrankiristykseen. Alueella on käynnistetty vuonna 2019 kiinteistöjen omistajien taholta niin kutsuttu BID-prosessi (ruots. *boende, integration, dialog*), jonka tarkoituksena on lisätä alueen viihtyisyyttä ja turvallisuutta (Fastighetsägare BID Malmö 2023). Prosessin alkusysäyksenä voidaan pitää Ruotsin poliisin varoitusta, jonka mukaan Møllevången oli matkalla niin kutsuttujen riskialttiiden alueiden listalle. Ruotsissa poliisi määrittelee asuinalueita riskialttiiksi, kun esimerkiksi sosioekonominen asema on

alueen asukkailla matala ja rikollisilla on vaikutusvaltaa alueen paikallisyhteisöön (Polisen 2023). BID korostaa, ettei tarkoituksena ole nostaa alueen vuokria ja täten lisätä gentrifikaatiota (Fastighetsägare BID Malmö 2023).

Haastateltavamme Rafi, Möllevångenin laitamilla asuva noin 35-vuotias aktivisti, luonnehtii asuinalueen mielentilaksi ja identiteetiksi enemmän kuin tarkkarajaiseksi maantieteelliseksi alueeksi. Christina Hansen (2022) näkee Möllevångenin paitsi yhä vahvasti aktivistialueena, myös havaitsee sen tulevaisuudessa epävarmuuksia. Kun gentrifikaatioprosessit etenevät, alueesta tulee, kuten Rafi asian näkee, enemmän yhteiseen identiteettiin kuin kaupungin kortteleihin rajautuva ja paikkaan perustuva Möllevången. Kun asuntojen hinnat nousevat, aktivistien on muutettava toisaalle (ma.). Lucia, noin 40 vuotta, tulkitsi kertomuksen tuttavansa talosta gentrifikaatioprosessin osana: talon vuokria nostettiin, ja kun asunto kävi asukkaalle liian kalliiksi ja tämä joutui muuttamaan, asunto remontoitiin ja vuokrayhtiö saattoi pyytää yhä korkeampaa vuokraa uusilta asukkailta.

Gentrifikaatio näkyy myös katukuvassa, kuten Lucia kertoi istuessamme Möllevångenin torin kuuluisalla patsaalla, joka kuvaa kaupunkiaan kannattelevia työläisiä. Torin reunalla on kaksi kahvilaa, joita Lucia käytti esimerkkinään. Ensimmäinen on vanhempi, vähemmän siloteltu, mutta palvelu ja aamiaiset ovat siellä hyviä. Lucia luonnehtii toista kahvilaa:

Mutta tässä kahvilassa tuossa kulmalla, heillä on hyvää kahvia, se on hieman yläluokkai-
sempi myös. [...] Luulen että pystyn navigoimaan noissakin paikoissa. Mutta niin, joskus
en tunne oloani niin mukavaksi siellä.

Toisaalta Möllevångenissakaan ei olla yksimielisiä kaikista vastustettavista gentrifikaatiokehityskuluista. Teknologia-alan yritys oli ostanut alueelta kokonaisen korttelin sekä pääkonttoriksi että työntekijöiden asunnoiksi. Toiminta herätti närää toisissa, mutta Rafi koki, että kaikenlaiselle toiminnalle on Möllevångenissa tilaa, eikä nähnyt sitä alueen erityislaatuista uhkaavaksi. Kamppailu kaupunkitilasta on aktiivista toimintaa ja tietoisia valintoja. Kamppailu saattaa näyttytyä ulkopuolelle olemattomana ja vaatia siksi kontekstisidonnaista ymmärrystä (Lee 2021).

Kaupunkilaisuudessa erilaisine yhteisöineen yhdistyy kaupungin materiaallinen ja sosiaalinen ulottuvuus. Arkipäiväinen toiminta tapahtuu vuorovaikutussuhteessa kaupungin rakenteiden kanssa, antaen niille uusia merkityksiä. Kaupunkielämää jäsentävät asukkaiden kokemukset sekä rakenteelliset tekijät. Kaupungin jännitteinen sosiaalinen ja materiaallinen ympäristö antaa kontekstin arkipäivän rauhan toiminnalle. Näemme toiminnan bouldingilaisittain keskeisenä arkipäiväisen rauhan määritelmälle (Boulding 2000). Arkipäiväinen rauha on aktiivista toimintaa jännitteisessä ja jaetussa kaupunkitilassa, jossa käydään jatkuvasti neuvotteluja tilankäytön ja yhteiselon pelisäännöistä.

Turvallisuudesta arkipäivän rauhaan – erilaisia kokemuksia kaupunkitilasta

Korkean tulotason maissa ihmiset elävät tilastojen valossa turvallisemmin kuin koskaan aiemmin. Silti he kokevat asuinympäristönsä aiempaa turvattommaksi (Fassin 2013, 49–50; Furedi 2002; Glassner 1999). Pelkoon ja turvallisuuteen liittyvät kysymykset vaikut-

tavat yhteiskunnalliseen keskusteluun laajasti (Koskela 2009). Pelko on voimakas tunne, jota viime vuosina on hyödynnetty myös yhteiskunnalliseen muutokseen pyrkivässä toiminnassa erilaisten poliittisten toimijoiden intressien mukaisesti (Wodak 2015). Pelon tunnetta hyödyntävässä politiikassa tietyt ilmiöt turvallistetaan, eli ne saadaan näyttämään kysymyksiltä turvallisuudesta (Furedi 2005).

Edettäessä turvallisuudesta kohti rauhan tulkintakehystä tärkeäksi muodostuvat yhteisön omat turvallisuustarpeet ja näkemykset. Puutteena näyttäytyy dialogin vähyys turvallisuutta ylläpitävien tahojen ja paikallisten asukkaiden välillä. Jännitteitä luovat risteävät tulkinnat asuinalueiden turvallisuudesta alueen sisällä ja sen ulkopuolella. Pyrimme problematisoimaan esimerkkien kautta turvallisuuden rakentamisen keinoja sekä pohtimaan rauhan rakentamisen tai ylläpitämisen keinoja suhteessa turvallisuuteen. Arkisessa kielessä, etenkin niin kutsutuissa vakaisissa yhteiskunnissa, rauhasta keskustellaan useimmiten nimenomaan turvallisuuden sanastolla. Turvallisuus on rauhan näkökulmasta yhteydessä *tunteeseen* turvallisuudesta, mikä ei tarkoita samaa kuin turvallisuusauktoriteettien taholta alueille kohdennetut turvallisuustoimet tai turvallistaminen. Arkipäivän rauha muodostuu tai rikkoutuu arkisissa kohtaamisissa, joissa herkät signaalit tai jopa suora fyysinen väkivalta vaikuttavat keskeisesti turvallisuuden, turvattomuuden ja rauhan edellytysten rakentumiselle. Näin ollen arkipäivän rauhan voi nähdä myös nimenomaan aktiivisena toimintana turvallistamista vastaan ja turvallisiksi koettujen tilojen ja kehojen puolesta.

Malmö kärsii yleisesti huonosta maineesta maahanmuuton ja segregoituneiden lähiöiden vuoksi. Möllevången puolestaan tunnetaan haastateltavien mukaan eritoten ravintoloistaan ja alueen vilkkaasta yöelämästä. Yöelämän haittapuolet nimettiin selkeästi: huumekauppaa ja päihtyneitä häiriköitä. Alueen turvallisuuskysymykseen on kaupungin ja poliisin puolesta pureuduttu vuodesta 2019 alkaen, jolloin Möllevångenia valvovien valvontakameroiden määrä yli kaksinkertaistettiin (Paulson 2019). Alueella partioi poliisin lisäksi julkisessa kaupunkitilassa yksityinen vartiointiyritys. Alueen asukas Rafi tunnistaa ongelmien juontuvan Malmön ja Möllevångenin maineesta:

Elämme maineemme kanssa [... olemme] huono esimerkki siitä, millainen monikulttuurinen yhteiskunta on ja pitäisi olla enemmän kameroita ja enemmän poliiseja ja turvallisuutta ja sen sellaista höpönlöpöä. Kaupungissa tehtiin kysely ja kysyttiin millä kaduilla on turvattomin olo kävellä ja tietysti kaikki kaupungin ulkopuolella asuvat [...] sanovat etteivät halua tulla [Möllevångeniin].

Turvallisuusinterventiot alueelle poikivat erilaisia tulkintoja ja erimielisyyksiä. Joillekin, kuten Rafille, Möllevångenin turvallistaminen näyttäytyy oppressiivisena, vastaantaisteltavana ilmiönä. Vastarinta on nähty erityisesti marginalisoitujen ryhmien kannalta tärkeänä rauhan arkisen rakentamisen keinona (Berents 2018). Jos ajatellaan Silvia Danielakin (2019) mukaan konfliktien olevan kaupungissa potentiaalisesti demokratiaa lisäävä voima, Helen Berentsin (2018) argumenttia voidaan soveltaa aineistoomme.

Turvallisuuteenkin liittyy erilaisia näkemyksiä, eikä sitä aineistomme valossa läheskään aina rakenneta kaupungeissa ainoastaan turvallisuusauktoriteettien, kuten poliisin tai vartijoiden, avulla. Asuinalueen yhteisöllä on tärkeä tehtävä turvallisuuden tunteen aikaansaa-

misessa. Yhteisön jäsenet tunnistavat Møllevångenissa, mitkä ilmiöt ja toimintatavat ovat sille vahingollisia ja mitkä eivät. Turvallisuutta lisäämään palkatut vartiointiyrityksen työntekijät hääsivät Rafin mukaan puiden suojaan yöksi vetäytyneitä kodittomia, joita (kaikki) möllevångenilaiset eivät kokeneet häiriöksi. Tässä tapauksessa vartijoiden toiminta koettiin siis häiritsevämpänä kuin ilmiö, johon he puuttuivat. Yhteisön sosiaalinen pääoma luo sekä aikuisille että nuorille turvallisuuden tunnetta. Airlind, 16, kertoo tuntevansa olonsa turvalliseksi Møllevångenissa, sillä ”kaikki tuntevat serkkuni ja veljeni”.

Kuitenkin toisille alueen turvallisuustilanne näyttäytyy muiden taisteluiden kautta, eivätkä esimerkiksi vartijat tai kamerat ole niinkään ongelma, päinvastoin. Kolme lukioikäistä nuorta, jotka eivät olleet kohdanneet turvallisuusauktoriteettien epäasiallista käytöstä, olivat yhtä mieltä vartijoiden tärkeydestä alueella ja heidän myönteisestä vaikutuksestaan nuorten turvallisuudentunteeseen. Kokemukset turvallisuusauktoriteeteista eivät ole ikäryhmässä yhtenäisiä: nuoret naiset tunnistavat poliisin toiminnan ongelmallisena suhteessa rodullistettuihin ikäkohorttiaan edustaviin miehiin. Airlind toteaa:

Ja monet kytät täällä ovat rasistisia -- En ole ruotsalainen ruotsalainen, minulla on kulttuurini, olen Albaniasta, ja jos menen ulos [päälläni] jotain todella kallista, poliisit eivät tee minulle mitään. Mutta jos poika joka ei näytä normaalilta ruotsalaiselta, ne menee hänen luo ja kysyy voivatko tarkistaa laukut.

Sukupuolten⁵ väliset erot ovat kenttätyön myötä kirkastuneet erityisesti välttelyn tematiikan osalta (ks. Mac Ginty 2014). Miehet sanovat usein, etteivät välttele alueellaan mitään, kun taas naisten vastauksissa toistuu erityisesti pimeällä tiettyjen paikkojen, kuten valaismattomien puistojen, ja miesporukoiden vältteleminen. Astrid, 28, sanoittaa asiaa seuraavasti:

En tiedä kävelisinkö puiston läpi yksin yöllä tai illalla – Kenties miesporukoiden läheltä pysyttelisin pois.

Myös Marseillessa La Plainella miehet kertovat, ettei heidän tarvitse pelätä mitään. Nuorilla naisilla kokemus voi kuitenkin olla toisenlainen, kuten Yasmina, 20 vuotta, kuvailee:

Olen algerialainen ja tiedän hyvin, kuinka nuoret 20–25-vuotiaat pohjoisafrikkalaiset tulevat, juovat, polttavat ja suhtautuvat meihin naiseen epäkunnioittavasti. Vaikka sanotaan että joo, pohjoisafrikkalaiset ovat nuoria poikia, jotka eivät ole koulutettuja, niin silti pelkään heitä hieman ja välttelen heitä. He ovat usein ryhmissä, he ovat pilvessä. [...] Lisäksi pelkään yli 50-vuotiaita humalaisia miehiä.

Tutkimusten mukaan puolet 18–25-vuotiaista naisista on kohdannut seksuaalista häirintää kaupunkitilassa Ranskassa (Alessandrin & Dagorn 2023, 47). Yasmina kertoo, että La Plainella yhteisö puuttuu aina tilanteeseen, jos joku joutuu ahdistelun tai seksuaalisen häirintän kohteeksi. Koskaan ei tarvitse pelätä, että joutuu jäämään tilanteeseen yksin. Vartijoita ja poliiseja ei haluta paikalle. Yasmina kertoo huonoista kokemuksistaan virkavallan kanssa:

5 Tutkimukseen on enimmäkseen osallistunut cissukupuolisia henkilöitä. Tästä huolimatta tunnistamme sukupuolten moninaisuuden. Koska aineistossa sukupuolten moninaisuus ei ole noussut esiin yhteisöön vaikuttavana tekijänä, viitaamme tekstissä aineistoon pohjaten sukupuoliin mies ja nainen.

Poliisi on monta kertaa puhunut minulle todella rumasti ja rasisestisesti. Ja minä olen vielä nuori nainen? Voi vain kuvitella minkälaista kohtelua nuoret miehet joutuvat kokemaan. Esimerkiksi virkavalta käyttäytyy niin törkeästi paperittomia kohtaan, ettemme voi puolestaan hyväksyä heitä [virkavaltaa] tänne.

Marseillessa on historiallisesti monella tapaa huono maine turvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Toisin kuin vaikkapa Pariisissa, Marseillen keskustassa on monia segregoituneita alueita. Niin sanottu *French Connection* -aikakausi 1960–70-luvuilla, jolloin Marseille oli maailman heroiinin pääkaupunki, vaikuttaa edelleen kaupungin maineeseen. La Plaine on alueena kuitenkin asukkaiden ja siellä oleskelevien ihmisten mukaan hyvin turvallinen. Toisaalta vuorokausivaihtelu vaikuttaa turvallisuuden tunteeseen, kuten Tina kuvailee:

Minusta täällä on aina tuntunut hyvältä. Pidän ilmapiiristä, sosiaalisesta sekoittumisesta, monimuotoisuudesta. Aina tulee vastaan joku, joka huolehtii yhteisöstä täällä. Minä en pelkää täällä ollenkaan. Täällä ihmiset otetaan hyvin lämpimästi vastaan. Tietenkin nurgana puolena on se, että tavaroista on hyvä pitää hyvää huolta. Joskus pelkään joutuvani ryöstetyksi. Lähellä on myös pieniä kujia, joissa yksin ollessa voi olla aika vaarallista.

Malmilla on maine ajoittain rauhattomana alueena erityisesti radanvarren ostoskeskusten ympäristössä päihteitä käyttävien vuoksi. Miikka, 15, kertoo Malmintorin ostoskeskusten yläkerroksista, joissa nuoret tykkäisivät hengaila, koska siellä he saisivat olla rauhassa. Kuitenkaan vartijat eivät salli kerroksissa oleilua ja Miikan sanojen mukaan jopa uhkailevat nuoria asiattomasti. Malmilaiset kertovat välttelevänsä humalaisia, huumeidenkäyttäjiä ja nuorten porukoita. Toisaalta nuorilla ja päihteidenkäyttäjillä ei ole varallisuutta, jota kuluttaa Malmin ostarin baareissa ja kahviloissa, jolloin he viettävät aikaansa julkisissa tai puolijulkisissa tiloissa. Ostoskeskuksessa, joka lasketaan puolijulkiseksi tilaksi, vartijat puolestaan rajoittavat heidän ajanviettomahdollisuuksiaan.

Konfliktien luonnollisuudesta on keskusteltu paitsi paikallista käännettä edeltäneessä rauhantutkimuksen kirjallisuudessa, myös laajasti kaupunkitutkimuksessa. Silvia Danielak (2019) esittää, että kaupunki asettaa kehyksen käsitellä ja hahmottaa konflikteja rakentavina prosesseina, jotka lisäävät esimerkiksi sosiaalista koheesiota ja luovat kaupunkitilaa. Samaan tapaan kuin Elise Boulding (2000), Danielak (2019) pitää tärkeänä väkivallan ja konfliktin erottamista toisistaan. Tällöin päästään lähestymään konflikteja Georg Simmeliin viitaten prosesseina, joiden perimmäinen tarkoitus ei ole tulla ratkaistuksi vaan joiden kanssa pitää elää (Danielak 2019). Arkipäivän rauhan paradigman laajentaminen rauhanomaisiin yhteiskuntiin ja kaupunkitilaan mahdollistaakin rauhan laadun arvioimisen (Davenport ym. 2018) tarkemmin, kun rauhan vastinparina ja mittarina ei toimi ainoastaan sota ja laajamittainen väkivalta. Tällöin arkipäivän rauhan keskusteluihin pystytään tarjoamaan lisäarvoa esimerkiksi yhteisön ja sosiaalisen pääoman sekä osallistumisen näkökulmista.

Erilaiset identiteetit, positiot ja valtasuhteet vaikuttavat kaupungeissa elävien ihmisten arkisiin kokemuksiin. Arkipäiväisen rauhan näkökulmasta on tärkeä hahmottaa kokemusten moninaisuus sekä siihen johtavat rakenteelliset syyt. Tätä näkökulmaa arkisen rauhan tutkimuksessa on toistaiseksi painotettu vähän. Meidän näkökulmastamme erityisesti kaupunki

ihmisten kohtaamispaikkana tarjoaa kiinnittymispinnan arkipäiväisen rauhan teoreettiseen monimutkaistamiseen. Arkisissa keskusteluissa turvallisuus ja rauha kietoutuvat yhteen tiiviisti. Lopulta kysymys onkin yksilöllisestä kokemuksesta liittyen alueen turvallisuuteen. La Plaine, Möllevången ja Malmi merkitsevät erilaisia asioita erilaisille ihmisille riippuen sosiaalisesta ja etnisestä taustasta, sukupuolesta ja vaikkapa seksuaalisesta suuntautumisesta.

Lopuksi

Olemme kuvanneet aineistomme avulla, millaisia konflikteja ja jännitteitä kaupunkitilassa voi syntyä. Osin konfliktit ovat ihmisten ja laajojen yhteiskunnallisten kehityskulkujen ja kaupunkikehittämissuhteiden välisiä ja toisaalta ihmisten arkea muovaavia tai siihen heijastuvia keskinäisiä jännitteitä tai niiden ennakoimista. Kun väkivalta erotetaan tavasta ymmärtää konflikti ja erimielisyys, voidaan havaita moninaisia tapoja navigoida arjessa ja rakentaa rauhanomaista yhteiseloä. Kaikkia konflikteja ja kiistoja ei tietenkään pystytä koskaan ratkaisemaan, ja joustavaan kaupunkiasumisen eetokseen kuuluu, George Simmelin mukailleen, kyky elää ristiriitojen keskellä. Erilaisista taustoista tulevat ihmiset pystyvät kuitenkin ratkomaan rauhanomaisesti erilaisuuteen liittyviä kiistoja neuvottelemalla ja joustamalla.

Olemme kuvanneet erilaisten jännitteiden avulla, kuinka ongelmia ratkaistaan esimerkiksi asukkaiden ja viranomaisten välisissä kamppailuissa rauhanomaisin protestein. Samalla joustava hyväksyminen pitää sisällään myönteisten näkökulmien painottamisen: vaikka tietyt ihmisryhmät saattavat pelottaa joitakuita tai jotkin paikat saatetaan kokea turvattomina tiettyinä ajankohtina, yhteisön – muiden tilaa käyttävien – apuun ja puuttumiseen voi luottaa ongelmallisissa ja uhkaavissa tilanteissa. Virkavallan välintuloa ei tunnuta aina kaipaavan. Luottamus ja yhteisöllinen resilienssi toimivat merkittävinä yhteiseloä vahvistavina ulottuvuuksina, kun ihmiset neuvottelevat kuulumisestaan ja rakentavat vuorovaikutussuhteita arjessa. Juuri tällaisista pienistä yksilöllisistä toimijuuksista arkipäivän rauha saa rakennuspaikoita laajemmalle inklusiivisemmalle yhteiselolle.

Yhteisöjen muodostuminen ymmärretään yksilöllisesti erilaisista näkökulmista. Toisille tietty kortteli pitää sisällään ymmärryksen yhteisestä yhteisöstä. Joidenkin mielestä alue rakentuu useista erilaisista yhteisöistä tai heimoista. Samaan aikaan vastaamme tuli myös ihmisiä, jotka kiistivät koko yhteisön olemassaolon. He puhuivat pikemminkin jaetusta hengestä tai mielentilasta ja identiteetistä. Jokainen kuljettaa oman olemassaolon edellytyksensä kaupunkitilaan, mikä heijastelee ja vaikuttaa laajempiin yhteiselon edellytyksiin. Yhteisöt muodostuvat kuviteltuina, paikkasidonnaisina, sosiaalisina käytäntöinä, kuulumisena, nostalgisina muisteluina tai narratiivien kautta (Blokland 2017).

Entä kuinka paljon vuorovaikutus lopulta tapahtuu ihmisten omissa rajatuissa verkostoissa? Kuinka paljon erilaiset sosiaaliset ja etniset ryhmät kommunikoivat keskenään? Kohtaavatko ihmiset lopulta toisiaan? Laajat yhteiskunnalliset poliittiset tapahtumat ja niiden kautta muodostuvat diskurssit altistavat yksilöt helposti mukaan toistensa stigmatisointiin ja turvattomuuden tunteen lisääntymiseen. Se, että ihmiset ovat valmiita joustamaan kaupunkitilassa omista periaatteistaan ja hyväksyvät kaikkien oikeuden olla olemassa, muodostaa ytimen arkipäivän rauhan olemassaololle mahdollistaen rinnakkaiselon.

Lähteet

- Alessandrin, Arnaud & Johanna Dagorn (2023): *Discrimination dans la ville. Sexisme, racismes et LGTBT phobies dans l'espace public*. Condé-en-Normandie: Double Punctuation.
- Amin, Ash & Nigel Thrift (2002): *Cities: Reimagining the urban*. Cambridge: Polity Press.
- Angéllil, Marc & Charlotte Malterre-Barthes (2020): *Migrant Marseille: Architectures of social segregation and urban inclusivity*. Berliini: Ruby Press.
- Berents, Helen (2018): *Young people and everyday peace: Exclusion, insecurity and peacebuilding in Colombia*. Milton: Taylor & Francis.
- Berents, Helen & Siobhan McEvoy-Levy (2015): "Theorising youth and everyday peace(building)". *Peacebuilding*, 3(2), 115–125.
- Björkdahl, Annika & Lisa Strömbom (toim.) (2015): *Divided cities: Governing diversity*. Lund: Nordic Academic Press.
- Blokland, Talja (2017): *Community as urban practice*. Cambridge: Polity.
- Boulding, Elise (2000): *Cultures of peace: The hidden side of history*. Syracuse: Syracuse University Press.
- Braun, Virginia, Victoria Clarke & Paul Weate (2016): "Using thematic analysis in sport and exercise research". Teoksessa: B. Smith & A. Sparkles (toim.) *Routledge handbook of qualitative research in sport and exercise*. Lontoo: Routledge, 191–205.
- Danielak, Silvia (2019): "Conflict urbanism: Reflections on the role of conflict and peacebuilding in post-apartheid Johannesburg". *Peacebuilding*, 8(4), 447–459.
- Davenport, Christian, Erik Melander & P. M. Regan (2018): *The peace continuum: What it is and how to study it*. Oxford: Oxford University Press.
- de Certeau, Michel, Luce Giard & Pierre Mayol (2013/1990): *Arkipäivän kekseliäisyys 2. Asuminen, ruuanlaitto*. Tampere: niin&näin.
- Dikeç, Mustafa (2017): *Urban rage: The revolt of the excluded*. New Haven: Yale University Press.
- Eranti, Veikko & Taina Meriluoto (2023): "Plurality in urban politics: Conflict and commonality in Mouffe and Thevenot". *International Journal of Urban and Regional Research*, 47(5), 689–875.
- Fassin, Didier (2013): *Enforcing order: An ethnography of urban policing*. Cambridge: Polity.
- Fastighetsägare BID Malmö (2023): "Tillsammans utvecklar vi Möllevången till en attraktiv del av Malmö". <https://bidmalmö.se/mollan-tillsammans-utvecklar-vi-sofielund-till-en-attraktiv-del-av-malmö/>, 15.6.2023.
- Furedi, Frank (2002): *Culture of fear. Risk-taking and the morality of low expectation*. Lontoo: Continuum.
- Furedi, Frank (2005): *Politics of fear: Beyond left and right*. Lontoo: Continuum.
- Glassner, Barry (1999): *The culture of fear. Why Americans are afraid of the wrong things*. New York: Basic Books.
- Hansen, Christina (2022): "'The capital of love': Activists resisting the stigmas of Malmö through storytelling". *Antipode*, 54(4), 1760–1780.
- Harvey, David (2006): *Spaces of global capitalism. Towards a theory of uneven geographical development*. Lontoo: Verso.
- Heitmeyer, Carolyn (2009): "'There is peace here': Managing communal relations in a town in central Gujarat". *Journal of South Asian Development*, 4(1), 103–120.
- Koskela, Helle (2009): *Pelkokerie – pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilasta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Lee, SungYong (2021): "Understanding everyday peace in Cambodia: Plurality, subtlety, and connectivity". *Journal of Peacebuilding & Development*, 16(1), 24–38.
- Lefebvre, Henri (1991/1974): *The production of space*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Mac Ginty, Roger (2014): "Everyday peace: Bottom-up and local agency in conflict-affected societies". *Security Dialogue*, 45(6), 548–564.

- Marcus, George E. (1995): "Ethnography in/of the world system: The emergence of multi-sited ethnography". *Annual Review of Anthropology*, 24, 95–117.
- Mayer, Margit, Håkan Thörn & Catharina Thörn (2016): *Urban uprisings. Challenging neoliberal urbanism in Europe*. Lontoo: Palgrave Macmillan.
- Mitchell, Don (2003): *The right to the city. Social justice and the fight for public space*. New York: The Guilford Press.
- Paffenholz, Thania (2015): "Unpacking the local turn in peacebuilding: A critical assessment towards an agenda for future research". *Third World Quarterly*, 36(5), 857–874.
- Paulson, Anders (2019): "Mölleröngan i fokus för mer polisövervakning – kamerorna kan bli smartare". *Hem & Hyra*, 23.5.2019. <https://www.hemhyra.se/nyheter/mollevangen-fokus-mer-polisovervakning-kamerorna-kan-bli-smartare/10.3.2023>.
- Polisen (2023): Utsatta områden – polisens arbete. <https://polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/utsatta-omraden/>, 15.6.2023.
- Puumala, Eeva & Karim Maïche (2021): "Whether you like it or not, this is the future!: Everyday negotiations of the community's boundary in urban space". *Citizenship Studies*, 25(6), 808–824.
- Puumala, Eeva, Karim Maïche & Salome Tuomaala-Özdemir (toim.) (2021): *Naapurusto: Tarinoita moniäänisestä lähiöstä*. Helsinki: Into.
- Ring, Laura (2006): *Zenana: Everyday peace in a Karachi apartment building*. Bloomington: Indiana University Press.
- Terry, Gareth, Nikki Hayfield, Victoria Clarke & Virginia Braun (2017): "Thematic analysis". Teoksessa: C. Willig & W. Rogers (toim.) *The SAGE handbook of qualitative research in psychology*. Lontoo: SAGE Publications, 7–36.
- Tonkiss, Fran (2003): "The ethics of indifference: Community and solitude in the city". *International Journal of Cultural Studies*, 6(3), 297–311.
- Tonkiss, Fran (2005): *Space, the city and social theory*. Cambridge: Polity Press.
- Williams, Philippa (2015): *Everyday peace: Politics, citizenship and Muslim lives in India*. Chichester: Wiley Blackwell.
- Wodak, Ruth (2015): *The politics of fear: What right-wing populist discourses mean*. Lontoo: Sage.

Everyday Peace and Formation of Communities through Encounters in Urban Space

Three quarters of Europe's population live in urban areas. City residents engage in daily negotiations about their belonging and coexistence through everyday encounters and conflicts. The processes of increasing diversity and coexistence are challenged by growing inequality, segregation, and polarization. The article looks at the dynamics of encounters in the context of everyday peace: how different identities and social positions affect negotiation processes in the everyday and the formation of urban space. In addition, we acknowledge and identify factors affecting the interaction processes. The research material for the article has been collected through ethnography, participatory observation and interviews in Helsinki, Finland, Malmö, Sweden and Marseille, France in 2021–2023. The article asks: How do different people negotiate their belonging in a shared urban space and how do encounters produce tensions between people in different positions? How is everyday peace built in everyday encounters and is part of the formation of communities?

Keywords: community, conflict, encounter, everyday peace, urban space

Kosmopoliittiset kaupungit ja kotoperäiset pikkukunnat? Erot kuntalaisten ilmastohuolesta ja ilmastotoimia koskevilla asenteilla

Mikko Leino¹ & Aino Tiihonen²

Artikkeli selvittää, missä määrin asuinympäristö selittää yksilöllisiä eroja ilmastohuolesta ja ilmastotoimiin liittyvissä asenteissa Suomessa. Tutkimus on ilmastoasenteiden muotoutumisen suhteen kiinnostunut erityisesti asuinympäristöjen ominaispiirteiden vaikutuksista ihmisten näkemyksiin. Tutkimusaineistona käytetään syksyllä 2022 kerättyä kansalaisten ilmastoasenteita kartoittavaa valtakunnallista kyselytutkimusaineistoa (n=3 821), johon on yhdistetty kuntatason muuttujia. Aineiston vastaajat tulevat yhteensä 269 Suomen kunnasta. Tutkimuksen analyysi vahvistaa, että kuntien välisiä eroja ilmastohuolesta ja asenteissa ilmastotoimia kohtaan esiintyy. Tulosten perusteella kunnan demografia, erityisesti korkeasti koulutettujen osuus väestöstä, on yhteydessä koettuun ilmastohuoleen ja asenteisiin. Todennäköisin löytämämme selitys kuntakohtaisille eroille liittyy kahteen yhteen kietoutuneeseen prosessiin: samanmielisten muuttamiseen samoille alueille ja tästä seuraavaan asenteiden lujittumiseen. Tulosten valossa kunnilla on hyvin erilaiset valmiudet suunnitella ja toteuttaa responsiivisia ja tehokkaita mutta samalla kuntalaisten taholta oikeudenmukaiseksi miellettyjä ilmastotoimia.

Avainsanat: asenne, ilmastohuoli, ilmastotoimet, kunnat

Johdanto

Samalla kun ilmastonmuutoksen hillitsemisen kiireellisyys on tunnistettu yhä laajemmin, vaatimukset oikeudenmukaisesta siirtymisestä ilmaston kannalta kestävämpään yhteiskuntaan ovat lisääntyneet. Varsin usein oikeudenmukaisesta ilmastosiirtymästä keskusteltaessa viitataan kansainväliseen ja ylisukupolviseen oikeudenmukaisuuteen (esim. Caney 2014; Vanderheiden 2008), mikä on ongelman ja sen monien ratkaisujen globaalin luonteen takia perusteltua. Viimeaikainen tutkimus on myös antanut viitteitä siitä, että ilmastonmuutoksen kaltaisen globaalin kriisin vaikutukset ovat tunnistetusti jakautuneet epätasaisesti valtioiden välillä (ks. Sosa-Nunez & Atkins 2016). Tätä havaintoa peilaten on oletettavaa, että ilmastonmuutoksen ja siihen kytkeytyvien politiikkatoimien vaikutukset eivät myöskään kohdistu tasapuolisesti valtioiden sisällä. Siten ilmastonmuutokseen varautuminen sekä sen torjuminen edellyttävät kansallisia toimia, joiden suunnittelussa ja toteuttamisessa joudutaan pohtimaan sosiaalisen ja alueellisen oikeudenmukaisuuden kysymyksiä myös Suomen tasolla.

Kansainvälisen politiikan tutkimukselle on tavanomaista erottaa analyysivaiheessa eri tasot – yksilö, valtio ja järjestelmät – toisistaan, ja näin on myös ilmastonmuutoksesta puhuttaessa. Tämä artikkeli tarjoaa tästä perinteestä poikkeavan tarkastelutavan analysoimalla ilmastonmuutoksen kaltaisen globaalin ongelman ratkaisuedellytyksiä paikallisesta näkökul-

1 VTT, erikoistutkija, Turun yliopisto, <molein@utu.fi>

2 YTT, tutkijatohtori, Tampereen yliopisto & erikoistutkija, Turun yliopisto, <aino.tiihonen@tuni.fi>

masta. Erityisesti tutkimus tuottaa uutta tietoa suomalaisten ilmastonmuutosasenteista, niiden muotoutumisesta ja niiden alueellisista eroavaisuuksista.

Alueellisen eriarvoistumisen on usein oletettu vaikuttavan yksilöiden asenteisiin erilaisissa asiakysymyksissä ja siten korostavan erilaisiin asuinympäristöihin perustuvan yhteiskunnallisen ristiriitautottavuuden merkitystä (Leino 2022; ks. myös Moisio & Sirviö 2021). Suomessa, kuten muissakin Pohjoismaissa, sosioekonomisen vasemmisto–oikeisto-jakolinjan lisäksi toinen voimakas yhteiskunnallinen jakolinja on perinteisesti kulkenut kaupunkien ja harvaanasuttujen alueiden välillä. Esimerkiksi puolueiden kannatus vaihtelee ”Suomessa vahvasti sekä alueellisesti että asuinalueen tyyppin mukaan” (Suuronen ym. 2020, 268).

Yksi keskeinen asiakysymys, jonka suhteen asenteiden oletetaan usein olevan erilaisia eri puolilla maata, liittyy ilmastonmuutokseen suhtautumiseen, tarvittaviin ilmastotoimiin sekä niiden tehokkaaseen mutta samanaikaisesti oikeudenmukaiseen toteuttamiseen. Keskeisenä oletuksena on se, että pienissä kunnissa asuvat eivät välttämättä pidä ilmastonmuutosta yhtä suurena uhkana tai pidä samanlaisia ilmastotoimia toivottavina kuin suurissa kaupungeissa asuvat. Kuitenkin tämän kaltaiset oletukset tehdään paikoin ilman täsmällistä empiiristä näyttöä. Kun huomioidaan vielä perinteisesti voimakas ja Suomelle tyypillinen yhteiskunnallinen jakolinja kaupunkien ja harvaanasuttujen alueiden välillä, tutkimusta ilmastoasenteiden vaihtelusta asuinalueittain Suomen kontekstissa tarvitaan. Suomen näkökulmasta tarkasteltuna artikkeli avaa myös uudenlaisen näkökulman ilmastoasenteisiin ja ilmastotoimiin yhdistämällä Suomen sisäisen alueellisen ulottuvuuden ja kuntien heterogeenisyyden kansalaisten yhteiskunnallisiin asenteisiin keskittyvän tutkimusperinteen kanssa.

Tämän artikkelin tavoitteena on selvittää, missä määrin asuinympäristö selittää yksilöllisiä eroja ilmastohuolesta ja ilmastotoimiin liittyvissä asenteissa. Siten sen voidaan nähdä poikkeavan tavanomaisesta asuinalueeseen keskittyvästä ilmastohuolen ja -asenteiden analyysistä, joissa keskitytään eroihin suurten kaupunkien ja maaseudun välillä. Tässä tutkimuksessa huomio on kuntatasolla. Analyysi selvittää ensinnäkin missä määrin kansalaisten koettu ilmastohuoli ja ilmastotoimiin liittyvät asenteet eroavat kuntien välillä Suomessa. Toiseksi tutkimus pyrkii selittämään erojen esiintymistä ja löytämään alueellisiin ilmastoasenne-eroihin yhteydessä olevia asuinympäristön tunnuspiirteisiin liittyviä tekijöitä.

Koska ilmastonmuutos ei ole vain ympäristökysymys, tällaisen tutkimustiedon tuottaminen on tärkeää myös yhteiskuntarauhan ja ihmisten välisen solidaarisuuden näkökulmasta. Ilmastoasenteet ja ilmastonmuutos itsessään voivat mahdollisesti heijastella jo olemassa olevia eriarvoisuuden kuiluja sekä luoda uusia. Tällainen kehitys voi synnyttää konflikteja yhteiskuntaan ja vaarantaa yhteiskuntarauhaa. Ymmärtämällä ilmastonmuutosasenteita voimme ymmärtää paremmin sitä, miten eri väestöryhmät hahmottavat ilmastonmuutoksen vaikutukset sekä toimet sen torjumiseksi. Tämänkaltaisen ajattelu kiteytyy myös ilmastokansalaisuuden käsitteessä, jota tutkineet ovat korostaneet, että muuttamalla kansalaisten asenteita saadaan tehtyä kestävämpiä ja pitkäjänteisempiä ilmastotoimia kuin suoraan heidän käyttäytymistään rajaamalla (Dobson 2007).

Tämä artikkeli hyödyntää aineistona syksyllä 2022 kerättyä, sosiodemografisesti edustavaa kansallista kyselytutkimusaineistoa ”Kansalaisten ilmastonmuutosasenteet, ilmastohuoli

ja toimintahalukkuus” (Tiihonen ym. tulossa) (n=3 821). Aineistoon on lisätty jälkepäin Tilastokeskuksen keräämiä ja julkaisemia kuntatason perusindikaattoreita, jotka antavat tietoa kunnista ja tyypittelevät niitä. Tutkimus tuottaa uutta tietoa suomalaisten ilmastoasenteista 2020-luvulla sekä niiden alueellisista selittäjistä. Samalla se auttaa ymmärtämään, millä tavoin asuinympäristöt vaikuttavat ilmastotoimiin liittyviin käsityksiin. Artikkelin päätteeksi keskustelemme siitä, miten vaihtelevat asenteet osaltaan määrittävät kaupunkeja ja kuntia ilmastopoliittisina toimijoina sekä millaiset lähtökohdat erilaisilla alueilla on harjoittaa responsiivisia ja oikeudenmukaisia ilmastotoimia. Lisäksi artikkelin lopussa palaamme pohtimaan myös sitä, miten artikkelin tuottamaa yksilö- ja paikallistasolle asettuvaa tietoa voidaan mahdollisesti hyödyntää rauhan- ja konfliktintutkimuksen näkökulmasta.

Tutkimuksen tulokset vahvistavat, että Suomessa on 2020-luvulla havaittavissa eroja ilmastohuolesta ja ilmastotoimia koskevissa asenteissa kuntien välillä. Erityisesti kuvailevat tarkastelut indikoivat, että suurissa kaupungeissa asuva väestö on enemmän huolissaan ilmastomuutoksesta sekä suhtautuu ilmastomuutostoiimiin myönteisemmin kuin pienemmissä kunnissa asuvat. Toisaalta tulokset osoittavat, että vaikka edellä mainittuja trendejä kuntien välillä havaitaan, monien kuntatason tunnuspiirteiden yhteys siellä asuvien näkemyksiin ei ole yksiselitteinen. Toisin sanoen näyttäisi siltä, että yhtä lailla ilmastohuolen ja ilmastotoimiasenteiden osalta samanmieliset kunnat ovat monilta ominaispiirteiltään jokseenkin heterogeeninen joukko. Kuntien välisiä näkemuseroja näyttäisikin voimakkaimmin selittävän kuntien välinen muuttoliike ja kaupungistuminen. Näiden prosessien seurauksena tietyn maailmankatsomuksen ja arvot omaavat ihmiset muuttavat enemmässä määrin samoihin kuntiin, joissa samanmielisten kohtaamiset potentiaalisesti lujittavat näkemyksiä entisestään. Saatujen tulosten valossa on mielenkiintoista pohtia, miten erilaiset lähtökohdat kunnilla on toteuttaa hiilineutraaliuteen ja ilmastomuutoksen hillintään tähtääviä politiikkatoimia ympäri Suomea.

Ilmastohuoli ja ilmastoasenteet

Vaikka ilmastohuoli sekä ilmastotoimiin liittyvät asenteet liittyvätkin toisiinsa (ks. Akter ym. 2012; Drews & van der Bergh 2016; Meyer 2022), tässä tekstissä niitä tarkastellaan kahtena erillisenä käsitteenä. Ilmastohuoli voi kuvastaa samanaikaisesti monia erilaisia asioita. Yksilö, joka ei ole lainkaan huolissaan ilmastomuutoksesta, saattaa esimerkiksi olla kokonaan tietämätön aiheesta tai skeptinen sen todenperäisyydestä. Toisaalta hän voi myös uskoa, etteivät sen haitalliset vaikutukset ulotu hänen omaan elämäänsä. Kolmanneksi hän voi pitää ilmastomuutosta todellisena ilmiönä, uskoa sen vaikuttavan itseensä ainakin jollain tavoin mutta silti olla siitä vain vähän huolissaan, koska jotkin muut, vakavammilta tuntuvat ongelmat painavat hänen mieltään enemmän. Yksilön, jonka ilmastohuoli on puolestaan korkea, voidaan nähdä uskovan ilmiön todenperäisyyteen, hahmottavan sen vaikutuksia sekä myös korostavan siihen vastaamisen tärkeyttä ja kiireellisyyttä. (Drews & van der Bergh 2012; van der Linden 2017.)

Ilmastotoimiin liittyvillä asenteilla viittaamme puolestaan siihen, millä tavoin vastaaja suhtautuu sellaisiin toimenpiteisiin, joilla on tarkoitus torjua ilmastomuutosta. Ilmastotoi-

met voivat olla hyvin erilaisia. Toimet voivat viitata konkreettisiin, henkilökohtaisiin ratkaisuihin ja tekoihin, jotka tapahtuvat yksilön arjessa. Tällaisia voivat esimerkiksi olla valmius vähentää omaa kulutusta tai halu siirtää kulutusta vähemmän ympäristöä ja ilmastoa kuormittavia vaihtoehtoja suosivaksi. Osa ilmastotoimista on puolestaan politiikkatoimia, jotka voivat sijoittua mille tahansa hallinnon tasolle: paikallis-, alue-, valtio- tai jopa kansainväliselle tasolle. Usein nämä toimet sisältävät maksuja tai edellyttävät jostain asiasta luopumista ja kulutuksen vähentämistä, mutta toisaalta ne voivat sisältää myös merkittäviä investointeja tai houkuttimia ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi. Toimet voivat siis kohdella eri toimialoja, alueita tai ryhmien hyvin eriarvoisesti, ja siten niihin suhtautumisessa saattaa olla hyvin suuria ilmastotoimikohtaisia eroja.

Ilmastotoimiin suhtautumiseen vaikuttavat monet asiat. Ilmastohuoli on useimmiten keskeinen selittäjä siinä, pitääkö yksilö ilmastotoimia tarpeellisina tai toivottavina (Drews & van der Bergh 2016; Meyer 2022). On kuitenkin huomioitava, että korkeasta ilmastohuolesta huolimatta hän saattaa silti suhtautua skeptisesti ilmastotoimiin (Aker ym. 2012). Myönteisempään suhtautumiseen vaikuttavat myös muun muassa toimien koettu tehokkuus, vaikuttavuus, niiden hinta sekä luonne: yleisesti kansan oletetaan suosivan pehmeitä, vapaaehtoisuuteen ja kannustimiin perustuvia keinoja pakkoon ja rankaisuun keskittyvien toimien sijaan (ks. Bostrom ym. 2012; Drews & van der Bergh 2016).

Yksilöiden asenteet ”muotoutuvat ja muokkaantuvat erilaisten sosiaalisten ärsykkeiden vaikutuksesta jokapäiväisessä elämässä” (Leino 2022, 237), esimerkiksi havainnoimalla ympäristöä, kokemalla erilaisia asioita ja keskustelemalla muiden ihmisten kanssa. Ihmiset kokevat usein yhteenkuuluvuutta useaan sosiaaliseen ryhmään samanaikaisesti. Yhteenkuuluvuuden tunteen on voinut synnyttää havaittu asenteiden samankaltaisuus jonkin tietyn ryhmän sisällä, mutta on huomionarvoista, että yhteenkuuluvuuden tunne tietyn ryhmän kanssa myös muokkaa siihen kuuluvien yksilöiden asenteita muodostamalla heuristiikkoja, joilla lähestytään täysin uutta asiankysymystä.

Myös poliitikkojen, tieteenharjoittajien ja median kehystyksillä on merkitystä asenteiden muotoutumisessa – etenkin jos muualta välittyvät viestit tukevat jo olemassa olevia ennakkotietoja ja -käsityksiä. Ilmastotoimiin suhtautumisen osalta on olemassa runsaasti tutkimusta siitä, että sosiaalinen ympäristö, ryhmäidentiteetit sekä viestit ja merkit vertaisilta ja eliitiltä vaikuttavat ihmisten käsityksiin ilmastotoimista (esim. Butts 2017; Drews & van der Bergh 2016; Kyselä ym. 2019; van der Linden 2017).

Yksilöllisiä eroja ilmastohuolella sekä asenteissa ilmastotoimista voidaan pyrkiä selittämään ainakin kahden erillisen – muttei välttämättä toisiaan poissulkevan – selityksen kautta. Ensimmäinen näistä liittyy ihmisten identiteettiin. Kosmopoliittisuutta korostavan identiteetin mukaan maailma on keskinäisriippuvainen ja ihmisten kohtaamat ongelmat ovat sekä vaikutusten että ratkaisujen osalta globaaleja. Tämän kaltaisen identiteetin omaavien on havaittu olevan enemmän huolissaan ilmastomuutoksesta ja olevan avoimempia ilmastotoimille (Devine-Wright ym. 2015; Drews & van der Bergh 2016; Weko 2021). Liberaali arvomaailma, vasemmistolainen identifioituminen ja ”vihreä” ideologia yhdistetäänkin usein kunnianhimoisempiin ilmastotoimiin (ks. Fisher ym. 2022; Hornsey ym. 2016; Inglehart

1995; Kyselá ym. 2019; McCright ym. 2015). Nationalistisen, paikallisuutta korostavan identiteetin sekä konservatiivisten asenteiden on puolestaan havaittu olevan yhteydessä vähäisempään ilmastohuoleen sekä torjuvampaan suhtautumiseen ilmastoimia kohtaan (Devine-Wright ym. 2015; Fisher ym. 2022; Hornsey ym. 2016).

Toinen selitys alueellisiin vaihteluihin ilmastohuolessa sekä ilmastotoimiin liittyvissä asenteissa on kytköksissä taloudelliseen eriarvoisuuteen sekä suhdannevaihteluihin. Ilmastomuutoksen mieltäminen ”hyvien aikojen kriisiksi” onkin melko yleistä ja Maslow’n tarvehierarkiateorian huomioiden *a priori* loogista. Abraham Maslow (1954) esitti, että yksilöt voivat huolehtia ”korkeamman tason” tarpeista, kuten ilmastomuutoksen torjumisesta, vasta kun heidän perustason tarpeensa, kuten taloudellinen hyvinvointi ja vakaus, on turvattu. Yksinkertaistaen voidaan todeta, että huoli ilmastomuutoksesta kasvaa taloudellisten noususuhdanteiden aikana mutta vähenee silloin, kun taloudella menee heikommin. Lisäksi on syytä olettaa, että ilmastohuoli ja ilmastotoimien kannatus ovat vähäisempiä niiden kansalaisten keskuudessa, jotka ovat taloudellisesti mitattuna heikommassa asemassa tai joille ilmastotoimet tuottavat huomattavia kustannuksia.

Kuten identiteettiin perustuvan selityksen tapauksessa myös talouden suhdannevaihteluiden ja eriarvoisuuteen nojautuvan selityksen tueksi on olemassa tutkimustietoa. Esimerkiksi kasvavan työttömyyden on havaittu vähentävän ilmastomuutoksen aiheuttamaa huolta, samalla kun kansantuotteen kasvun vauhdittuminen puolestaan lisää huolta ilmastomuutoksesta (Brulle ym. 2012; Kahn & Kotchen 2011; Meyer 2022). Toisaalta on myös esitetty, että suhdannevaihteluiden ja ilmastomuutoshuolen välinen yhteys muotoutuu enemmän poliittikkojen ja median kehystyksistä kuin konkreettisista suhdanteista: mikäli eliitit korostavat julkisen talouden heikkoa tilaa ja niukkuutta, tämä vähentää ihmisten ilmastohuolta ja halukkuutta kunnianhimoiselle ilmastopolitiikalle riippumatta siitä, mikä talouden suhdanne todellisuudessa on (Mildenberger & Leiserowitz 2017; ks. myös Brulle ym. 2012).

On myös havaittu, ettei taloudellisten tekijöiden vaikutus välttämättä ylety kaikkiin ihmisiin samalla tavalla. Sen sijaan ilmastohuoli vähenee erityisesti niiden joukossa, jotka ovat suhdannevaihteluille kaikkein alttiimpia: siis niiden, jotka kokevat toimeentulonsa olevan ilmeisessä vaarassa (Meyer 2022; ks. myös van der Linden 2017). Esimerkiksi Matthew E. Kahn ja Matthew J. Kotchen (2011) löytävät positiivisen yhteyden käytettävissä olevien tulojen sekä päästöjen sääntelypolitiikan tukemisen välillä. Samalla kuitenkin korkeampien tulojen ei ole havaittu yleisesti korreloivan ilmastohuolen kanssa (esim. Hornsey ym. 2016).

Asuinalueiden vaikutus ilmastohuoleen ja -asenteisiin

Tässä tutkimuksessa olemme ilmastoasenteiden muotoutumisen suhteen kiinnostuneita erityisesti asuin ympäristöjen ominaispiirteiden vaikutuksista ihmisten näkemyksiin. On tärkeää huomioida, että aiempi tutkimus asuin ympäristöjen vaikutuksista on keskittynyt pääosin suurten kaupunkien ja maaseudun välisten asenne-erojen tarkasteluun sekä selittämiseen (esim. Bonnie ym. 2020; Devine-Wright ym. 2015; Lehtonen ym. 2020; Reser ym. 2012). Kyseessä on siten yksinkertainen, paikoin keinoellinen, jakolinja, joka ei välttämättä auta tunnistamaan asuin ympäristöjen moninaisuutta tai tarkastelemaan asuinalueiden ominaispiirteiden yhteyksiä koettuun ilmastohuoleen tai suhtautumiseen ilmastoimia kohtaan.

Kansainvälisissä tutkimuksissa asuinalueesta kumpuavia eroja yksilöiden ilmastoasenteissa on selitetty esimerkiksi sillä, että urbaanit kaupunkialueet ovat harvaanasuttuja maaseutuja avarakatseisempia, edistysmielisempiä ja varakkaampia (Arndt ym. 2020; Gimpel ym. 2020; De Vries 2018). Samoissa tutkimuksissa on juuri näistä syistä esitettykin sosiokulttuurisen jakolinjan ja erityisesti maahanmuuttoasenteiden noudattelevan tätä asuin ympäristöjen välille syntyvää jakolinjaa (De Vries 2018). Alueellisiin eroihin kytkeytyvän taloudellisen epätasa-arvon katsotaan kaikista merkittävimmin ylläpitävän asuinalueesta kumpuavia eroja yksilöiden yhteiskunnallisissa asenteissa. Paremmin taloudellisesti toimeentulevien, korkeasti koulutettujen sekä hyvin työllistyvien väestöryhmien tiedetään asuvan todennäköisimmin urbaaneissa kaupunkiympäristöissä (Gimpel ym. 2020). On myös esitetty osa erityisesti haja-asutusseuduilla asuvista saattaa kokea ilmasto- ja ympäristöpoliittiset toimet uhkakuvina omalle toimeentulolleen, aivan kuten maahanmuuton kohdalla (Fullerton 2011).

Nämä havainnot linkittyvät yllä käytyyn keskusteluun taloudellisesta eriarvoisuudesta ja suhdannevaihteluista pitkälti johtuviin eroihin yksilöiden ilmastoasenteissa ja -huolessa. Asuin ympäristöjen voidaan nähdä olevan – esimerkiksi koulun ja työpaikan ohella – osa sitä sosiaalista ympäristöä, jonka vaikutteille yksilö altistuu jokainen päivä. Alati voimistuva kaupungistuminen ja asuin ympäristöjen erilaistuminen merkitsee sitä, että ihmisten kotinsa lähipiirissä havaitsemat ja kohtaamat ärsykkeet ovat hyvin erilaisia asuin ympäristöstä riippuen (Leino 2022). Lisäksi voidaan olettaa, että alueellisesti määrittynyt informaatio ja eliittien paikalliset kehystykset vaikuttavat siihen, miten yksilö muodostaa käsityksiään ilmastomuutoksesta ja siihen liittyvistä politiikkatoimista.

Suomessa aiempi tutkimus aiheesta on suhteellisen vähäistä – ja sekin on keskittynyt yksinomaan eroihin suurten kaupunkien ja maaseudun välillä. Välillisesti aihetta on toki sivuttu puoluevalintoja sekä arvoja ja asenteita analysoineissa tutkimuksissa, jotka ovat ottaneet huomioon analyyseissaan myös äänioikeutettujen asuinalueen tyypin (Suuronen ym. 2020; Westinen 2015). Näissä tutkimuksissa on havaittu esimerkiksi vihreiden kannatuksen olevan merkittävästi suurempaa suurissa kaupungeissa kuin maaseudun haja-asutusseuduilla, joilla vastaavasti keskusta on tavannut kerätä puolueena korkeimman kannatuksen. Vuoden 2023 eduskuntavaaleissa suurimman kannatukset näiltä alueilta keräsivät puolestaan perussuomalaiset. Trendit ovat pitkälti olleet selitettävissä perinteisillä yhteiskunnallisilla jakolinjoilla (myös Paloheimo 2008). Jos tarkastelun keskiöön otetaan puoluevalintojen sijaan arvot ja asenteet, ovat vihreät ja perussuomalaiset etenkin vuoden 2019 eduskuntavaalien jälkeen alkaneet selvästi erottua toistensa vastinpareina ilmastokysymyksissä (Suuronen ym. 2020).

Ilmastohuoleen liittyen asuinpaikalla on havaittu olevan merkitystä (Tiihonen ym. 2023). Samalla kun suurten kaupunkien asukkaat ovat enemmän huolissaan laajemmista ilmiöistä, kuten ilmastomuutoksen globaaleista vaikutuksista ja luontokadosta, pienempien kuntien asukkaita huolestuttaa enemmän sään ääri-ilmiöiden lisääntyminen (Lehtonen ym. 2020). Sen sijaan esimerkiksi Jukka Sivonen (2022) on havainnut, että erot suhtautumisessa ilmastotoimiin kaupunkien ja maaseudun asukkaiden välillä ovat pieniä, lukuun ottamatta metsään liittyviä toimia. Samalla kuitenkin pienten kuntien asukkaat kokevat ilmastotoimista käytävän keskustelun useammin heitä syyllistäväksi kuin suurten kaupunkien asukkaat (Lehtonen ym. 2020).

Aiemman tutkimuksen vähäisestä määrästä huolimatta on syytä olettaa, että asuinalueet ovat erottamattomasti yhteydessä edellisessä alaluvussa kuvattuihin identiteettiin ja taloudellisiin tekijöihin perustuviin selityksiin. Käyttämällä maailmanlaajuista kyselytutkimusta Patrick Devine-Wright, Jennifer Price ja Zoe Leviston (2015) ovat havainneet, että ihmisten identiteetit ovat keskimäärin erilaisia eri asuinympäristöissä. Esimerkiksi kansallisen ja paikallisen identiteetin korostaminen kosmopoliittisen ideologian sijaan on yleisempää maaseudulla kuin kaupungeissa, mikä johtaa vähäisempään ilmastoimien kannatukseen. Tästä syystä suurten kaupunkien väestön oletetaan lähtökohtaisesti kantavan enemmän huolta ilmastonmuutoksen vaikutuksista sekä suhtautuvan ilmastotoimiin myönteisemmin.

Kaupunkiväestön kosmopoliittisten näkemysten voidaan nähdä olevan seurausta ainakin kahdesta erillisestä prosessista. Ensimmäinen näistä liittyy kaupungistumiseen. Kaupungistumisessa on kyse paitsi väestön muutosta kohti kaupunkimaisempia asuinympäristöjä, myös sosiaalisesta, taloudellisesta ja poliittisesta rakennemuutoksesta. Kaupunkiin muutto houkuttaa kasvavissa määrin niitä väestönosia – nuoria, korkeasti koulutettuja tai korkeakoulutukseen hakeutuvia – jotka jo ennestään useammin omaavat kosmopoliittisemmän ajatusmaailman (Leino 2022). Edellä kuvatun perusteella muodostamme seuraavan hypoteesin:

H1: Kunnan koko ja demografia ovat yhteydessä kuntalaisten kokemaan ilmastohuoleen sekä asenteisiin ilmastotoimia kohtaan.

Toisaalta voidaan myös olettaa, että kaupungistuminen eriyttää poliittisia näkemyksiä ja voimistaa asuinalueeseen liittyvän poliittisen ristiriitaulottuvuuden merkitystä. Ensinnäkin kaupunkiin muuttava väestö on todennäköisesti keskimäärin näkemyksiltään erilaista kuin ihmiset, jotka päättävät asua muualla. Toiseksi asuinympäristö muokkaa siellä asuvien jo olemassa olevia asenteita, vahvistaa olemassa olevia käsityksiä sekä paikoin saattaa jopa kääntää mielipidevähemmistön enemmistön kannalle. (Pattie & Johnston 2000.) Vaikka kaupunkiympäristö onkin hyvin moninainen ja sen tarjoamat ärsykkeet vaihtelevia, voidaan olettaa siellä asuvan kohtaavan todennäköisemmin kosmopoliittisen maailmankatsomuksen omaavia kuin kansallista etua korostavia ihmisiä. Ihmisten sosiaaliset verkostot ovat usein homogeenisia. Toisin sanoen heillä on suuremmalla todennäköisyydellä puolisoinaan, perheenjäseninään, ystävinään, naapureinaan tai työtovereinaan itsensä kanssa monin tavoin samanlaisia ja samalla tavalla ajattelevia ihmisiä kuin täysin eri tavalla asioihin suhtautuvia. Ihmiset myös keskustelevat mieluiten asioista itsensä kanssa samankaltaisten, monesti samaa mieltä yhteiskunnallisista asioista olevien kanssa, joten samanmielisten kohtaamisen voidaan olettaa suosivan näissä asuinympäristöissä kosmopoliittista suhtautumista. Samalla täysin toisenlainen mielipideilmapiiri toimii samalla tavoin toisissa asuinympäristöissä. (Leino 2022.) Tästä johtuen oletamme:

H2: Kunnan yleinen asenneilmapiiri on yhteydessä siellä asuvien kokemaan ilmastohuoleen sekä heidän asenteisiinsa ilmastotoimia kohtaan.

Myös paikallisilla taloudellisilla olosuhteilla on oletettavasti merkitystä asukkaiden näkemyksiin. Erityisesti paikallinen matala työllisyys on laajalti yhdistetty maantieteellisesti määrittävään korostuneeseen tyytymättömyyteen valtaapitäviä kohtaan (Dijkstra ym. 2020),

mikä saattaa näyttäytyä populistisen, protektionistisen ja lyhytnäköisen politiikan kannatuksena, jossa kunnianhimoiselle ilmastopolitiikalle ei ole tilaa. Andrew G. Meyer (2022) toteaa, että nimenomaan paikallisen työttömyysasteen nousu on yhteydessä kielteisempään suhtautumiseen kunnianhimoisia ilmastotoimia kohtaan. Ylipäätään mikäli yhteisöä kohtaa taloudellinen epävarmuus tai kriisin uhka, ilmastotoimiin liittyvien asenteiden nähdään viilentyvän (Brulle ym. 2012). Yksilöiden voidaan siis olettaa olevan ainakin jossain määrin tietoisia oman asuinympäristönsä taloudellisesta tilanteesta – esimerkiksi vertaisten välillä käytävien keskusteluiden tai eliittien tarjoamien heuristiikkojen kautta – mikä voi muokata heidän asenteitaan.

Taloudellista elinvoimaisuutta ja hyvinvointia kuvaavien tunnuslukujen lisäksi myös elinkeinorakenteella saattaa olla merkitystä. Robert Bonnie, Emily P. Diamond ja Elizabeth Rowe (2020) ovat havainneet, että Yhdysvalloissa kaupungissa ja lähiöissä asuvat pitävät ilmasto- ja ympäristönsuojelupolitiikkaa tärkeämpänä kuin maaseudulla asuvat. Samalla ryhmien käsitykset politiikan sisällöstä ja tarpeellisista toimista vaihtelivat: maaseudulla oltiin esimerkiksi taipuvaisia ajattelemaan ilmastopolitiikan hyödyttävän kaupunkilaisia investointien muodossa, mutta tarjoavan maaseudulla vain vähän mahdollisuuksia ja enemmän rajoituksia. Australialaisiin vastaajiin keskittyvässä tutkimuksessa puolestaan huomattiin, että kaupunkilaiset olivat keskimäärin enemmän huolissaan ilmastonmuutoksesta ja kannattivat siihen liittyviä politiikkatoimia hieman enemmän kuin maaseudulla asuvat (Reser ym. 2012). Demografian tai samanmielisten kohtaamisen ja asenteiden lujittumisen lisäksi kaupunkien ja maaseudun välisissä näkemyseroissa saattaa siis olla kyse ilmasto- ja ympäristönsuojelupolitiikan epäsymmetrisistä vaikutuksista erilaisiin elinkeinoihin: samalla kun ne voivat tarjota yksille elinkeinoille uusia tuottomahdollisuuksia, toisille ne näyttäytyvät ennemmin maksuina kuin mahdollisuuksina. Siksi näkemysten voidaan olettaa olevan erilaisia erityisesti maatalousvaltaisilla alueilla. Kolmas oletuksemme on siis:

H3: Kunnan taloudellinen hyvinvointi ja elinkeinorakenne ovat yhteydessä kuntalaisten kokemaan ilmastobuoleen ja heidän asenteisiinsa ilmastotoimia kohtaan.

Aineisto ja muuttajat

Aineisto

Analyysi hyödyntää lokakuussa 2022 kerättyä valtakunnallista kansalaisten ilmastoasenteisiin keskittyvää kyselytutkimusaineistoa (n=3 803). Kyselytutkimuksessa kartoitettiin vastaajien ilmastonmuutoshuolta, toimintahalukkuutta ilmastonmuutoksen torjumiseksi, ilmastoasenteita, ilmastotietoa sekä monipuolisesti heidän yhteiskunnallista kiinnostumistaan. Aineisto edustaa sosiodemografisesti Suomessa asuvaa täysi-ikäistä väestöä, ja se on kerätty sähköisellä kyselylomakkeella. Aineistoon on laskettu painomuuttuja, joka painottaa yhdessä samanikäisesti vastaajan sukupuolta, ikää ja asuinalueita. Painomuuttujaa käytetään niissä tämän artikkelin tarkasteluissa, joissa kyselyaineisto on mukana. Kyselyn vastausprosentti oli 19,4. Kyselyn keräämisestä vastasi Taloustutkimus Oy, ja aineiston otoksena käytettiin Taloustutkimus Oy:n Internet-paneelia.

Kyselyyn vastanneet asuivat 269 kunnassa eri puolilla Suomea. Käytämme tätä koko aineistoa kuvailevassa analyysissämme. Kuitenkin myöhemmässä analyysissämme olemme kiinnostuneita kuntakohtaisten erojen selittämisestä, joten otamme siihen mukaan vain ne kunnat, joista on vähintään neljä vastaajaa. Vaikka tämä määrä ei missään nimessä ole riittävästi kuntakohtaisten asenteiden määrittämiseksi, voimme kuitenkin tällä aineistolla tehdä havaintoja asuin ympäristön ominaispiirteiden sekä riippuvien muuttujien välisestä yhteydestä. Lopullisessa aineistossamme on siten 3 497 vastaajaa, jotka ovat kotoisin 164 Suomen kunnasta.

Riippuvat muuttujat

Tässä tutkimuksessa käsittelemme kahta riippuvaa muuttujaa: ilmastohuolta sekä asenteita ilmastotoimia kohtaan. Analyysissämme ilmastohuolta mitataan kysymyksellä ”Kuinka huolestunut olet ilmastonmuutoksesta?”. Kysymyksen alkuperäinen vastausasteikko on 5-luokkainen (1=En lainkaan huolestunut, 2=en kovin huolestunut, 3=jonkin verran huolestunut, 4=erittäin huolestunut ja 5=äärimmäisen huolestunut). Jatkoanalyyseissa muuttujan vastausasteikko on koodattu myös 0–1-asteikolle. Vastausvaihtoehdot sekä niiden jakauma on esitetty alla Taulukossa 1.

Taulukko 1. ”Kuinka huolestunut olet ilmastonmuutoksesta?” (% vastaajista, n). Kaikki vastaajat.

En lainkaan huolestunut	8,3 (314)
En kovin huolestunut	19,2 (730)
Jonkin verran huolestunut	39,2 (1 491)
Erittäin huolestunut	25,9 (981)
Äärimmäisen huolestunut	7,5 (287)
Yhteensä	100,0 (3 803)

Ilmastotoimiin liittyviä asenteita kuvastaa analyysissa aineiston neljästä erillisestä väittämäästä rakennettu summamuuttuja. Muuttujaa kutsutaan tästä eteenpäin ”ilmastotoimiasenne-muuttujaksi”. Summamuuttujan neljä väittämää ovat:

- Haluan omalla toiminnallani hillitä ilmastonmuutoksen seurauksia.
- Ilmastonmuutoksen eteneminen on todellinen ja vakava uhka, joka vaatii poliittisilta päättäjiltä tehokkaita toimia.
- Suomen on tärkeä hillitä ilmastonmuutosta.
- Suomen tulee vähentää fossiilisten polttoaineiden (esim. kivihiihi, öljy, maakaasu) kulutusta.

Kaikkien näiden neljän vastausasteikkona toimi kyselytutkimusaineistossa asteikko 1–5, jossa 1= ”täysin samaa mieltä” ja 5= ”täysin eri mieltä”. Lisäksi alkuperäisissä vastausvaihtoehdoissa vastaajille oli annettu kuudes vastausvaihtoehto: ”en osaa sanoa”. Se on kuitenkin koodattu pois kaikista väittämistä summamuuttujaa muodostettaessa. Neljän väittämän re-

liabiliteettikertoimen (Cronbachin alfa) arvo on 0,915, mikä viittaa siihen, että vastaukset näihin neljään kysymykseen korreloivat vahvasti keskenään. Näin ollen niiden yhdistäminen summamuuttujaksi on mielekästä. On tärkeää huomioida, että summamuuttujamme – kuten sen muodostavat neljä väittämää – käsittelevät ilmastotoimia varsin yleisellä tasolla. Sen avulla ei siis voida arvioida, minkälaisiin ilmastotoimiin suhtaudutaan myönteisemmin kuin toisiin, eikä tehdä vertailuja esimerkiksi eri aloihin kohdistuvien toimien tai ”keppien” ja ”porkkanoiden” välillä.

Jatkoanalyysia varten ilmastotoimiasenne-summamuuttuja on koodattu asteikolle 0–1, jossa 0 indikoi erittäin torjuvaa suhtautumista ilmastonmuutostoiimiin ja 1 vastaavasti indikoi erittäin myönteistä suhtautumista. Tämän 0–1 välillä arvoja saavan muuttujan keskiarvo koko aineistossa on 0,670, keskihajonta 0,280 ja mediaani 0,750.

Riippumattomat muuttujat

Koska olemme tutkimuksessa kiinnostuneita asuinympäristön ominaispiirteiden ja valitsemiemme riippuvien muuttujien yhteydestä, tärkeimmät riippumattomat muuttujat muodostuvat Tilastokeskuksen keräämistä kuntakohtaisista tunnusluvuista. Teoriaosuutemme perusteella olemme kiinnostuneita erityisesti kuntien demografiasta sekä niiden taloutta kuvaavista tunnusluvuista.

Koska asuinympäristön ”kosmopoliittisuutta” ei voida aineistollamme mitata suoraan, käytämme apunamme kunnan väestömäärää ja nuorten aikuisten sekä korkeasti koulutettujen osuutta väestöstä. Suomen kuntien väliset erot väestömäärässä ovat suuret, joten katsomme tarpeelliseksi koodata muuttujan kategoriseksi välille 1–16, jossa 1 tarkoittaa kunnan väestön olevan 1–19 999 henkeä, 2 tarkoittaa kunnan väestön olevan 20 000–39 999 henkeä ja niin edelleen. Suurin luokka 16 tarkoittaa kunnan väestön olevan yli 300 000 henkeä. Nuorten aikuisten eli 18–29-vuotiaiden osuus ja korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus on esitetty yksinkertaisesti prosenttilukuna. Katsomme, että näillä kuntakohtaisilla muuttujilla pystymme tavoittamaan sen, mikäli kunnan koko ja demografia ennustaisivat enemmän kosmopoliittisempaa suhtautumista kuin täysin vastakkaista suhtautumista.

Kunnan taloutta kuvaavien muuttujien osalta olemme valinneet työttömyysasteen, taloudellisen huoltosuhteen sekä maa-, metsä- ja kalataloudessa työskentelevien osuuden. Katsomme, että yhdessä nämä kolme kuntatason muuttujaa antavat kuvan kunnan taloudellisesta tilasta sekä kertovat mikäli maataloudella on merkittävä rooli kunnan elinkeinorakenteessa. Työttömyysaste ja maa-, metsä- ja kalataloudessa työskentelevien osuus on mitattu yksinkertaisena prosenttilukuna. Kunnan taloudellinen huoltosuhde kuvaa sitä, kuinka monta työtöntä ja työvoiman ulkopuolella olevaa on sataa työllistä kohden ja se vaihtelee välillä 96–243. Kuntatason riippuvat muuttujat on esitetty Taulukossa 2.

Kuntatason muuttujien lisäksi kontrolloimme selittävässä malleissa myös yksilötason muuttujien vaikutusta (ks. Taulukko 2). Analyysiin sisällyttämämme kontrollit ovat ikä, sukupuoli sekä korkein suoritettu koulutustaso. Kaikki nämä ovat merkittäviä yksilöllisten asenne-erojen selittäjiä useimmissa yhteiskunnallisissa kysymyksissä ja useimmiten tutkimuksiin sisällytettyjä kontrollimuuttujia (Smets & van Ham 2013). Lisäksi sisällyttämme malliin vastaajan omakohtaisen arvion siitä, mihin hän kokee sijoittuvan poliittista ideologiaa

Taulukko 2. Kuvailevia tarkasteluita kuntatason ja yksilötason riippumattomista muuttujista.

Muuttuja	Selite	(N)	Keski-arvo	Keski-hajonta	Min.	Max.
KUNTATASON MUUTTUJAT						
Kuntakoko	Kunnan koko väkiluvun mukaan	3 845	6,36	5,73	1	16
18–29-vuotiaiden osuus kunnassa (%)	Laskettu 18–29-vuotiaiden kuntalaisten osuus (%) koko kunnan ilmoitetusta asukasluvusta	3 844	13,95	4,66	4,30 (%)	21,90 (%)
Korkeasti koulutettujen osuus kunnassa (%)	Alemman tai ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus (%) koko kunnan 15 vuotta täyttäneestä väestöstä	3 844	33,58	7,85	13,30	59,90
Työttömyysaste	Kunnan työttömyysaste (%) = työttömien prosenttiosuutena samankäisestä työvoimasta eli työllisistä ja työttömistä	3 845	10,52	2,39	1	18
Maa-, metsä- ja kalataloudessa työskentelevien osuus työssäkäyvistä (%)		3 844	3,01	4,28	0,0 (%)	29 (%)
Taloudellinen huoltosuhte	Lasketaan ilmoittamalla, kuinka monta työtöntä ja työvoiman ulkopuolella olevaa on sataa työllistä kohden	3 844	137,07	24,688	96	243
YKSILÖTASON MUUTTUJAT						
Sukupuoli	Vastaajan sukupuoli kyselyaineistossa (paneelitausta)	3 803	Naiset 51,4 (%) Miehet 48,6 (%)			
Ikä	Vastaajan ikä vuosina aineistonkeruuvuonna (2022)	3 803	49,36	16,92	18	84
Koulutus	Vastaajan korkein suorittama tutkinto tai kouluaste	3 747	Peruskoulu 6,0 (%) Lyhyt ammatillinen koulutus 13,1 (%) Toinen aste 34,1 (%) AMK 21,5 (%) Yliopisto 25,3 (%)			
Vasemmisto-oikeisto-samaistuminen	Vastaajan itsesijoittuminen janalla, jossa 0 tarkoittaa eniten vasemmalla ja 10 eniten oikealla.	3502	4,47	2,57	0	10

kuvaavalla vasemmisto–oikeisto-jakolinjalla. Muuttuja saa arvon 0–10, jossa pienempi arvo tarkoittaa enemmän vasemmalla, arvot jakauman keskellä poliittista keskustaa ja suuremmat arvot sijoittumista enemmän oikealle.

Kuntien väliset eroavaisuudet ilmastohuolessa ja ilmastoimiin kohdistuvissa asenteissa

Aloitamme analyysin tarkastelemalla, onko asuinympäristöjen välillä ylipäätään eroja koettussa ilmastohuolessa tai ilmastoimiin kohdistuvissa asenteissa. Tarkastelussa keskitymme eroihin kuntien välillä, ja otamme kuvailevissa tarkasteluissa huomioon myös ilmastohuolen ja ilmastotoimiin kohdistuvien asenteiden lisäksi kuntatason muuttujia. Taulukkoon 3 (s. 54) on koottu kahdeksan (8) eniten ja vähiten ilmastonmuutoksesta huolissaan olevaa kuntaa perustuen ilmastohuolta mittaavaan muuttujan keskiarvotarkasteluihin kunnittain. Kaikista

näistä kunnista on raportoituna myös kunnan asukkaiden keski-ikä, kunnan väestömäärä, 18–29-vuotiaiden osuus (%) kunnan väestöstä, työttömyysaste, maa-, metsä- ja kalataloudessa työskentelevien osuus (%) työssäkäyvistä, taloudellinen huoltosuhde sekä korkeasti koulutettujen osuus (%) kunnan asukkaista. Käytämme näitä samoja kuntatason muuttujia.

Vastaavasti Taulukossa 4 (s. 55) on esitetty kahdeksan (8) myönteisimmin ja torjuvimmin ilmastotoimiin suhtautuvaa kuntaa sekä samat kuntatason muuttujat kuin ilmastohuolen kohdalla. Ilmastotoimia koskevia asenteita mitataan tässä tarkastelussa ilmastotoimiasenne-muuttujalla, ja ilmastohuolen tapaan tämäkin vertailu perustuu keskiarvotarkasteluihin. Ilmastotoimiasenne-muuttujan asteikko on näissä tarkasteluissa 0–1, jossa 0 tarkoittaa erittäin torjuvaa suhtautumista ilmastotoimiin ja arvo 1 tarkoittaa vastaavasti erittäin myönteistä suhtautumista ilmastotoimiin.

Taulukkojen 3 ja 4 perusteella nähdään, että sekä koetussa ilmastohuolella että ilmastotoimiin suhtautumisessa esiintyy aineistossamme eroja kuntien välillä. Oletukset, joiden mukaan suhtautumisessa ilmastohuoleen on osittain kyse asuinpaikasta, vaikuttavat tätä löydöstä vasten perustelluilta. On kuitenkin huomioitava, että käyttämämme aineisto ei ole edustava otos kunkin kunnan asukkaista. Siispä aineiston – tai taulukkojen 3 ja 4 – perusteella ei tule vetää johtopäätöksiä, minkälaiset näkemykset ilmastomuutoksesta ovat eri kunnissa, esimerkiksi Lempäälässä tai Kajaanissa. Joidenkin kuntien osalta – erityisesti niiden, joista meillä on vain vähän vastaajia – emme voi sulkea pois sitä mahdollisuutta, että kuntakohtaiset tunnusluvut johtuvat sattumasta.

Voimme kuitenkin taulukkojen perusteella päätellä, että koko Suomi huomioiden kuntien välisiä eroja koetussa ilmastohuolella ja ilmastotoimiin suhtautumisessa on todennäköisesti olemassa. Taulukoista 3 ja 4 huomataan myös, että runsas ilmastohuoli ja myönteinen suhtautuminen ilmastotoimiin löydetään usean havainnon kohdalla samoista kunnista. Yhtä lailla vähäinen huoli ja torjuva suhtautuminen ilmastotoimiin näyttäisivät tämän kuvailevan kuntatason tarkastelun nojalla kulkevan jokseenkin käsi kädessä.

Pyrimme seuraavaksi selittämään näitä eroavaisuuksia kuvailevan tarkastelun avulla. Taulukosta 3 nähdään, että kolme kahdeksasta kunnasta, joissa ilmastohuoli on erityisen korkea, ovat suuria eteläisen Suomen kaupunkeja, joissa nuorten aikuisten sekä korkeasti koulutettujen osuus väestöstä on verrattain korkea. Pikainen vilkaisu muihin Suomen suuriin kaupunkeihin osoittaa, että keskimääräinen ilmastohuoli on maan keskiarvoa korkeampi viidessä muussa maamme kymmenestä väkirikkaimmista kunnasta (Jyväskylä 0,54; Kuopio 0,53; Oulu 0,53; Turku 0,56). Yhdessä se asettuu tasan keskiarvon kohdille ja vain kahdessa hie-man kansallisen keskitason alle. Mainittuja esimerkkitapauksia yhdistävät verrattain suuret nuorten aikuisten sekä korkeasti koulutettujen osuudet väestöstä ja se, että ne ovat merkittäviä opiskelijakaupunkeja. Neljä viidestä kunnasta, joissa ilmastohuoli on aineiston mukaan vähäistä, on puolestaan väestömäärältään pieniä ja niissä väestön ikärakenne sekä koulutustausta poikkeavat suuremmista kunnista. Ylipäätään kuvaileva tarkastelu antaa ymmärtää, että korkeakoulutettujen osuus saattaa olla yhteydessä kunnan keskimääräiseen koettuun ilmastohuoleen. Sen sijaan taloudellisten tunnuslukujen kohdalla johtopäätöksiä on hyvin vaikeaa tehdä.

Taulukko 3. Kuvailevia kuntatason tarkasteluita kahdeksasta eniten ja vähiten ilmastonmuutoksesta huolissaan olevasta kunnasta. Kaikkien kuntien keskiarvo 0,52 (keskihajonta: 0,26).

	<i>k.a. (σ)</i>	Keski-ikä	Väestömäärä	18–29-vuotiaiden osuus (%)	Korkeasti koulutettujen osuus (%)	Työttömyysaste (%)	Maa-, metsä- ja kalataloudessa työskentelevien osuus (%)	Taloudellinen huoltosuhte
<i>Eniten ilmastonmuutoksesta huolissaan olevat kuntalaiset</i>								
Parainen (n=12)	0,63 (0,23)	47,3	15 086	9,0 (%)	35,5	6,2 (%)	3,2 (%)	138
Espoo (n=140)	0,61 (0,25)	39,0	297 132	15,2 (%)	47,7	9,0 (%)	0,1 (%)	112
Lempäälä (n=19)	0,59 (0,21)	39,3	24 164	10,4 (%)	38,9	6,6 (%)	1,1 (%)	119
Helsinki (n=410)	0,58 (0,27)	41,1	658 457	17,2 (%)	45,4	11,0 (%)	0,1 (%)	109
Laukaa (n=16)	0,58 (0,24)	41,5	18 788	8,0 (%)	28,8	10,1 (%)	2,9 (%)	147
Kerava (n=23)	0,58 (0,18)	41,2	37 232	14,0 (%)	31,6	11,2 (%)	0,2 (%)	122
Hattula (n=10)	0,58 (0,35)	44,4	9 405	9,2 (%)	31,9	7,3 (%)	2,5 (%)	128
Tampere (n=215)	0,57 (0,28)	41,1	244 223	21,9 (%)	38,7	11,1 (%)	0,3 (%)	121
<i>Vähiten ilmastonmuutoksesta huolissaan olevat kuntalaiset</i>								
Alavus (n=10)	0,25 (0,29)	46,4	11 197	10,0 (%)	20,1	7,1 (%)	8,8 (%)	166
Hämeenkyrö (n=10)	0,30 (0,23)	45,1	10 337	8,8 (%)	24,4	8,7 (%)	5,0 (%)	144
Masku (n=12)	0,35 (0,29)	41,8	9 612	8,3 (%)	33,6	5,2 (%)	2,3 (%)	112
Raisio (n=18)	0,38 (0,23)	44,2	24 810	11,7 (%)	30,9	7,3 (%)	0,4 (%)	124
Seinäjoki (n=28)	0,38 (0,23)	41,3	64 736	16,7 (%)	33,8	7,8 (%)	2,6 (%)	121
Lapua (n=13)	0,38 (0,22)	44,1	14 203	10,2 (%)	29,1	7,0 (%)	6,0 (%)	145
Kauhava (n=14)	0,39 (0,24)	47,6	15 312	9,4 (%)	23,9	7,5 (%)	11,8 (%)	155
Kokkola (n=19)	0,39 (0,24)	42,2	47 909	13,5 (%)	29,3	8,5 (%)	3,1 (%)	140

Taulukko 4. Kuvailevia kuntatason tarkasteluita kahdeksasta myönteisimmin ja torjuvimmin ilmastoimiin suhtautuvasta kunnasta. Kaikkien kuntien keskiarvo 0,67 (keskihajonta: 0,30).

	k.a. (σ)	Keski-ikä	Väestömäärä	18–29-vuotiaiden osuus (%)	Korkeasti koulutettujen osuus (%)	Työttömyysaste (%)	Maa-, metsä- ja kalataloudessa työskentelevien osuus (%)	Taloudellinen huoltosuhte
<i>Myönteisimmin ilmastoimiin suhtautuvat kuntalaiset</i>								
Eura (n=19)	0,82 (0,20)	46,8	11 417	10,1 (%)	22,6	7,3 (%)	6,5 (%)	141
Lempäälä (n=19)	0,81 (0,24)	39,3	24 164	10,4 (%)	38,9	6,6 (%)	1,1 (%)	119
Parainen (n=12)	0,81 (0,20)	47,3	15 086	9,0 (%)	35,5	6,2 (%)	3,2 (%)	138
Laukaa (n=15)	0,78 (0,19)	41,5	18 788	8,0 (%)	28,8	10,1 (%)	2,9 (%)	147
Helsinki (n=449)	0,76 (0,27)	41,1	658 457	17,2 (%)	45,4	11,0 (%)	0,1 (%)	109
Espoo (n=137)	0,76 (0,27)	39,0	297 132	15,2 (%)	47,7	9,0 (%)	0,1 (%)	112
Raasepori (n=18)	0,75 (0,26)	47,0	27 484	10,1 (%)	30,1	10,5 (%)	10,7 (%)	143
Pieksämäki (n=46)	0,74 (0,25)	50,5	17 253	9,2 (%)	23,2	10,0 (%)	5,1 (%)	174
<i>Torjuvimmin ilmastoimiin suhtautuvat kuntalaiset</i>								
Alavus (n=10)	0,42 (0,37)	46,4	11 197	10,0 (%)	20,1	7,1 (%)	8,8 (%)	166
Jämsä (n=20)	0,48 (0,30)	50,0	19 767	9,2 (%)	23,8	14,3 (%)	3,7 (%)	177
Masku (n=12)	0,51 (0,33)	41,8	9 612	8,3 (%)	33,6	5,2 (%)	2,3 (%)	112
Raisio (n=17)	0,51 (0,30)	44,2	24 810	11,7 (%)	30,9	7,3 (%)	0,4 (%)	124
Hollola (n=17)	0,53 (0,30)	45,4	23 090	9,1 (%)	30,9	9,3 (%)	3,3 (%)	143
Kokkola (n=19)	0,53 (0,28)	42,2	47 909	13,5 (%)	29,3	8,5 (%)	3,1 (%)	140
Hämeenkyrö (n=10)	0,54 (0,34)	45,1	10 337	8,8 (%)	24,4	8,7 (%)	5,0 (%)	144
Kajaani (n=18)	0,55 (0,33)	43,8	36 493	14,8 (%)	30,5	10,6 (%)	2,2 (%)	145

Ilmastotoimiin suhtautumisen osalta havainnot ovat osittain samansuuntaisia. Jos tarkastelemme taulukoiden ulkopuolelta jälleen Suomen kymmentä väkiluvultaan suurinta kaupunkia huomaamme, että keskimääräinen asenne on myönteisempi kuudessa muussakin suuressa kunnassa (Espoo 0,76; Jyväskylä 0,71; Kuopio 0,71; Oulu 0,70; Tampere 0,73; Turku 0,74) – jälleen yhdessä kunnassa se asettuu tasan keskiarvon kohdille ja vain kahdessa hieman koko maan keskiarvon alle. Tämä kuvaileva, paikoin pintapuolinen analyysi näyttäisi antavan ainakin jonkin verran tukea hypoteesin H1 (”Kunnan koko ja demografia ovat yhteydessä kuntalaisten kokemaan ilmastohuoleen sekä asenteisiin ilmastotoimia kohtaan”) mukaiselle oletukselle. Toisaalta on todettava, että kuntien joukot kussakin taulukkojen kategorioista ovat hyvin monimuotoisia, eikä lineaarisia yhteyksiä voida tämän tyyppisen kuvailevan analyysin perusteella vetää – vaikka kuntakohtainen tarkastelu sinällään onkin mielenkiintoista.

Asuinympäristön ominaispiirteiden yhteys ilmastohuoleen ja ilmastotoimia koskeviin asenteisiin

Ensin selvitämme, missä määrin asuinympäristön ominaispiirteet vaikuttavat siellä asuvien ilmastohuoleen. Edeltävän kuvailevan tarkastelun pohjalta voidaan todeta, että ilmastohuolen tasossa on eroja kuntien välillä. Pelkkä kuvaileva tarkastelu ei kuitenkaan riitä selittämään asuinympäristön yhteyttä eroihin koetun ilmastohuolen eri asteissa. Siksi hyödynnämme monitasoregressiomallia selvittämään näitä yhteyksiä. Kahdella tasolla tapahtuvaa regressiomallia voidaan hyödyntää silloin, kun oletamme yksilöiden asenteiden olevan kerääntyneet jonkin tietyn joukon – tässä tapauksessa kunnan – mukaisesti. Se voidaan siis mieltää yksilön ja tämän ympäristön välisen vuorovaikutuksen mallintamiseksi (Hox 2010).

Hyödynnämme viittä regressiomallia, joiden tulokset on raportoitu Taulukossa 5 (s. 58). Aikaisemman tutkimuskirjallisuuden ja tämän artikkelin kuvailevan analyysin perusteella on syytä olettaa, että asuinympäristöllä on vaikutusta yksilöiden asenteisiin. Ensimmäinen malli, niin kutsuttu ”tyhjä malli”, tukee tätä oletusta. Tilastollisesti merkitsevä vakio osoittaa, että aineiston havainnot muodostavat kuntakohtaisia joukkoja. Kuitenkin on huomioitava, että kerääntyminen ei ole erityisen voimakasta, sillä noin kolme prosenttia vaihtelusta selittyy kuntien välisellä vaihtelulla (ks. Heck ym. 2013).

Mallissa 2 tarkastellaan yksilötason muuttujien yhteyttä ilmastohuoleen. Malliin on sisällytetty vastaajan ikä, sukupuoli sekä korkein suoritettu koulutustaso, jotka ovat kaikki merkittäviä yksilötason muuttujia asenne-erojen selittämisessä ylipäätään (Smets & van Ham 2013). Näistä huomaamme, ettei iän ja ilmastohuolen välillä ole tilastollisesti merkitsevää lineaarista yhteyttä. Naiset ovat useimmiten miehiä enemmän huolissaan ilmastomuutoksesta, minkä lisäksi korkeampi koulutustausta ja vasemmistolaisuus ovat yhteydessä korkeampaan ilmastohuoleen. Nämä havainnot ovat yhteneväisiä aiempien tutkimusten tulosten kanssa (esim. Fisher ym. 2022; Kyselá ym. 2019; Tiihonen ym. 2023; van der Linden 2017).

Malli 3 sisältää sekä demografiaan että kuntatalouteen liittyviä kuntatason muuttujia. Malli 3 kertoo, että korkeasti koulutettujen suurempi osuus kunnan väestöstä on yhteydessä yksilöiden korkeampaan ilmastohuoleen riippumatta heidän yksilöllisistä ominaisuuksistaan. Tämä havainto antaa osaltaan tukea hypoteesille H1. Kuitenkaan kunnan koon sekä nuor-

ten aikuisten osuuden ja yksilöiden ilmastohuolen välillä ei yhteyttä ole. Yksikään kunnan taloudellista todellisuutta kuvaavista muuttujista ei ole tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä yksilöiden koettuun ilmastohuoleen. Tämä havainto antaa aihetta epäillä hypoteesin H3 (”Kunnan taloudellinen hyvinvointi ja elinkeinorakenne ovat yhteydessä kuntalaisten kokemaan ilmastohuoleen ja heidän asenteisiinsa ilmastotoimia kohtaan”) paikkansa pitävyyttä.

Mallissa 4 olemme testanneet kunnan keskimääräisen ilmastohuolen yhteyttä siellä asuvien vastaajien yksilölliseen koettuun ilmastohuoleen. Yhteys on mallin mukaan tilastollisesti merkitsevä. Mikä tärkeintä, yhteyden voimakkuus ja merkitsevyys säilyy, vaikka lisäämme viimeiseen malliin keskeisimmät yksilötason kontrollimuuttujat. Tämä havainto antaa huomattavaa tukea hypoteesille H2 (”Kunnan yleinen asenneilmapiiri on yhteydessä siellä asuvien kokemaan ilmastohuoleen sekä heidän asenteisiinsa ilmastotoimia kohtaan”). Kokeilimme myös mallia, jossa oli mukana kunnan ilmastohuolen keskiarvon lisäksi kaikki malliin 3 sisällytetyt muuttujat. Tällöinkin tulos säilyi samana.

Taulukossa 6 (s. 59) on esitetty regressioanalyysin tulokset ilmastotoimiasenteita koskien. Mallit noudattelevat samaa kaavaa kuin ilmastohuolen analyysin kohdalla. ”Tyhjä” malli 1 osoittaa, että aineistosta on havaittavissa kuntakohtaisia joukkoja ja vähän yli neljä prosenttia ilmastotoimista kohdistuvista asenteista on selitettävissä tämän vaihtelun avulla. On huomioitava, että näiden asenteiden kohdallakaan kerääntyminen ei ylitä voimakkaan kerääntymisen rajana varsin usein pidettyä viiden prosentin selitystasetta (Heck ym. 2013).

Mallista 2 selviää, että yksilötason riippumattomien muuttujien osalta samat asiat ovat yhteydessä ilmastotoimia koskeviin asenteisiin kuin ilmastohuolen tapauksessa. On selvää, että ilmastoimien hyväksyttävyyttä arvioitaessa naiset suhtautuvat niihin miehiä myönteisemmin. Samoin korkeammalla koulutuksella ja itsensä mieltämisellä poliittiseen vasemmistoon on positiivinen yhteys ilmastotoimien hyväksyntään. Näiden muuttujien selitysvoima säilyy myös malleissa 3 ja 5.

Mallista 3 selviää, että kunnan väestön koko ja nuorten aikuisten osuus eivät ole yhteydessä yksilöllisiin ilmastotoimiasenteisiin. Sen sijaan korkeakoulutetun väestön osuuden ja yksilöiden ilmastoasenteiden välillä on positiivinen yhteys. Hypoteesin H1 osalta löydökset ovat siis ristiriitaisia. Kuten ilmastohuolen tapauksessa, kunnan taloudellinen tilanne ei näytä olevan yhteydessä siellä asuvien ilmastoimien koskeviin asenteisiin. Hypoteesin H3 mukaisia oletuksia ei siis voida vahvistaa.

Tämänkin riippuvan muuttujan osalta kuntakohtaisten asenne-erojen todennäköisimmäksi selittäjäksi jää hypoteesi H2. Asenteiden kuntakohtainen keskiarvo on vahvasti yhteydessä asukkaiden näkemyksiin – silloinkin kun kontrolloimme yksilöllisten muuttujien vaikutusta samassa mallissa. Teimme jälleen myös ylimääräisen mallin, johon oli sisällytetty yhtä aikaa kaikki kuntatason muuttujat ja tässäkin tapauksessa tulokset pysyivät samoina. Tulos voidaan tulkita niin, että oli kyseessä sitten yksilön ominaisuuksiltaan millainen henkilö tahansa, hän on keskimääräiseltä asenteeltaan myönteisemmin ilmastotoimiin suhtautuvissa kunnissa todennäköisesti hieman sallivampi ilmastotoimiasenteiltaan kuin täysin samat ominaisuudet omaava henkilö toisessa kunnassa, jossa muut suhtautuvat asiaan päinvastaisella tavalla.

Taulukko 5. Monitasomalli; riippuva muuttuja: ilmastohuoli

	Malli 1		Malli 2		Malli 3		Malli 4		Malli 5	
	Kerroin	Keski- virhe ()	Kerroin	Keski- virhe ()	Kerroin	Keski- virhe ()	Kerroin	Keski- virhe ()	Kerroin	Keski- virhe ()
Kunnan koko					0,003	(0,002)				
Nuorten aikuisten osuus					-0,001	(0,002)				
Korkeasti koulutettujen osuus					0,005***	(0,002)				
Työttömyysaste					-0,004	(0,004)				
Taloudellinen huoltosuhte					0,000	(0,000)				
Maa-, metsä- ja kalatalou- dessa työskentelevien osuus					-0,001	(0,002)				
Kunnan ilmastohuoli (ka)							1,007***	(0,057)	0,769***	(0,061)
Ikä			0,000	(0,000)	0,001	(0,000)			0,001	(0,000)
Sukupuoli			-0,090***	(0,009)	-0,091***	(0,009)			-0,087***	(0,009)
Koulutustaso			0,035***	(0,003)	0,028***	(0,003)			0,025***	(0,003)
Vasemmisto-oikeisto			-0,036***	(0,002)	-0,036***	(0,002)			-0,033***	(0,002)
Vakio	0,035***	(0,009)	0,763***	(0,026)	0,522***	(0,084)	-0,004	0,030	0,142***	(0,040)
Havaintojen määrä (n)	3608		3608		3608		3608		3608	
Ryhmiä määrä (n)	164		164		164		164		164	

p-arvo ***<0,001, **<0,01, *<0,05

Taulukko 6. Monitasomalli; riippuva muuttuja: asenteet ilmastotoimia kohtaan

	Malli 1		Malli 2		Malli 3		Malli 4		Malli 5	
	Kerroin	Keski- virhe ()	Kerroin	Keski- virhe ()	Kerroin	Keski- virhe ()	Kerroin	Keski- virhe ()	Kerroin	Keski- virhe ()
Kunnan koko			0,001	(0,002)						
Nuorten aikuisten osuus			-0,002	(0,002)						
Korkeasti koulutettujen osuus			0,066***	(0,002)						
Työttömyysaste			0,000	(0,004)						
Taloudellinen huoltosuhte			0,000	(0,001)						
Maa-, metsä- ja kalataloudessa työskentelevien osuus			0,003	(0,003)						
Kunnan ilmastoasenne (ka)							1,029***	(0,06)	0,801***	(0,060)
Ikä			0,001	(0,000)	0,001***	(0,000)			0,001	(0,000)
Sukupuoli			-0,089***	(0,011)	-0,132***	(0,011)			-0,088***	(0,010)
Koulutustaso			0,054***	(0,004)	0,043***	(0,004)			0,04***	(0,000)
Vasemmisto-oikeisto			-0,044***	(0,002)	-0,044***	(0,002)			-0,041	(0,002)
Vakio	0,038***	(0,001)	0,663***	(0,031)	0,518***	(0,099)	-0,032	(0,04)	0,088***	(0,051)
Havaintojen määrä (n)	3497		3497		3497		3497		3497	
Ryhmiä määrä (n)	164		164		164		164		164	

p-arvo: ***<0.001, **<0.01, * <0.05

Johtopäätökset

Vaikka sekä ilmastohuoli että ilmastoimiin kohdistuvat asenteet ovat jo vuosia olleet laajan mielenkiinnon kohteena ja meillä on nykyään hyvin paljon tietoa näkemyseroja selittävästä seikoista (esim. van der Linden 2017), tutkijoilla ei ole vielääkään erityisen vahvaa kuvaa siitä, miten sosiaalinen ympäristö muokkaa yksilöiden ilmastokäsityksiä. Aiempi tutkimus on keskittynyt tarkastelemaan eroavaisuuksia kaupunkien ja maaseudun välillä (ks. Bonnie ym. 2020; Devine-Wright ym. 2015; Lehtonen ym. 2020; Reser ym. 2012). Vaikka suhtautumisessa onkin eroja, nämä tutkimukset eivät välttämättä yksiselitteisesti kerro, mistä erot johtuvat. Onko kyse vain kuntien erilaisista asukasrakenteissa vai vaikuttavatko asuinympäristöjen erilaiset ärsykkeet asukkaiden näkemyksiin? Tässä tutkimuksessa olemme pyrkineet tarkastelemaan sitä, millaisia eroavaisuuksia kuntien välillä on havaittavissa koetun ilmastohuolen tasossa ja vallitsevissa asenteissa ilmastotoimia kohtaan sekä sitä, mitkä kuntatason ominaispiirteet voisivat selittää näitä eroja.

Analyysimme kertoo, että kuntien välisiä eroja ilmastohuolessa ja -asenteissa esiintyy 2020-luvun Suomessa. Kuvaileva analyysimme antaa ymmärtää, että väestö suurissa kaupungeissa näyttäisi olevan ilmastomuutoksesta enemmän huolissaan kuin väestö pienemmissä kunnissa ja myös suhtautuvan ilmastoimiin keskimäärin sallivammin kuin väestö ylipäättään. Kuitenkin katsaus eniten ja vähiten ilmastomuutoksesta huolissaan oleviin kuntiin sekä ilmastotoimiin myönteisimmin ja torjuvimmin suhtautuviin kuntiin osoitti, että kaikki nämä joukot olivat tunnuspiirteiltään melko heterogeenisiä. Osaltaan tämä kertoo aineistomme rajoitteista, sillä kyselyaineisto ei ole aukottoman edustava kuntatasolla, eikä raportoitujen keskiarvojen perusteella voida lopulta vetää kuin suuntaa-antavia johtopäätöksiä. Toisaalta tämä havainto voidaan tulkita myös siten, että vaikka kuntien välisiä eroja todennäköisesti esiintyy, ne eivät ole niin huomattavia, että eri tavoin ilmastomuutokseen ja sen torjuntaan suhtautuvat kunnat muodostaisivat keskenään yhteneväisiä joukkoja.

Analyysimme perusteella kunnan demografia on joltain osin yhteydessä koettuun ilmastohuoleen ja asenteisiin. Niissä kunnissa, joissa korkeakoulutettujen osuus on verrattain suuri, vastaajat ovat sekä enemmän huolissaan ilmastomuutoksesta että suhtautuvat myönteisimmin ilmastotoimiin riippumatta heidän omasta koulutustaustastaan tai muista yksilöä kuvaavista muuttujista. Tästä huolimatta muiden kosmopoliittista maailmankatsomusta ennustavien kuntatason muuttujien, kuten korkean nuorten aikuisten osuuden tai kunnan koon, lineaarista yhteyttä kuntalaisten asenteisiin ei analyysimme perusteella voida tehdä.

Kunnan työllisyystilanteella, taloudellisella huoltosuhteella tai metsä-, kala- ja maatalousvaltaisuudella ei analyysimme mukaan ollut yhteyttä kuntien välisiin eroavaisuuksiin ilmastohuolessa tai -asenteissa. Paikallinen heikko taloudellinen tilanne tai matalampi työllisyys ei siis näytä olevan yhteydessä matalampaan ilmastohuoleen. Aino Tiihonen ja muut (2023) ovat havainneet, että yhteiskunnalliset kriisit, kuten Venäjän hyökkäyssota tai siitä seurannut energiakriisi eivät yleisesti vähennä ilmastohuolta, vaan ne voivat ennemmin saada kansalliset näkemään alkuun erillisiltä tuntuvien kriisien väliset yhteydet entistä selkeämmin. Nämä havainnot haastavat näkemykset ilmastomuutoksesta ”hyvien aikojen kriisinä”.

Todennäköisin löytämämme selitys kuntien välisille eroille liittyy kahteen yhteen kietoutuneeseen prosessiin. Ensinnäkin ihmiset ovat hyvin valikoivia tehdessään asuinpaikkapäätöksiä. Tietyn tyyppiset ihmiset pitävät erityyppisiä asuinympäristöjä parempina kuin toisia ja – joko tiedostaen tai tiedostamattaan – he usein päätyvät asumaan kuntiin, joissa kasvava osuus muista muuttajista jakaa verrattain samanlaiset maailmankatsomukset ja asenteet. Esimerkiksi kaupungistumisen voidaan jossain määrin olettaa noudattelevan tätä logiikkaa. Kaupunkeihin hakeudutaan erityisesti opintojen, töiden sekä laajempien sosiaalisten verkostojen takia. Siksi suuriin kaupunkeihin muuttava väestö on oletettavasti monin tavoin erilaista kuin se väestönosa, joka valitsee asua pienemmissä kunnissa (Leino 2022). Toisaalta suurista kaupungeista muuttaa pienempiin niin kutsuttuihin ympäryskuntiin muun muassa lapsiperheitä, mikä muokkaa näiden kuntien asukasrakennetta ja vallitsevaa mielipideilmapiiriä.

Toinen prosessi liittyy asenteiden muokkaantumiseen ihmisten asuinympäristöissä. Oma asuinalue on vahva sosiaalisten ärsykkeiden lähde, joten asuinalueen yleisen asenneilmapiirin voidaan odottaa vaikuttavan siellä asuvien mielipiteisiin. Koska ensin mainittu prosessi kannustaa enemmissä määrin samankaltaisia ihmisiä asettumaan asumaan samoille alueille, voidaan olettaa tiettyjen näkemysten olevan ylliedustettuina tietyillä alueilla, samalla kun täysin toisenlaiset asenteet ovat hallitsevia toisaalla. Tämä yleinen asenneilmapiiri saattaa joissakin tapauksissa vahvistaa jo samanlaisia asenteita omaavien näkemyksiä tai joissain tapauksissa käännäyttää ideologista vähemmistöä enemmistön kannelle tai ainakin omaksumaan vaikutteita heidän ajattelustaan. (Pattie & Johnston 2000.) Tätä taustaa vasten ei ole välttämättä kovin yllättävää, että kuntien keskimääräisellä ilmastohuolella ja -asenteella on niin voimakas yhteys yksilöiden asenteisiin riippumatta näiden henkilökohtaisista ominaisuuksista.

Lopuksi on todettava, ettei aineistomme perusteella voida tehdä selkeitä päätelmiä siitä, kumpi yllä esitellyistä prosesseista on vahvemmin yhteydessä yksilöiden näkemyksiin. Kyse voi olla samanmielisten muuttoliikkeestä tiettyihin kuntiin tai kuntien sisäisestä asenteiden lujittumisesta tai molemmista. Poikkileikkausaineistomme ei sovellu tältä osin tarkkojen päätelmien tekoon. Lisäksi on mainittava, että tämän tyyppiset, niin kutsuttuun ”naapurustovaikutukseen” keskittyvät analyysit toteutetaan usein asuinalueiden välisellä vertailulla, ei kuntien välisiin eroavaisuuksiin keskittyvissä tutkimuksissa.

Tässä artikkelissa saadut tulokset antavatkin viitteitä siitä, että jatkossa olisi tärkeää tutkia asuinalueen vaikutusta yksilöiden ilmastonmuutosasenteisiin ja ilmastohuoleen kuntatasoa tarkemmalla asuinympäristön tyypittelyllä. Lisäksi tulisi tarkastella, miten muut yksilötason tekijät, kuten ammattiasema, tulotaso, sekä asuinympäristön piirteet, esimerkiksi taajama-aste tai bruttokansantuote, selittävät eroja ilmastoasenteissa. Aiheesta tehtävä tutkimus voisi pyrkiä tarkastelemaan hienojakoisemmin myös eroavaisuuksia suhtautumisessa erilaisiin ilmastotoimiin, esimerkiksi vertailemalla eri toimialoille kohdistuvien toimien hyväksyttävyyttä eri vastaajaryhmissä.

Näiden tulosten valossa on syytä pohtia, miten vaihtelevat asenteet osaltaan määrittävät kaupunkeja ja kuntia ilmastopoliittisina toimijoina. Etenkin julkisessa keskustelussa ja uutisoinnissa korostuu monesti näkökulma, jossa suurten kaupunkien ulkopuolinen Suomi asemoidaan taantuvaksi alueeksi – ja samalla myös homogeeniseksi alueeksi samankaltaisine

tunnusomaisine piirteineen ja asenteineen. Analyysimme kuitenkin osoittaa, että todellisuudessa suurten kaupunkien ulkopuolinen Suomi on ilmastonmuutokseen suhtautumisen osalta verrattain heterogeeninen alue.

Samalla monet taloudelliset ja väestölliset tunnusluvut kuitenkin paljastavat, että eriarvoisuudet eri alueiden ja kuntien välillä ovat Suomessa suuria (ks. Leino 2022; Moisio & Sirviö 2021). Ilmastonmuutoksen torjunta, hiilineutraaliustavoitteet ja vihreä siirtymä vaativat toimia, investointeja ja sitoutumista jokaiselta. Tulostemme perusteella suhtautuminen tämän tyyppisten politiikkatoimien toteuttamiseen vaihtelee. Erityisesti vaikuttaa siltä, että asenteet ovat todennäköisemmin torjuvampia suurten kaupunkien ulkopuolella – eli juuri siellä, missä myös mahdollisuudet kunnianhimoisempaan ilmastopolitiikkaan käytössä olevien resurssien ja valintamahdollisuuksien osalta ovat niukemmat ja investointien houkuttelemisen on todennäköisesti vaikeampaa.

Tämän artikkelin tuottama yksilö- ja paikallistason tutkimustieto avaa uudenlaisia näkökulmia myös rauhan- ja konfliktintutkimukseen tutkittaessa ilmastonmuutosta tai ilmastopolitiikkaa. Ensinnäkin yksilötason asenteiden muovautumisen ja poliittisten jakolinjojen kehittymisen ymmärtäminen on tärkeää, sillä globaaleissa kriiseissä on yhtä lailla kyse yksilöiden kokemista tilanteista (esim. Anderson 2010). Toisin sanoen rauhan- ja konfliktintutkimuksessa olisi tärkeää tunnistaa yksilöiden itsensä tärkeimmäksi nostamat turvallisuushuolet ja tällä tavoin myös moninaistaa ja päivittää turvallisuuden käsitettä (esim. Barnett ym. 2010) sekä ymmärtää yhteiskuntarauhaa arkisena ja dynaamisena ilmiönä.

Toiseksi tutkimuksemme tulokset kertovat osaltaan siitä, miten ilmastonmuutos, sen torjunta ja erilaiset eriarvoisuuden kysymykset linkittyvät toisiinsa (Sosa-Nunez & Atkins 2016). Samalla tavalla kuin eri ryhmien mahdollisuudet kohdata ilmastonmuutoksen vaikutukset vaihtelevat, myös ilmastotoimet saattavat näyttäytyä joillekin ryhmille ”tappiollisemmilta” kuin toisille. Tämä saattaa lisätä halukkuutta siirtää vastuuta ilmastonmuutoksen ratkaisusta muille, mikä hidastaa vaadittavien muutosten tekemistä eri politiikkanteon tasoilla ja vähentää sitoutumista jo sovittuihin asioihin. Tätä taustaa vasten voidaankin argumentoida, että globaalien ongelmien ratkaisu edellyttää synergistä muutosta myös yksilö- ja paikallistasoilla (Käppi ym. 2021). Ymmärtämällä yksityiskohtaisemmin yksilöiden asenteita yhteiskuntien sisällä voidaan saada uudenlaista ja tärkeää tietoa myös konfliktien ratkaisemisen tueksi globaalilla tasolla.

Tuloksemme perusteella kunnilla on hyvin erilaiset valmiudet suunnitella ja toteuttaa responsiivisia, tehokkaita ja ennen kaikkea kuntalaisten oikeudenmukaiseksi mieltämiä ilmastotoimia. Ilmastopolitiikalla on siis suuri potentiaali muodostua kysymykseksi, jossa toimien kannatus sekä tyytymättömyys niitä kohtaan alkavat määrittyä alueellisesti (ks. Dijkstra ym. 2020). Oikeudenmukaisen ilmastosiirtymän kannalta päätöksenteossa onkin ensin tärkeää tunnistaa alueiden erilaiset asemat ja tarpeet sekä asukkaiden vaihtelevat arvot ja asenteet. Sen jälkeen nämä tulee yhdistää oikeudenmukaisella tavalla määritelyihin ja mitoitettuihin tavoitteisiin – Suomen kansainvälistä ja ylisukupolvista vastuuta unohtamatta.

Lähteet

- Akter, Sonia, Jeffrey Bennett & Michael Ward (2012): "Climate change scepticism and public support for mitigation: Evidence from an Australian choice experiment". *Global Environmental Change*, 22(3), 736–745.
- Anderson, Royce (2004): "A definition of peace". *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 10(2), 101–116.
- Arndt, Christoph, Daphne Halikiopoulou & Christos Vrakopoulos (2020): "The centre-periphery divide and attitudes towards climate change measures among Western Europeans". *Environmental Politics*, 32(3), 381–406.
- Barnett, Jon, Richard A. Matthew & Karen L. O'Brien (2010): "Global environmental change and human security: An introduction". Teoksessa: R. A. Matthew (toim.) *Global environmental change and human security*. Cambridge: The MIT Press, 3–32.
- Bonnie, Robert, Emily P. Diamond & Elizabeth Rowe (2020): *Understanding rural attitudes toward the environment and conservation in America*. Durham: Duke University.
- Bostrom, Ann, Robert E. O'Connor, Gisela Böhm, Daniel Hanss, Otto Bodi, Frida Ekström, Pradipta Halder, Sven Jeschke, Brigit Mack, Mei Qu, Lynn Rosentrater, Anethe Sandve & Ingrid Sælensminde (2012): "Causal thinking and support for climate change policies: International survey findings". *Global Environmental Change*, 22(1), 210–222.
- Brulle, Robert, Jason Carmichael & Craig J. Jenkins (2012): "Shifting public opinion on climate change: An empirical assessment of factors influencing concern over climate change in the U.S., 2002–2010". *Climate Change*, 114, 169–188.
- Butts, Carter T. (2016): "Why I know but don't believe". *Science*, 354(6310), 286–287.
- Caney, Simon (2014): "Two kinds of climate justice: Avoiding harm and sharing burdens". *Journal of Political Philosophy*, 22(2), 125–149.
- Devine-Wright, Patrick, Jennifer Price & Zoe Leviston (2015): "My country or my planet? Exploring the influence of multiple place attachments and ideological beliefs upon climate change attitudes and opinions". *Global Environmental Change*, 30, 68–79.
- De Vries, Cathrine (2018): "The cosmopolitan-parochial divide: Changing patterns of party and electoral competition in Netherlands and beyond". *Journal of European Public Policy*, 25(1), 1541–1565.
- Dijkstra, Lewis, Hugo Poelman & Andrés Rodríguez-Pose (2020): "The geography of EU discontent". *Regional Studies*, 54(6), 737–753.
- Dobson, Andrew (2007): "Environmental citizenship: Towards sustainable development". *Sustainable Development*, 15(5), 276–285.
- Drews, Stefan & Jeroen van den Bergh (2016): "What explains public support for climate policies? A review of empirical and experimental studies". *Climate Policy*, 16(7), 855–876.
- Fisher, Stephen, John Kenny, Wouter Poortinga, Gisela Böhm & Linda Steg (2022): "The politicisation of climate change attitudes in Europe". *Electoral Studies*, 79, 102499.
- Fullerton, Don (2011): "Six distributional effects of environmental policy". *Risk Analysis*, 31(6), 923–929.
- Gimpel, James, Nathan Lovin, Bryant Moy & Andrew Reeves (2020): "The urban-rural gulf in American political behavior". *Political Behavior*, 42, 1343–1368.
- Heck, Ronald H., Scott L. Thomas & Lynn Tabata (2013): *Multilevel and longitudinal modeling with IBM SPSS*. New York: Routledge.
- Hornsey, Matthew, Emily Harris, Paul G. Bain & Kelly S. Fielding (2016): "Meta-analyses of the determinants and outcomes of belief in climate change". *Nature Climate Change*, 6, 622–626.
- Hox, Joop (2010): *Multilevel analysis: Techniques and applications*. New York: Routledge.
- Inglehart, Ronald (1995): "Public support for environmental protection: Objective problems and subjective values in 43 societies". *Political Science and Politics*, 28(1), 57–72.
- Kahn, Matthew E. & Matthew J. Kotchen (2011): "Business cycle effects on concern about climate change: The chilling effect of recession". *Climate Change Economics*, 2(3), 257–273.

- Kyselä Eva, Endre Tvinnereim & Elisabeth Ivarsflaten (2019): "Attitudes to public spending on environmental risk reduction: The role of temporal and spatial distance". *Environmental Sociology*, 5(4), 362–373.
- Käppi, Matleena, Silja Tuunanen, Annukka Näyhä & Janne S. Kotiaho (2021): "En minä mutta muut!": EMMI-ilmio kestävyysmurroksen esteenä". *Alue ja Ympäristö*, 50(2), 136–153.
- Lehtonen, Tommi, Mari K. Niemi, Annu Perälä, Ville Pitkänen & Jussi Westinen (2020): Ilmassa ristivetoa. Löytyykö yhteinen ymmärrys? Tutkimus kansalaisten, kuntapäätäjien ja suuryritysten johtajien ilmastoasenteista. Vaasan yliopisto, 21.2.2022. <https://www.uwasa.fi/fi/tutkimus/hankkeet/ilmassa-ristivetoa-loytyyko-yhteinen-ymmarrys>, 22.9.2023.
- Leino, Mikko (2022): "Asuinympäristöt erilaistuvat, yhteiskunta polarisoituu. Kuinka alueellinen eriarvoistuminen ja asuinalueiden eriytyminen edistävät yhteiskunnan kahtiajakautumista?". *Politiikka*, 64(3), 234–257.
- van der Linden, Sander (2017): "Determinants and measurement of climate change risk perception, worry, and concern". *Oxford Research Encyclopedia of Climate Science*. DOI: 10.1093/acrefore/9780190228620.013.318.
- Maslow, Abraham (1954): *Motivation and personality*. New York: Harper.
- McCright, Aaron M., Riley E. Dunlap & Sandra Marquart-Pyaat (2015): "Political ideology and views about climate change in the European Union". *Environmental Politics*, 25(2), 338–358.
- Meyer, Andrew G. (2022): "Do economic conditions affect climate change beliefs and support for climate action? Evidence from the US in the wake of the Great Recession". *Economic Enquiry*, 60(1), 64–86.
- Mildenberger, Matto & Anthony Leiserowitz (2017): "Public opinion on climate change: Is there an economy–environment tradeoff?". *Environmental Politics*, 26(5), 801–824.
- Moisio, Sami & Heikki Sirviö (2021): "Aluerakenne, alueellinen erivertaisuus ja Suomen aluekehitys". *Terra*, 133(3), 113–127.
- Paloheimo, Heikki (2008): "Ideologiat ja ristiriitaisuudet". Teoksessa: H. Paloheimo & T. Raunio (toim.) *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. Helsinki: WSOY, 27–60.
- Pattie, Charles & Ron Johnston (2000): "People who talk together, vote together: An exploration of contextual effects in Great Britain". *Annals of the Association of American Geographers*, 90(1), 41–66.
- Reser, Joseph, Graham Bradley, Ian Glendon, Michelle Ellul & Rochelle Callaghan (2012): *Public risk perception, understandings, and responses to climate change and natural disasters in Australia, 2010 and 2011*. Gold Coast: Griffith University.
- Sivonen, Jukka (2022): "Attitudes toward global and national climate policies in Finland – The significance of climate change risk perception and urban/rural-domicile". *GeoJournal*, 88, 2247–2262.
- Smets Kaat & Carolien van Ham (2013): "The embarrassment of riches? A meta-analysis of individual level research on voter turnout". *Electoral Studies*, 32(2), 344–359.
- Sosa-Nunez, Gustavo & Ed Atkins (2016): "Conclusions – Looking beyond International Relations". Teoksessa: G. Sosa-Nunez & E. Atkins (toim.) *Climate change and International Relations*. Bristol: E-International Relations Publishing, 226–233.
- Suuronen, Aleksi, Kimmo Grönlund & Rasmus Sirén (2020): "Puolueiden äänestäjät". Teoksessa: S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen & H. Wass (toim.) *Politiikan ilmastonmuutos – Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 260–287.
- Tiihonen, Aino, Mikko Leino, Katariina Kulha & Maija Setälä (2023): *Suomalaisten ilmastonmuutosasenteet, ilmastohuoli ja toimintahalukkuus*. Turku: Turun yliopisto.
- Tiihonen, Aino, Sami Ahonen, Staffan Himmelroos, Katariina Kulha, Mikko Leino, Maija Setälä & Jaana Sorvali (tulossa): *Kansalaisten ilmastonmuutosasenteet, ilmastohuoli ja toimintahalukkuus*. Kyselytutkimusaineisto.
- Vanderheiden, Steve (2008): *Atmospheric justice: A political theory of climate change*. Oxford: Oxford University Press.
- Weko, Silvia (2021): "Communitarians, cosmopolitans, and climate change: Why identity matters for EU climate and energy policy". *Journal of European Public Policy*, 29(9), 1072–1091.
- Westinen, Jussi (2015): *Cleavages in contemporary Finland*. Väitöskirja. Turku: Åbo Akademi University Press.

Cosmopolitan Cities and Indigenous Small Towns? Differences in Residents' Climate Concern and Attitudes Regarding Climate Action in Finnish Municipalities.

This article explores to what extent living environments explain differences in individuals' climate change related concern and attitudes towards climate policies in Finland. The data used in the article is the national survey data collected in the fall of 2022 to map citizens' climate attitudes (n=3,821), merged with a set of municipal-level variables. The data covers a total of 269 Finnish municipalities. Analysis shows that there are differences between municipalities in levels of climate concern and attitudes towards climate policies. Based on the results, the demography of the municipality, especially its level of education, is connected to individual views. However, the most likely explanation we found for the differences lies in two intertwined processes: the migration of people with like-minded attitudes to the same areas and the subsequent in-group consolidation of attitudes. In light of the results, the municipalities have differing capabilities to plan and implement responsive, efficient and just climate measures.

Keywords: attitudes, climate action, climate concern, municipalities

Turvattomuus Iranin kaupungeissa

Aliakbar Almaspour¹

Johdanto

Millaista on elämä iranilaiskaupungeissa, joita valvoo tiukasti uskonnolliseen ideologiaan nojautuva valtio? Miksi Iranin kaupungit eivät ole turvallisia, ja mikä on Iranin hallituksen ja sen toimien rooli turvattomuuden tuottamisessa?

Iranissa on useita etnisiä ryhmiä, jotka puhuvat äidinkielenään useita eri kieliä. Maan ainoa virallinen kieli on kuitenkin persia, eikä esimerkiksi kouluissa muita Iranissa puhuttuja kieliä ole koskaan voinut puhua, lukea eikä kirjoittaa vapaasti. Iranissa kaupunkien virastoilla ja kaduilla on ainoastaan persiankieliset nimet. Esimerkiksi Kurdistanin ja Azerbaidžanin lääneissä ja myös muilla etnisillä alueilla katujen tai paikkojen nimiä ei ole kirjoitettu niiden pääkielillä kurdiksi tai azeriksi ja muilla etnisillä kielillä toisin kuin Suomessa, missä nimet näkyvät katukuvassa kaksikielisinä paikkakunnilla sekä suomen että ruotsin tai saamen kielillä.

Vähemmistökielten tukahduttaminen on yksi poliittisen vallankäytön muoto, jolla vähemmistökansoja painostetaan Iranissa unohtamaan omat oikeutensa ja käyttämään ainoastaan valtion määräämää kieltä. Kun muut etniset kulttuurit sulautetaan valtion määräämään kulttuuriin, vähemmistökulttuurit näivettyvät ja lopulta katoavat. Näin Iranin valtio kaikin keinoin, viime kädessä väkivallalla, yrittää toteuttaa ideologiaansa erityisesti kaupungeissa.

Loukkaukset vähemmistöjä kohtaan ovat myös ihmisoikeusloukkauksia. Ihmisoikeudet ovat yleismaailmallisia. Näiden oikeuksien riistäminen ihmisiltä mistä tahansa syystä on väärin (ks. Toivonen & Mattila 2015). Iranin ihmisoikeustilanteesta ei ole saatavissa luotettavia tilastoja, sillä Iranin islamilainen hallitus kontrolloi myös ihmisoikeusrikkomuksista raportointia. Joka vuosi kansainväliset ihmisoikeusjärjestöt protestoivat Iranin valtion ihmisoikeusloukkauksia vastaan, mutta Iranin islamilainen tasavalta joko torjuu ihmisoikeusloukkaukset tai pitää ihmisoikeuksia länsimaisena konstruktiona ja islamin vastaisena asiana.

Tekstissäni pohdin Iranin valtion toimien vaikutuksia kansalaisten elämään tiukkojen uskonnollisten johtajien ja heidän sotilaskoneistonsa alla. Nojaan aiempiin havaintoihini ja kokemuksiini Iranista ja sen poliittisesta järjestelmästä ja peilaan niitä erityisesti poliisin pahoinpitelemän kurdinaisen Mahsa Aminin kuolemaan sekä sen nostattamiin mielenilmauksiin iranilaiskaupungeissa. Lähteinä käytän iranilaista poliittista kirjallisuutta ja verkko-artikkeleita. Tarkastelen Mahsa Aminin kuoleman nostattamia tapahtumia suhteessa ihmisoikeuskäsityksiin, minkä jälkeen tarkastelen erityisesti sitä, miten valtion toiminta rajoittaa ihmisten elämää ja valintoja ja miten nykytilanne heijastuu konkreettisesti kaupunkeihin tuottaen siellä köyhyyttä ja eriarvoisuutta. Tällä tavoin ajateltuna kysymystä ihmisoikeuksista ja niiden toteutumisesta ei voida ainakaan täysin erottaa kaupunkien arjesta.

1 YTT, erikoistutkija, Siirtolaisuusinstituutti, <aliakbar.almaspour@migrationinstitute.fi>

Mitä Mahsa (Zhina) Aminille tapahtui?

Viime aikojen näkyvimpiä ja laajinta kansainvälistä huomiota saaneita tapahtumia Iranissa ovat olleet mielenosoitukset, jotka saivat alkunsa syyskuun 2022 tapahtumista. Tuolloin, tarkalleen 13.9.2022, Teheranin moraalipoliisi (pers. *Gasteh Ershad*) pidätti kurdinaisen Mahsa (Zhina) Aminin. Moraalipoliisin tulkinnan mukaan Mahsa ei ollut noudattanut islamilaisia pukeutumismääräyksiä, joiden mukaan naisen tulee käyttää vartalon ja hiukset peittävää hijabia. Kolme päivää pidätyksensä jälkeen Mahsa kuoli sairaalassa ”poliisin kovan kohtelun seurauksena”. Kuolemaa seurasivat valtionvastaiset mielenosoitukset useissa iranilaiskaupungeissa (Yancey-Bragg 2022). Valtion reaktio mielenosoituksiin todistaa, että Iranin kaupungeissa ihmisoikeudet eivät ole toteudu. Joidenkin lähteiden mukaan Mahsan pukeutuminen ei ollut ristiriidassa hijabin käyttöä edellyttävän lain kanssa, mutta tästä huolimatta poliisit ottivat hänet kiinni (*Beytoote* 2022).

Tapahtumat saivat alkunsa syyskuussa 2022, kun 22-vuotias Mahsa matkusti Iranin Kurdistanista historiallisesta Saqqezin kaupungista pääkaupunki Teheraniin vierailuille sukulaistensa luo. Saqqez on Iranin Kurdistanin läänin toiseksi suurin kaupunki ja sen asukkaat ovat sunnimuslimeja. Perheen piirissä Mahsa tunnettiin kurdinimellä nimellä Zhina, joka suomeksi tarkoittaa elämää. Iranissa ei kuitenkaan ole aina mahdollista antaa lapselle kurdinimeä viranomaisten kieltojen vuoksi. Virallinen nimi Mahsa onkin vanha iranilainen nimi ja tarkoittaa kaunista kuuta.

Mahsa matkusti lomalle Teheraniin muutamaksi päiväksi, minkä jälkeen hänen oli tarkoitus aloittaa opiskelut Orumiehin kaupungin yliopistossa. Tiistai-iltapäivällä 13. syyskuuta hän meni veljensä seurassa Teheranin keskustaan, jossa Hakanin metroasemalla partioi moraalipoliisin auto. Metroasemalla neljä poliisia, kaksi naista ja kaksi miestä, ottivat hänet kiinni. Mahsan veli pyysi poliiseja vapauttamaan hänen siskonsa, mutta poliisi löi häntä niin, että veljen käsi murtui. Mahsa puolestaan laitettiin poliisiautoon ja vietiin moraalipoliisin asemalle. Poliisi julkaisi videon, jolta näkyi, että poliisiasemalla oli myös muita kiinniotettuja naisia. Videossa Mahsa pyörtyy ja kaatuu maahan, jonka jälkeen hänet siirrettiin Kasran sairaalaan. Hän oli koomassa useita päiviä ja lopulta kuoli. Poliisin mukaan Mahsan kuolinsyynä oli sairaus, mutta perhe on kiistänyt tämän ja väittänyt kuoleman johtuneen siitä, että poliisi oli lyönyt Mahsan päähän.

Tapaus vaikutti kovasti iranilaisten tunteisiin, ja kansalaiset lähtivät eri kaupungeissa kaduille protestoimaan rauhanomaisesti valtion käyttämää väkivaltaa vastaan ja tuomitsemaan sen käytön. Nämä iranilaisten reaktiot juontavat juurensa siitä, että valtio on vuosikymmenten ajan rikkonut naisten ja maan etnisten vähemmistöryhmien ihmisoikeuksia.

Ensimmäinen mielenosoitus poliisin toimintaa vastaan järjestettiin Teheranissa Kasra-sairaalan edessä. Hautajaisten jälkeen, joita vietettiin 17.9.2022, Mahsan kotikaupungissa Saqqezissa mielenosoittajat lähtivät kulkemaan rauhanomaisesti kaupungin hallintovirastoa kohti, mutta pian poliisit alkoivat ampuuheitä. Poliisin toiminnan seurauksena moni mielenosoittajista haavoittui. (*Radiofarda* 2022b.) Saqqezin jälkeen Sanandajissa, Iranin Kurdistanin läänin pääkaupungissa, järjestettiin mielenosoitus, jonka poliisi myös yritti nujertaa. Pian mielenosoitukset levisivät lähes jokaiseen Iranin kaupunkiin. Maaseudullakin on ollut mie-

lenosoituksia, mutta niiden määrä on ollut vähäisempi kuin kaupungeissa. Iranilaiset lähtivät kaduille huutamaan iskulauseita Iranin hallintoa vastaan ja vaativat muutosta koko Iranin poliittiseen järjestelmään ja papiston valtaan. Joka kerta poliisit ja siviilipoliisit hyökkäsivät mieltään osoittavia ihmisiä vastaan, minkä seurauksena satoja ihmisiä on kuollut ja tuhansia vangittu. (Vrt. myös Nurizadeh 2011, 285.)

Radiofardan (2022a) mukaan mielenosoituksia oli 21.9.2022 mennessä järjestetty yli 83 kaupungissa. Laskuista kuitenkin puuttuu kaupunkeja kuten Sanandaj, jossa mielenosoituksia oli järjestetty alusta alkaen. Iranin valtio pyrki kontrolloimaan ja lopettamaan protestit kohdistamalla väkivaltaa kaikkiin mieltään osoittaneisiin, myös viattomiin ja sivullisiin aikuisiin ja lapsiin. Ihmisoikeusjärjestö Heranan raportin mukaan 82 päivän aikana Iranin mielenosoituksissa surmattiin 481 henkilöä. Näistä järjestö on todentanut 251 tapausta ja tutkii muita. Raportin mukaan surmatuista kahdeksan prosenttia on naisia, 14 prosenttia lapsia ja 78 prosenttia miehiä. Herana raportoi, että se on selvittänyt näistä 265 henkilön tiedot. Järjestön mukaan protesteissa ja mielenosoituksissa on kuollut kymmeniä alle 18-vuotiaita: alaikäisten kuolleiden määräksi on kerrottu 68. Lisäksi 18 242 henkilöä on vangittu. (Herana 2022.)

Iranin valtio on mielenosoitusten alettua myös rajoittanut verkkoyhteyksien toimintaa tai lamauttanut ne lähes kokonaan. Kaupunkien kouluja on suljettu ja kaduille on perustettu tiesulkuja ja tarkastuspisteitä. Valtio on kieltänyt joidenkin lakkoihin osallistuneiden pienten kauppojen toiminnan. Monet opettajat on tuomittu vankilaan tai sakkoihin, koska he ovat olleet mukana mielenilmauksissa.

Mielenosoitusten sarja oli laaja, kuukausia taukoamatta jatkunut maanlaajuinen tapahtuma. Internetillä ja sosiaalisella medially oli suuri rooli Mahsa Aminin kohtalon ja uutisen leviämässä. Mielenosoitukset levisivät myös muualle maailmaan – Suomessakin niitä järjestettiin ainakin Helsingissä, Tampereella ja Turussa – ja niitä yhdisti kurdinkielinen iskulause ”Zhen, Zhian, Azadi” (suom. ”nainen, elämä, vapaus”).

Iranissa mielenosoitukset eivät ole jatkuneet niin aktiivisina kuin ensimmäisinä kuukausina, koska valtio käytti heti kovaa väkivaltaa kansannousun tukahduttamiseen. Edelleen Teheranissa ja monissa kaupungeissa mielenosoittajat huutavat iltaisin iskulauseita valtiota vastaan. Baluchestanin läänin kaupungissa Zahedanissa sunnimuslimit lähtevät jokaisen perjantairukouksen jälkeen kaduille osoittamaan mieltään valtiota vastaan. Mielenosoittajien joukossa on myös ei-uskovaisia sekulaareja, sillä mielenosoituksissa on nähty sekulaarisia iskulauseita, kuten ”kuolema diktatuurille” tai edellä mainittu ”nainen, elämä, vapaus” sekä etnisillä alueilla kuten Kurdistanissa ”niin kauan kuin yksi kurdi elää, Kurdistanin elää”.

Zhina oli nuori nainen ja hänen kuolemansa johtui islamilaisen valtion naisia koskevista kovista määräyksistä ja vapauksien riistämisestä. Traaginen tapaus on kuitenkin vain yksi esimerkki islamilaisen ideologian seurauksista ja valtion tahdosta vaikuttaa jokaiseen yhteiskunnan osa-alueeseen, myös ihmisten käyttäytymiseen kaupungeissa kodin ulkopuolella.

Iranilaisten elämä kaupungeissa uskonnollisen ideologian valvonnassa

Nykyinen hallitusmuoto on ollut Iranissa vallassa vuodesta 1979 vallankumouksen jälkeen. Valtion johdossa toimii yksi mullahi (islamin uskonnon pappi), joka hallitsee koko maata (ks.

Crane ym. 2008, 10). Hänellä on täysi määräysvalta sotilas-, lainsäädäntö-, toimeenpano- ja oikeuslaitoksessa. Johtajaa ei valitse kansa vaan uskonnollisten asiantuntijoiden neuvosto (pers. *Majlis khobregan*), ja valinta on elinikäinen (ks. Katzman 2017, 2). Uskonnollisella johtajalla on ihailijoita, jotka ovat täysin omistautuneet hänelle; johtaja on heille sekä isä että uskonnollinen johtaja, imaami. Iranin kaltaisessa ehdottomassa diktatuurissa alaisten odotetaan olevan aina uskollisia, uhraamaan henkensä johtajan puolesta tai riistämään henki toiselta yhteiskunnan jäseneltä uskollisuutensa merkiksi. Islamilaista tasavaltaa johtaa nykyisin Ali Khamenei, joka on järjestyksessä islamilaisen tasavallan toinen johtaja. Ensimmäinen johtaja Ruhollah Khomeini kuoli vuonna 1989 Teheranissa (ks. myös Nahavandi 2010, 5–6).

Iranin kaupungeja hallitsevat suuret erilaiset poliisijoukot sekä virallisilla että epävirallisilla valtuuksilla. Esimerkkeinä näistä ovat vapaaehtoiset *basijit* ja viralliset poliisit. Iranin poliisivoimat (pers. *niruyeh entezami*) selvittää esimerkiksi murhia, ryöstöjä sekä huumerekoksia, ja sen toimivaltuuksiin kuuluu myös yhteiskuntajärjestyksen luominen puuttamalla rikkomuksiin islamilaisen tasavallan siviililakeja kohtaan. Islamilaisen tasavallan tieto- ja turvallisuusministeriö (pers. *vezarateh etlaat*) alainen poliisijärjestelmä puolestaan valvoo kaupunkien asukkaiden poliittista toimintaa (ks. *Farsnews* 2023). Merkittävä kaupungeja hallitseva tekijä on myös Iranin islamilaista tasavaltaa puolustava ideologinen armeija, islamilainen vallankumouskaarti (pers. *sepah pasdaraneh engalbe eslami*), joka perustettiin vuonna 1980 Iranin islamilaisen vallankumouksen voiton jälkeen (ks. Silinsky 2019, 2). Tällä organisaatiolla on tieto- ja turvallisuusosasto (pers. *etlaat sepah*), joka vastaa opposition poliittisesta valvonnasta. Sillä on myös Basij Mustazafin -niminen (suom. köyhien armeija) vapaaehtoisjoukko, jonka tehtävänä on puolustaa islamilaista tasavaltaa oppositiota vastaan (vrt. myös Katuzian 2015, 302).

Kaikki oppositiopoliittiset puolueet on tukahdutettu vallankumouksen alkuvuosista lähtien. Tuolloin valtiota vastustaneet niin vasemmistolaiset kuin uskonnollisetkin puolueet hajotettiin ja niiden toiminta julistettiin laittomaksi. Tämän jälkeen yksikään näiden puolueiden jäsen tai kannattaja ei ole voinut toimia Iranissa vapaasti. Oppositiopuolueiden toiminta on tehty vaikeaksi: puolueiden kieltämisen jälkeen niiden kannattajia vastaan on hyökätty ja heitä on pidätetty, kidutettu ja teloitettu Iranin vankiloissa. Islamilaisen tasavallan poliisijoukot partioivat kaupungeissa pidättäen valtion vastustajia. Väkivaltaisten kuulustelujen jälkeen heidät luovutettiin vallankumoustuomioistuimille. Näiden tukahduttamistoimien seurauksena valtiota vastustavat poliittiset aktivistit joko piiloutuivat Iranin kaupunkeihin tai pakenivat maasta ja elivät pakolaisina oman valtionsa ulkopuolella (ks. Mofidi & Aghapouri 2023, 5).

Tilanne Iranin eri etnisillä alueilla heikkeni myös poliittisen toiminnan osalta vallankumouksen jälkeen. Eniten sortoa tapahtui Iranin Kurdistanissa, jossa ihmiset pystyivät kuitenkin jatkamaan vastarintaa hallinnon sotilaallisia hyökkäyksiä vastaan niin kaupungeissa kuin maaseudun kylissä aina näihin päiviin asti. Kurdistanissa vallankumouksen jälkeen kansa vastusti valtion poliittisia suunnitelmia ja vaati alueellista autonomiaa. Islamilaisen tasavallan johtaja ajatollah Khomeini antoi kuitenkin 19. elokuuta 1979 vallankumouskaartille jihad-käskyn valloittaa Kurdistan. Joukot hyökkäsivät ensin alueen kaupunkeihin ja valloittivat ne, minkä jälkeen ne työnsivät vastustajan rajan toiselle puolelle Irakiin. Kurdistanin kaupungit on miehitetty ja niitä hallitsee armeija. Muilla etnisillä alueilla, kuten turkmeeni-

arabi- ja beluchialueilla, joilla puhutaan näitä kielinä äidinkielinä, valtio toteutti samankaltaisia sortotoimia. Baluchistanissa ja Kurdistanissa vastustus valtiota vastaan jatkuu. Baluchistanissa sunnien uskonnollinen vaikutus on vahva, kun taas suurin osa Kurdistanin taistelijoista on maallistuneita (ks. myös Crane ym. 2008, 113).

Poliittisen toiminnan rajoittamisen ohella ihmisten arkeen ja elämään vaikuttaa merkittävästi Iranin islamilaisen tasavallan harjoittama naisten sorto. Islamilainen tasavalta alkoi heti vallankumouksen jälkeen rajoittaa ja eristää naisia Iranin kaupungeissa islamilaiseen ideologiaan vedoten. Aiemmin Iranissa vallinneen modernismin mukaan naisten elämä kaupungeissa oli maallisempaa ja vapaampaa ainakin pukeutumisen suhteen. Tämä ei kuitenkaan merkinnyt sitä, etteivät naiset olisi olleet uskonnollisia, vaan he osoittivat olevansa tällä tavoin nykyaikaisia. Konservatiivisissa uskonnollisissa kylissä ja alueilla naisten käyttämät vaatteet poikkesivat kaupungeissa asuvien naisten pukeutumisesta, ja konservatiivisemmillä aluilla naiset käyttivätkin huntuja ja huiveja peittääkseen itsensä. Kun mullahit tulivat valtaan islamilaisen vallankumouksen jälkeen (Iranin islamilaisen vallankumouksen virallinen syntypäivä on 11.2.1979), kaikki naiset asuinpaikasta ja uskonnollisuudesta riippumatta veloitettiin käyttämään islamilaisia vaatteita. Tämän politiikan seurauksena naisia rajoitettiin yhä enemmän, ja naisilta riistettiin ruumiillista itsemääräämisoikeutta koskeva päätösvalta. Iranissa naiset ovat kuitenkin taistelleet oikeuksiansa ja vapautensa saavuttamiseksi, mutta valtio on tukahduttanut heidät. Seuraavaksi avaan, miten uskonnollinen ideologia ja naisten oikeudet kytkeytyvät kaupunkiin. Tämä on välttämätöntä, jotta ymmärretään, millaiset näkökulmat ja kiistankohteet tulevat näkyviksi Mahsa Aminin kuolemaa seuranneissa mielenosoituksissa. Valtion uskonnolliset säännöt, moraalipoliisin tiukka valvonta ja valtion kannattajien puuttuminen naisten toimintaan rajoittavat naisten vapaata liikkumista kaupungeissa. Valtion kannattajat hyökkäävät myös valtion vastustajien mielenosoituksia vastaan kaduilla. (Nurizadeh 2011, 273–274.)

Turvattomuus Iranin kaupungeissa ja Iranin valtion rooli

Iranin kaupunkien asukkaat elävät paineen alaisina useilla tavoilla. Nämä paineet johtuvat poliittisista, sosiaalisista ja taloudellisista ongelmista, jotka tekevät Iranin kaupungeista vaarallisia. Normaalisti valtio on aktiivinen kansalaisten turvallisuuden luomisessa, mutta Iranissa valtion politiikka ja toimenpiteet keskittyvät voimakkaasti shiialaisuuden vahvistamiseen. Käytännössä suuri määrä valtion resursseja kuluu sotilaiden ja propagandakoneiston ylläpitoon, minkä lisäksi Iranissa esiintyy mittavaa korruptiota. Lisäksi Iran rahoittaa omia liittolaisiaan, kuten shiialaisia militanttiryhmiä Hizbollahia Libanonissa ja Hamasia Palestiinassa (ks. Silinsky 2019, 22). Tähän toimintaan valtion käyttämä rahoitus voitaisiin suunnata toisinkin: esimerkiksi torjumaan köyhyyttä ja luomaan kansalaisten hyvinvointia. Kyse on siis poliittisesta ja ideologisesta valinnasta, joka näkyy kaupunkien arjessa.

Iranin suuret kaupungit, kuten pääkaupunki Teheran, Mashhad, Isfahan, Tabriz, Kermanshah sekä muut maan provinssien keskuskaupungit ovat monin tavoin vaarallisempia kuin pienemmät kaupungit. Iranin kaupungit on jaettu taloudellisesti rikkaisiin, keskiluokkaisiin ja köyhiin alueisiin (ks. Mirsafa ym. 2023, 19). Teheranin pohjoisen alueet ovat rikkaita ja

etelän alueet köyhiä. Kaupunkien laidoilla on marginaalisia, enimmäkseen pienituloisten laittomasti rakentamia kaupunginosia, joissa ei ole juuri mukavuuksia. Näissä naapurustoissa on köyhyyttä, työttömyyttä ja väkivaltaa paljon enemmän kuin vaurailla asuinalueilla (ks. mt., 11). Valtio tarjoaa vähemmän palveluita näille kaupunginosille, ja rakentamisen valvonta on erittäin heikkoa. Keskiluokkaiset ja köyhät muuttavat alueille yhdessä köyhien maaseudulta muuttajien kanssa (ks. Miklos 1983, 22).

Iranin kaupungit ovat sosiaalisesti ja poliittisesti turvattomia. Ihmiset elävät usein vanhentuneiden perinteisten tapojen paineen alla. Nämä perinteet ovat pysyneet nykypäivään lähes muuttumattomina, osin uskonnon ansiosta. Tämä näkyy muun muassa valtion tarpeettomana sekaantumisenä ihmisten yksityiselämään kuten naisten pukeutumiseen julkisilla paikoilla sekä naisten ja miehen välisiin suhteisiin. Valtio on määrännyt, että busseissa ja metrossa naisten ja miesten on matkustettava erillään. Esimerkki osoittaa, miten Iranin valtio uskonnon perusteella sääntelee ja asettaa rajoituksia sekä naisten että miesten liikkumista ja toimintaa kaupungeissa.

Iranilaiset eivät voi sosiaalisen valvonnan ja paineen alaisina aina elää yksilöllistä elämää ja tehdä omia valintoja (ks. myös Ariapooran ym. 2023, 5). Syntyy helposti niin sanallisia kuin fyysisiäkin konflikteja tavallisten ihmisten kesken kaduilla ja muilla julkisilla paikoilla. Iranin islamilainen valtio vastustaa yksilöllistä ja sosiaalista liberalismia ja on asettanut tämän-tyyppistä elämäntyyliä kannattavat aktivistit fyysisen ja propagandapaineen alle vuosien ajan. Taloudellinen liberalismi sen sijaan toimii, koska islamilaisella tasavallalla ei käytännössä ole ongelmia yksittäisen talouden ja sen laajentumisen kanssa (ks. myös Abrahamian 2003, 240.)

Iranin kaupungeissa selvästi näkyvät köyhyys ja kurjuus johtuvat kuvaamani kaltaisesta luokkayhteiskunnasta, talouskasvun puutteesta ja taloudellisen taantumisen jatkumisesta. Niitä vahvistaa Iranin rahayksikön arvon lasku suhteessa ulkomaan valuuttoihin öljyn vientiin perustuvassa yhden tuotteen taloudessa (ks. myös Katuzian 2015, 282, 289). Köyhyys on saanut jotkut ihmiset turvautumaan laittomaan toimintaan, kuten huumausaineiden myyntiin, varkauksiin ja väkivaltaan elantonsa saamiseksi (ks. Crane ym. 2008, 99–100). Väkivallan ja ryöstöjen uhrin ovat puolustuskyvyttömiä ja usein köyhiä. Iranin poliisi ei ole kyennyt turvaamaan ihmisten oikeuksien toteutumista, vaan päinvastoin se turvautuu ylenmääräiseen väkivaltaan, aivan kuten mielenosoituksissakin.

Oikeuslaitoksen harjoittamat kidutukset ja teloitukset siviilivankiloissa ja poliittisissa vankiloissa ovat lisänneet turvattomuutta ja loputonta väkivallan kierrettä. Islamilaisen tasavallan perustamisen jälkeen hallitus on aiemman monarkian tavoin käyttänyt kidutusta ja teloitusta rikosten lopettamiseksi. Toimet eivät ole auttaneet lopettamaan rikollisuutta, vaan monissa tapauksissa rikosten määrä on kasvanut. Esimerkiksi huumeidenkäyttäjien määrä nousee joka vuosi (vrt. myös Nurizadeh 2011, 262). Lisäksi kaupunkien arkeen ja ihmisten elämään vaikuttaa se, että rikollisuuden ja köyhyyden torjumisen sijaan Iran keskittyy valtion uskonnolliseen ideologiaan perustuvien sääntöjen valvomiseen ja täytäntöönpanoon. Valtion toiminnan seuraukset ovat usein tragedioita, kuten Mahsa Aminin tapauksessa.

Johtopäätöksiä

Tässä tekstissä on avattu, miten Iranin kaupungeissa ihmisten elämiin heijastuvat erilaiset taloudelliset, sosiaaliset ja poliittiset paineet ja miten Mahsa Aminin kuoleman jälkeiset protestit nostattivat nämä yhteiskunnalliset kysymykset pintaan osana ihmisoikeuskeskustelua, jossa on vaadittu naisten oikeutta omaan elämään, kansalaisten hyvinvointia ja turvallisuutta liikkuva ja elää asuinalueillaan. Nämä paineet ovat kasvaneet vuoden 1979 islamilaisen vallankumouksen jälkeen, eikä niille ole odotettavissa loppua. Ihmiset ovat ponnistelleet poliittisesti esimerkiksi katuprotestein päästäkseen eroon tilanteesta, mutta ainakin toistaiseksi heidän voimansa on ollut heikompi kuin valtion poliisivoima. Irania hallitseva islamilainen tasavalta käyttää voimakeinoja ja propagandaa neutraloidakseen tai tukahduttaakseen kaikki valtion vastaiset pyrkimykset. Naisiin kohdistuva syrjintä näkyy koko muulle maailmalle, sillä Iranin kaupungeissa poliisi ja islamilaiset joukot hyökkäävät erityisesti naisia vastaan, sillä vallanpitäjät haluavat naisten elävän tiukkojen islamilaisien hallintomallien alla. Naiset kuitenkin taistelevat näitä pyrkimyksiä ja tavoitteita vastaan. Loppukesällä 2022 Mahsa (Zhin) Aminin murhaa vastaan syntyneet protestit ovat viimeisin esimerkki koko iranilaisen yhteiskunnan ja myös naisten oikeuksia puolustavassa liikkeessä syntyneestä toiminnasta. Tuolloin Iranin hallituksen vastaiset mielenosoitukset jatkuivat kuukausia kaikissa kaupungeissa ja myös joissakin kylissä. Valtiovallan vastaus näihin mielenosoituksiin muutti kaikki kaupungit sodankäynnin alueiksi asukkaita vastaan tappaen ja pidättäen lukemattomia ihmisiä.

Iranin kaupungeista on tullut kansalaisilleen turvattomuuden, köyhyyden, kurjuuden ja syrjinnän kiteytyymiä. Iranin hallinnon harjoittaman politiikan jatkaminen lisää näiden epävarmuustekijöiden vaikutusta ja olosuhteiden seurauksena luokkaerot ja rikosten määrä kasvavat, mutta iranilaisten protestit jatkuvat.

Lähteet

- Abrahamian, Ervand (2003): *Eeterafeh shekanjeshodegan, zendanba va ebrazeh nedamathayeh alani dar Iraneh novin*. Käänt. R. Sharifiha. Tukholma: Baran.
- Ariapooran, Saeed, Mehdi Khezeli, Parisa Janjani, Hamid Jafaralilou, Sajad Narimani, Maryam Mazaheri & Mohsen Khezeli (2023): "Protective factors against suicide attempt in Iranian Kurdish women: a qualitative content analysis". *BMC Psychiatry*, 23(58). <https://eprints.arums.ac.ir/16638/1/content%20analysis.pdf>, 8.9.2023.
- Beytoote* (2022): "Nemayandeh majles; Hejابه Mahsa Amini hich iradi nadasht. Chera bazdasht shod?!". *Beytoote*, 18.9.2022. <https://www.beytoote.com/news/politics-social/banews100420.html>, 22.9.2023.
- Crane, Keith, Rollie Lal & Jeffrey Martini (2008): *Iran's political, demographic, and economic vulnerabilities*. Santa Monica: RAND Corporation. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA483400.pdf>, 2.9.2023.
- Farsnews* (2023): "Zarbayed sepah va vezarateh etelaat be shabakeyeh eghteshashat". *Farsnews*, 6.9.2023. <https://www.farsnews.ir/news/14020615000584/>, 6.9.2023.
- Human Rights Activists News Agency (Hrana) (2022): Iran protests 2022 – Detailed report of 82 days of nationwide protests in Iran. <https://www.hra-news.org/wp-content/uploads/2022/12/Mahsa-Amini-82-Days-Protest-HRA.pdf>, 27.1.2023.
- Katuzian, Homayon (2015): *Iranian, Doraneh bastan ta doraye moaser*. Käänt. H. Shahidi. 7. painos. Teheran: Nashreh markaz.

- Katzman, Kenneth (2017): *Iran: Politics, Human Rights, and U.S. Policy*. Washington: Congressional Research Service. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/AD1028017.pdf>, 27.8.2023.
- Miklos, Jack C. (1983): *The Iranian revolution and modernization: Way stations to anarchy*. Washington: National Defense University. <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA131627.pdf>, 3.9.2023.
- Mirsafa, Masoumeh, Sara Habibi, Maysam Basirat & Hosein Aslipour (2023): "Identification and prioritization of influential thematic areas in developing the national urban policy in Iran". *Iranian Journal of Public Policy*, 8(4), 9–25. https://jppolicy.ut.ac.ir/article_91399_363529ddc9bcc6448d89f301f83b8aa4.pdf, 6.9.2023.
- Mofidi, Sabah & Jiyar Aghahpouri (2023): "The role of Kurdish identity in shaping political identity: A case study of Kurdish university students in Rojhelat, Kurdistan-Iran". *Journal of Ethnic and Cultural Studies*, 10(3), 1–17.
- Nahavandi, Houshang (2010): *Khomeini dar Faranseh*. Käänt. Dadmeher. Los Angeles: Ketab Crop.
- Nurizadeh, Alireza (2011): *Az hojerehayeh salus ta ghorfehayeh super doluks*. Tukholma: Baran.
- Radiofarda* (2022a): "Shomareh shahrhayeh dargir az 80 shahr gozasht". *Radiofarda*, 22.9.2022. <https://www.radiofarda.com/a/32045728.html>, 4.9.2023.
- Radiofarda* (2022b): "Tirandazyeh be mardomeh motarezeh dar Saghez dar payeh tadminh Mahsa Amini, kondi shadideh internet". *Radiofarda*, 17.9.2022. <https://www.radiofarda.com/a/mahsa-amini-shooter-protesting-people-saqqez-iran/32038493.html>, 26.1.2023.
- Silinsky, Mark D. (2019): "Iran's Islamic revolutionary guard corps, its foreign policy and foreign legion". Expeditions with MCUP. Quantico: Marine Corps University. <https://www.usmcu.edu/Portals/218/Iran%20Guard%20PDF.pdf>, 5.9.2023.
- Toivonen, Reetta & Päivi Mattila (2015): Ihmisoikeudet kuuluvat jokaisille ihmisille. Ihmisoikeusliitto, 18.12.2015. <https://ihmisoikeusliitto.fi/ihmisoikeudet-kuuluvat-jokaiselle-ihmiselle/>, 7.9.2023.
- Yancey-Bragg, N`dea (2022): "How protests in Iran over Mahsa Amini's death 'forever moved the debate' over women's rights". *USA Today News*, 24.9.2022. <https://eu.usatoday.com/story/news/world/2022/09/24/mahsa-amini-death-iran-womens-rights-debate/8074393001/>, 27.12.2022.

Pandojen Ähtäri – Maalaiskaupunki maailmanpolitiikan pyörteissä

Aapo Jumppanen¹

Johdanto

Etelä-Pohjanmaan maakunnan itäosissa sijaitsevaan Ähtäriin eläinpuistoon saatiin vuokralle Kiinan Dujiangynin pandakeskuksesta uros- ja naaraspanda tammikuussa 2018. Suomessa eläimille annettiin nimiksi Lumi ja Pyry.

Eläinten saapumista edelsivät neuvottelut niiden sijoittamisesta. Vaihtoehtoisia sijoituspaikkoja Suomessa olivat Ähtäriin lisäksi Korkeasaaren ja Ranuan eläinpuistot. Korkeasaari kuitenkin vetäytyi neuvotteluja vetäneen maa- ja metsätalousministeriön tarjouskilpailusta vuonna 2014. Eläinten sijoittamisesta kisasivat lopulta Ranua ja Ähtäri, joista jälkimmäinen veti pidemmän korren. (Ähtäriin kaupunki 2018a; Manninen 2017; Ruokangas 2020.)

Ähtäriin kaupungissa pandojen saamista pidettiin onnenpotkuna. Puhuttiin sadastatuhannesta uudesta matkailijasta. Pandojen nähtiin tarjoavan uusia mahdollisuuksia koko Etelä-Pohjanmaan maakunnalle ja jopa koko Suomelle esimerkiksi koulutuksen ja liiketoiminnan saralla. (Ähtäriin kaupunki 2018a; b.)

Viimeistään koronapandemian myötä alkoi näyttää, etteivät tavoitteet uusista matkailijaennätyksistä toteutuisi. Eläinpuiston joutuessa taloudellisiin vaikeuksiin pandojen takia kiinalaiset tulivat avuksi. Loppuvuodesta 2021 Kiinan Suomen-suurlähetystö ilmaisi vankan tukensa pandojen pitämiseksi Ähtärissä. Vuotta myöhemmin kysymys pandojen palauttamisesta nousi kuitenkin jälleen pintaan. Alkuvuodesta 2023 Ähtäriin eläinpuiston hallitus päätti eläinten palauttamisesta. Sittemmin päätös pyörettiin. Tätä kirjoittaessa lokakuussa 2023 pandat viettävät Ähtärissä eläinpuiston 50-vuotisjuhlavuotta. (*Demokraatti*/STT 2021; STT ym. 2023.)

Tässä puheenvuorossa pohditaan, minkälaisia maailmanpolitiikkaan ja maaseudun kehittämiseen liittyviä kysymyksiä Ähtäriin kaupungin, Suomen valtion ja Kiinan kansantasavallan välisessä pandadiplomatiassa kietoutuu yhteen. Suur- ja pääkaupunkien ulkopuolisilla kaupungeilla ja maaseutualueilla on maailmanpoliittista merkitystä, vaikka tämä näkökulma usein sivuutetaan. Kansainvälisen politiikan narratiiveissa on kuitenkin kiinnostuttu viime vuosina aiempaa enemmän suurkaupunkien ja muiden ei- valtiollisten toimijoiden roolista maailmanpolitiikassa (esim. Curtis & Acuto 2019; Engelke 2015). Vaikka pääkaupunkeja kuten Helsinkiä, Washingtonia tai Pekingiä on käytetty jo pitkään synonyymeinä edustamiensa kansallisvaltioiden harjoittamalle ulkopoliitikalle, on tässäkin ajatus pohjimmiltaan valtiolähtöinen; toimiihan maiden *ulkopoliittinen* johto nimenomaan pääkaupungeista käsin. Helsingissä tehtyjen päätösten sanotaan vaikuttavan pikkukaupunkeihin, kuten Ähtäriin,

1 YTT, FM, KTM, yliopistotutkija, Ruralia-instituutti, Helsingin yliopisto, <aapo.jumppanen@helsinki.fi>

mutta ei toisin päin. Keskustan ja periferian väliset valtahierarkiat ovat olleet ulkopoliittisessa retoriikassa vahvat ja usein annettuina otetut. Kuitenkin paitsi Suomessa myös laajemmin Euroopan unionissa alueet ja kunnat kiinnittyvät suhteellisen omaehtoisesti kansainvälisiin verkostoihin. (Mm. Jäntti 2016, 68–69, 126, 137; Käkönen 1998, 140–145.) Kansallisvaltiokeskeisen ulkopoliitiikan sijaan pikkukaupunkien roolia onkin hedelmällisempää tarkastella maailmanpolitiikan näkökulmasta, jonka luonteva osa eritasoisten toimijoiden väliset vuorovaikutussuhteet ovat (esim. Owens ym. 2020, 6; Korhonen 2005).

Matkailukaupunki Ähtäri itseään suuremmassa seurassa

Reilun 5000 asukkaan Ähtäri on pieni maaseutukaupunki.² Monien muiden pienten kuntien tavoin Ähtärin väkiluku on ollut viime vuosikymmenet laskeva. Kaupungin elinkeinoelämässä matkailu on näytellyt merkittävää roolia. Tärkein matkailukohde on vuonna 1973 perustettu eläinpuisto Ähtäri Zoo, jonka pääomistaja on Ähtärin kaupunki. Viime vuosina eläinpuistossa on vierailut vuosittain noin kaksisataatuhatta kävijää. (Ähtärin kaupunki 2022; 2023; Tilastokeskus 2023.)

Pienen Ähtärin ja jättimäisen Kiinan kansantasavallan välinen suhde herättää monia kysymyksiä. Jo yksinomaan sopimusosapuolien suunnaton kokoero saa yhteistyön näyttämään yksipuoliselta ja keinotekoiselta. Miten länsisuomalainen pikkukaupunki voisi tehdä yhteistyötä suurvallan kanssa? Toisaalta suomalaisilla kunnilla on laaja itsemääräämisoikeus ja ne ovat itse vastuussa elinkeinojensa kehittämisestä. Paikallisiin vahvuuksiin tukeutuvan neondogeenisen aluekehittämisen mallin mukaan (Lowe ym. 1995; Ward ym. 2005; Lowe 2008; Pylkkänen & Jumppanen 2016, 68) kuntien on tärkeää kiinnittyä suoraan kansainvälisiin verkostoihin. Aktiivisesti verkostoitumalla pienikin kunta voi kasvaa huomattavasti kokoaan suuremmaksi. Ähtärin kaupungin toiminta voidaankin nähdä rationaalisena pyrkimyksenä vahvistaa kaupungin kannalta keskeistä matkailutoimialaa uusilla kansainvälisillä resursseilla.

Maaseudun muutoksen narratiiveja tutkineiden Mark Shucksmithin ja David L. Brownin (2016) mukaan kansainvälisen kilpailun narratiivissa (engl. *competitive economy narrative*) maaseudun muutos suhteutetaan kansainvälisen talouden ja pääomavirtojen vaikutuksiin. Keskeisenä muutosvoimana toimii kansainvälinen pääoma, joka hakeutuu maaseutualueille niiden tarjoamien resurssien, kuten edullisen maan tai työvoiman perässä. Omista pääomista kiinni pitäminen on vaikeaa alueilla, joiden omat keinot kehittämistoimintaan ja investointeihin ovat rajalliset. Tämä tekee monista maaseutuyhteisöistä suhteellisen heikkoja ja alttiita ulkoiselle paineelle, ja ne jäävät helposti ulkoisten toimijoiden armoille. (Ma., 5.) Ähtärikin on ollut valmis sitomaan vähäiset resurssinsa Kiinan kansantasavallan omistamiin pandoihin, jotka nähdään ainutkertaisena mahdollisuutena nousta maailmanluokan matkailukohteeksi. Kenties Ähtäri onkin vain yksi esimerkki maaseutukunnasta, joka menettää pääomansa ulkoisen paineen alla?

² Kansallisen maaseutuluokituksen mukaan Ähtärin keskustaa ympäröivät alueet kuuluvat ydinmaaseutuun, mutta suurimmaksi osaksi kunta on harvaan asuttua maaseutua (Kaupunki-maaseutuluokitus 2023).

Pandadiplomatian perusteita

Kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa pehmeällä vaikuttamisella (engl. *soft power*) tarkoitetaan muuta kuin taloudellista ja sotilaallista vaikuttamista. Käytännössä kyse on esimerkiksi vaikuttamisesta kulttuurin, ideologioiden, koulutuksen tai kansainvälisten järjestöjen kautta diplomatian keinoin. Pohjimmiltaan pehmeässä vaikuttamisessa voidaan ajatella olevan kyse erilaisista aineettomista tekijöistä, joiden avulla voidaan vaikuttaa toisiin valtioihin ja niiden asukkaisiin ja saada rauhanomaisesti se mitä halutaan. Kiinan tapauksessa esimerkiksi maan kulttuurin ja kielen levittäminen maailmanlaajuisesti on ollut merkittävää pehmeän vaikuttamisen toimintaa, jossa apuna ovat kansainvälisesti olleet esimerkiksi Konfutse-instituutit (Gill & Huang 2006; Nye 2022, 101), joista yksi toimi Helsingin yliopistossa vuosina 2007–2022.

Pandoilla voidaan nähdä olevan oma roolinsa Kiinan valtion harjoittamassa pehmeässä vaikuttamisessa. Hellyttävän näköisten eläinten avulla on mahdollista vahvistaa maakuvaa. Pandojen lahjoittamisen myötä Kiina on saanut runsaasti myönteistä huomioita länsimaisissa medioissa ja on mahdollisesti pystynyt vaikuttamaan etenkin lapsiin ja nuoriin, joihin eläimet erityisesti vetoavat (Hartig 2013, 50–51). Kyse on myös valtiotason diplomatiasta. Ähtärin tapauksessa vuokrasopimus solmittiin osana presidentti Xi Jinpingin Suomen valtiovierailua vuonna 2017. Samana vuonna vietettiin Suomen itsenäisyyden 100-vuotisjuhlia, minkä nähtiin vahvistavan entisestään eläinten luovutuksen symbolista merkitystä (*Demokraatti/STT* 2021; Pienimäki 2018; Järvinen 2017; Auramies 2021; Siltamäki 2018). Ähtärin kaupungin pääomistaman eläinpuiston solmimaan vuokrasopimukseen liittyi siis vahva kytkös Suomen viralliseen ulkopoliittikkaan. Ainakin implisiittisesti kaupunki toimi siis ulkopoliittisessa roolissa, vaikka kunnilla ei ulkopoliittisia valtuuksia olekaan. Pehmeä vaikuttaminen voi siis venyttää perinteisiä ulkopoliittisia rooleja kansallisvaltioiden sisällä.

Kiinalaiset eivät kuitenkaan anna eläimiä ilmaiseksi lainaan vaan vuokraavat ne. Pandaparin vuokra on noin miljoona Yhdysvaltain dollaria vuodessa, kymmenen vuoden ajan. Vuokrahinnan päälle tulevat lisäksi muun muassa eläinten ruokinnasta, eläintarhan alueen kehittämisestä ja pandojen hoitajien kouluttamisesta aiheutuvat kulut, jotka voivat nekin nousta miljooniin dollareihin. Falk Hartigin (2013, 50–51, 62–63, 72–73) tulkinnan mukaan Kiina maksattaakin oman julkisuus kuvansa kiillottamisen pandojen vuokratuloilla. Pandat ovat tärkeä osa Kiinan julkisuusdiplomatiaa ja globaalia pehmeää vaikuttamista, joka vetoaa suoraan toisten maiden kansalaisten tunteisiin, olipa kyse eläinten katselusta eläintarhassa tai sosiaalisen median välityksellä. Toisaalta pandojen vastaanottamisen on havaittu merkittävästi lisäävän kiinalaisten matkailua vastaanottajamaahan. Pandadiplomatian taloudellisten hyötyjen jakautuminen ei siis välttämättä ole yksipuolista. (Mm. Huang & Wang 2019, 72–80; Okafor ym. 2021, 61–62.)

Nopeaa reagointia vai tarkkaa harkintaa?

Olisi houkuttelevan helppoa todeta, että Ähtärin kaupungin ja eläinpuiston johto on tarttunut pandojen tuomiin houkutteleviin mahdollisuuksiin harkitsematta asiaa loppuun. Äh-

tärissä näytetään kuitenkin tiedetyn, mihin on ryhdytty. Muutama kuukausi pandojen saapumisen jälkeen Seinäjoella kuntamarkkinoinnin Piiri-tapahtumassa pidetyssä esityksessä ”Pandat markkinoivat Ähtäriä – suuroperaation strategia ja riskit” (Ähtäriin kaupunki 2018a) esiteltiin Ähtäriin kaupungin pandoihin liittyvää strategiaa ja mainetyötä. Esityksestä selvisi, että valmisteluja pandojen ympärillä oli tehty pitkään ennen eläinten saapumista. Kaupunki oli jo vuonna 2014 luonut pandojen ympärille liiketoimintastrategian ja ansaintalogiikan. Esityksessä myös todettiin seuraavasti:

(Ähtäriin luoman) Strategian puitteissa Suomi ja Ähtäri onnistuivat vaikeissa neuvotteluissa Kiinan kanssa: Pandoja vain 17 tarhassa Kiinan ulkopuolella.

Pandasopimuksessa kyse lajin suojeluyhteistyöstä sekä metsä- ja ympäristöyhteistyön syventämisestä Suomen ja Kiinan välillä.

Oli siten ilmeistä, että kyseessä ei ollut yksinomaan Ähtäriin kaupungin ja Kiinan välinen hanke, vaan Suomen valtio oli vahvasti siinä mukana. Pandojen saavuttua Suomeen tavoitteena oli kehittää laaja ”pandasateenvarjo”, jonka alle oli määrä mahtua matkailua, kauppaa, koulutusliiketoimintaa ja tieteellis-teknistä yhteistyötä Ähtäriin, Suomen ja Kiinan välillä. Tähän ”pandaliiketoiminnan” kehittämiseen osallistui voimakkaasti myös valtiovalta, jota edustivat ulkoasiainministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, maa- ja metsätalousministeriö, BusinessFinland, Visit Finland ja Suomen Pekingin lähetystö. Yhteistyön tueksi Ähtärissä kehitettiin myös erityinen SnowPanda-tuotemerkki ja -brändi lisäämään tunnettavuutta Kiinassa. Sen valmistelussa saatiin apua BusinessFinlandilta. Myös Etelä-Pohjanmaan alueellisia voimavaroja hyödynnettiin tehokkaasti: esimerkiksi koulutusyhteistyön kehittämiseen suunnattuun SnowPanda-konsortioon saatiin mukaan Etelä-Pohjanmaan keskeiset korkeakouluutoimijat: Seinäjoen ammattikorkeakoulu ja Seinäjoen yliopistokeskus (Ähtäriin kaupunki 2018a; b).

Pandojen hankkiminen oli siis mitä suurimmassa määrin Suomen valtion tukema hanke, vaikka sen jouduttua ongelmiin julkisuudessa näytti siltä, että eläinpuisto ja Ähtäri sen omistajana joutui yksin kantamaan vastuun eläinten pitämisen kustannuksista. Tilannetta pahensi entisestään koronapandemian aiheuttama matkailijajakato. Alkuvuodesta 2023 tilanne oli kriittinen: Ähtäriin kaupungissa suunniteltiin pandojen palauttamista. Suomen valtio ei keväällä 2023 myöntänyt tukea eläinpuiston heikon taloudellisen tilanteen vuoksi. Pandojen palauttamisesta seuraavaa mainehaittaa Suomen ja Kiinan suhteille pidettiin vähäisenä. (Maa- ja metsätalousministeriö 2023; MTV 2023; STT 2023; Yle 2023.)

Valtion varautuneesta suhtautumisesta huolimatta Ähtäriin eläinpuiston hallitus päätyi huh-tikuun lopulla 2023 pitämään pandat ainakin seuraavaan syksyyn asti. Kesän 2023 matkailuseongista odotettiin poikkeuksellisen hyvää, ja mahdollisuuksia pandatoimintojen säätiöimiseen selvitettiin (Korpela & Raita-aho 2023). Tätä kirjoittaessa lokakuussa tilanne oli ennallaan. Kesän matkailulukuihin ja säätiökysymyksen pariin palattaisiin myöhemmin (Väliaho 2023).

Ähtärissäkin osattiin – Neoendogeeninen näkökulma pandahankintaan

Neoendogeenisuus eli uussisäsyntyisyys on eurooppalaisessa maaseutututkimuksessa luotu käsite ja tapa hahmottaa alueiden kehittämistä. Sen mukaan jokaisella alueella on sisäisiä voi-

mavaroja (kreik. *endo*), joiden puitteissa aluetta kehitetään. Tämän lisäksi alueet kytkeytyvät aina myös ulkopuolisiin eksogeeneisiin voimiin kuten valtioon, globaaliin markkinatalouteen tai Euroopan unioniin sosiaalisesti ja taloudellisesti. Jonkin alueen tai paikan kuten tässä tapauksessa Ähtärin kaupungin kannalta onnistunut neoendogeeninen kehittämisspolitiikka tarkoittaa kykyä yhdistää vuorovaikutuksen avulla sisäiset ja ulkoiset voimavarat tavalla, joka palvelee parhaiten toimijan omia tarkoituksia. Palkkiona onnistuneesta (hallitusta) ulkoihin voimavaroihin kytkeytymisestä alue tai paikka saa kehityksensä tueksi uusia ideoita, osaamista, pääomia ja verkostoja. (Hyyryläinen ym. 2011, 21; Lowe ym. 1995; Ward ym. 2005; Lowe 2008; Pylkkänen & Jumppanen 2016, 68–69.)

Pandojen hankkimista Ähtäriin voidaan pitää esimerkkinä neoendogeenisesta kehittämisspolitiikasta. Omilta voimavaroiltaan rajallinen Ähtärin kaupunki kytkeytyi alueellisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti laajentaakseen käytössään olevia resursseja nojaten omiin vahvuksiinsa, joita tässä tapauksessa edusti pitkä kokemus matkailusta ja eläinpuistotoiminnasta. Kaupungin visioissa matkailun kehittymisen ohella suuria mahdollisuuksia nähtiin myös muun elinkeinotoiminnan (teollisuus, kauppa) ja koulutusyhteistyön (mm. metsä- ja ympäristöala) kehittämiseksi Kiinan suuntaan – olihan tässä onnistuttu esimerkiksi Skotlannin Edinburghissa (Ähtärin kaupunki 2018a).

Ähtärin kunnianhimoista pyrkimystä kiinnittyä alueellisiin, kansallisiin ja kansainvälisiin verkostoihin voidaan pitää joko melkoisena uhkapelinä tai vahvana osoituksena kaupungin kyvystä verkostoitua ja päästä käsiksi merkittäviin kehittämissresursseihin. Rärkeimmän luokan riskinotosta tuskin kuitenkaan oli kysymys, sillä Ähtärissä oli hankkeen riskejä arvoitu niin Kiinan pehmeän vaikuttamisen -toiminnan aiheuttaman mainehaitan kuin tarvittavan matkailijoiden määrän lisäyksen suhteenkin (mt.).

Ähtärin pandojen tapausta voidaan pitää hyvin mielenkiintoisena yritystoiminnan, kunnallisen elinkeinopolitiikan, alueellisen kehittämisspolitiikan sekä kansallisen ulkopoliittikan sekoittumisena. Myös eläinten suojeluun liittyvä tutkimus- sekä ympäristö- ja metsäpolitiikka vaikuttivat siihen (Maa- ja metsätalousministeriö 2018; Ähtärin kaupunki 2018a). Eri hallinnonalojen ja tasojen sekoittuminen ei kuitenkaan välttämättä tarkoita, etteikö pandahanke pohjimmiltaan voisi olla valtiojohtoinen ja lineaarisesti ylhäältä alas johdettu. Suomen valtion julkinen vetäytyminen hankkeen tukemisesta näyttää kuitenkin rikkovan tämän oletuksen, ja tekee tapauksesta maailmanpoliittisesti mielenkiintoisen. Suomen ja Kiinan välisten hyvien suhteiden symboleina toimineiden pandojen tappiollisen ylläpidon jättäminen pienen maalaiskunnan harteille voidaan nähdä viestinä Kiinan keskusvaltaiselle valtiojohdolle. Suomen valtio ei halua panostaa eläinten pitämiseen Ähtärissä, eikä kenties maiden välisiin suhteisiin kuten aiemmin. Pandojen jättäminen yksin Ähtärin kontolle voidaan nähdä myös taloudellisesti kannattamattoman, ulko- ja aluepoliittisilla perusteilla tehdyn päätöksen seurausten peittelynä. Kun eläinten Suomeen saamiseen tuoma arvostus on vaihtunut arvosteluun, on aika ulkoistaa ikävät jälkiseuraukset yritys- ja kuntatasolle.

Toisaalta pandojen saapumisen aikaan vuonna 2018 taloudellispoliittinen tilanne oli täysin erilainen. Matkailu kasvoi Suomessa ja maailmalla (esim. Jänkälä 2019, 22–25; Uğur & Akbıyık 2020, 10–11). Ähtärissä, kuten muuallakaan maailmassa, ei osattu varautua Kiinan

Wuhanin alueelta alkunsa saaneeseen koronapandemiaan ja sen matkailulle aiheuttamiin valtavaan ongelmiin. Kun tämän jälkeen alkoi vielä Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan, menetettiin venäläismatkailijat ja suorat lentoyhteydet Helsinki-Vantaan ja Kiinan suurien kaupunkien välillä. Länsimaiden ja varsinkin Yhdysvaltojen suhteet Kiinaan ovat myös tiukentuneet viime vuosina. Suomi Yhdysvaltojen läheisenä liittolaisena on tässä asetelmassa puolensa valinnut. Idän mahdollisuudet ovat muuttumassa uhiksi. Kotimaassa kansainvälisten kriisien aiheuttama taloudellinen epävarmuus on heijastunut niin ikään kulutukseen. Ne matkailun kasvun varaan tehdyt laskelmat, joihin nojaten pandat hankittiin, eivät koskaan toteutuneet.

Mitä pandat voivat opettaa kuntien, valtion ja maailmanpolitiikan välisestä suhteesta?

Ähtärin pandojen tulevaisuus on vielä avoin. Kenties kesä 2023 tuo tarvittavan piristyksen eläinpuiston kävijämäärään ja/tai pandat saavat oman yksityisen säätiönsä ylläpitonsa turvaksi. On myös mahdollista, että näin ei käy. Tilanteeseen saadaan lisävaloa syksyn 2023 aikana.

Pandojen tapaus osoittaa, että suuria mahdollisuuksia tarjoaviin neoendogeenisiin kehittämistoimiin liittyy aina taloudellisia ja maineeseen kohdistuvia riskejä, joiden vaikutukset ovat laajoja. Vaikka Ähtäri kantanee pääasiassa taloudelliset riskit, pandojen mahdollisesta palauttamisesta tuleva mainehaitta koituu myös Suomen valtion kannettavaksi. Myös Kiinan johdon kannalta pandojen palauttaminen olisi kiusallista, sillä se kertoisi maiden välisen yhteistyön epäonnistumisesta.

Mikäli päätös pandojen palauttamisesta kesken viidentoista vuoden vuokrakauden tehdään, on ilmeistä, että Suomen valtio on prosessissa mukana, aivan kuten se osallistui eläinten hankkimiseenkin. Hankkeen alasajo ei tosin tarjoa kummoisiakaan mahdollisuuksia ministeriöiden ja poliittisen johdon arvovallan kohottamiselle, toisin kuin pandojen saaminen Suomeen. Myös Ähtärin kunnallisille päätöksentekijöille palauttaminen olisi kiusallista. Jos taas läntisen maailman ja Kiinan suhteet lähitulevaisuudessa entisestään kärjistyvät, voi pandojen palauttaminen muuttua ulkopoliittisesti helpommaksi. Uusi tilanne tarjoaisi symbolisesti merkittävän mahdollisuuden näpäyttää Kiinan johtoa, osoittaa lojaaliutta omaa läntistä leiriä kohtaan ja siirtää huomio pois alkuperäisen hankkeen epäonnistumisesta.

Yleisellä tasolla Ähtärin tapaus osoittaa, että maaseutualueiden ja maailmanpolitiikan välinen suhde ansaitsee lisätarkastelua. Vaikka kuntien ja alueiden kehittämistä pohdittaessa tulisi pääpainon olla niiden omien voimavarojen kehittämisessä kansallisella tasolla, lienee pienillä paikkakunnilla, joiden omat voimavarat ovat vähäiset, tulevaisuudessakin intoa ja kiinnostusta tarttua suuriakin riskejä sisältäviin maailmanpoliittisen ulottuvuuden sisältäviin hankkeisiin, jos mahdolliset voitot näyttävät riittävän houkuttelevilta. Ulkopuolisia investointeja ja verkostoja tarvitaan, mutta liika yhden kortin varaan ripustautuminen osoittaa kunnilta huonoa riskienhallintaa, joka vastoin käymisten myötä voi johtaa suuriinkin taloudellisiin ongelmiin. Usein kaan tällaisten hankkeiden vaikutukset eivät kuitenkaan rajoitu yksinomaan kuntien talouteen.

Kansallisen turvallisuuden näkökulmasta erilaisten maaseudulle sijoittuvien sotilaallisia riskejä sisältävien hankkeiden riskienhallintaan on jo havahduttu. Toisaalta esimerkiksi strategisesti merkittävien kohteiden läheltä tehtävät maakaupat ovat helpommin havaittavissa ja

hallittavissa kuin kansalaisten mieliin kohdistuva pehmeä vaikuttaminen tai laaja-alaisemat taloudelliskulttuuriset yhteistyöhankkeet pikkupaikkakunnilla. On oltava tarkkana, ettei maaseutukunnista muodostu suomalaisen yhteiskunnan heikointa lenkkiä, jonka kautta suomalaisen yhteiskuntaan aletaan vaikuttaa niin sanotusti takaoven kautta.

Yleisen maailmanpoliittisen ymmärryksen lisäämisen näkökulmasta maaseudun ja sen paikkojen, kuten pikkukaupunkien roolin tunnistaminen ja tunnustaminen on myös tärkeää. Merkittävä määrä kaikesta rajat ylittävästä yhteistyöstä tapahtuu nykyisin ilman valtioiden välitöntä osallistumista, ja joissakin tapauksissa Ähtärin kaltaisilla pienillä ja aktiivisilla paikkakunnilla ja niiden tekemillä ratkaisuilla on oma roolinsa myös maailmanpolitiikan kiemuroissa.

Lähteet

- Auramies, Jukka (2021): ”Suomi sai pandat 100-vuotislahjaksi – mitä jos ne palautettaisiin Kiinaan? Näin suurlähettiläs kommentoi MTV:lle”. *MTV*, 18.11.2021. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/suomi-sai-pandat-100-vuotislahjaksi-mita-jos-ne-palautettaisiin-kiinaan-nain-suurlahettilas-kommentoi-mtv-lle/8293102#gs.442vbq>, 21.8.2023.
- Bates, Gill & Yanzhong Huang (2006): ”Sources and limits of Chinese ‘soft power’”. *Survival*, 48(2), 17–36.
- Curtis, Simon & Michele Acuto (2018): ”The foreign policy of cities”. *RUSI Journal*, 163(6), 8–17.
- Demokraatti*/STT (2021): ”Ähtärin pandojen pitämiseksi Suomessa on tullut lahjoituksia”. *Demokraatti*, 13.12.2023. <https://demokraatti.fi/ahtarin-pandojen-pitamiseksi-suomessa-on-tullut-lahjoituksia/>, 15.2.2023.
- Hartig, Falk (2013): ”Panda diplomacy: The cutest part of China’s public diplomacy”. *The Hague Journal of Diplomacy*, 8(1), 49–78.
- Huang, Zhao Alexandre & Rui Wang (2019): ”The new ‘cat’ of the internet: China’s panda diplomacy on Twitter”. Teoksessa: *Big ideas in public relations research and practice*. Bingley: Emerald Publishing Limited, 69–85.
- Hyryläinen, Torsti, Hannu Katajamäki, Vesa Rouhiainen & Sirkku Piispanen (2011): ”Neoendogeenisen maaseutupolitiikan ilmeneminen kylätoiminnassa”. *Maaseudun uusi aika*, 19(2), 20–38.
- Jutikkala, Eino (1933): *Asutuksen leviäminen Suomessa 1600-luvun alkuun mennessä. Suomen kulttuuribistoria I*. Helsinki: WSOY, 51–103.
- Jänkälä, Susanna (2019): Toimialaraportit – Matkailu. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2019:3. TEM:n ja ELY-keskusten julkaisu. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161292/TEM_3_2019_Matkailun_toimialaraportti.pdf, 29.8.2023.
- Jäntti, Anni (2016): *Kunta, muutos ja kuntamuutos*. Acta Universitatis Tamperensis 2215. Tampere: Tampere University Press.
- Järvinen, Taisto (2017): ”Jättiläispandat tulevat Ähtäriin”. *Ykköset!*, 13.4.2017. <https://www.ykkoset.fi/uutisarkisto/jattilaispandat-tulevat-ahtariin/>, 21.8.2023.
- Katajamäki, Hannu (2022): *Suomen aluekehityksen pitkät aallot – Näkökulmia ja tulkintoja*. Julkaisuja 43. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Kaupunki-maaseutuluokitus (2023): Ymparisto.fi. Ympäristöhallinnon verkkopalvelu. <https://www.ymparisto.fi/fi/rakennettu-ymparisto/kaupunkiseudut-ja-kaupungistuminen/kaupunki-maaseutuluokitus#Ydinmaaseutu>, 17.5.2023.
- Korhonen, Pekka (2005): ”Mitä maailmanpolitiikka on?”. *Politiikka*, 47(1), 75–79.
- Korpela, Anniina & Sanna Raita-aho (2023): ”Pandat Pyry ja Lumi jäävät ainakin toistaiseksi Ähtäriin – eläinpuiston hallituksen puheenjohtaja: ’Syksyllä katsomme asiaa uudestaan’”. *Etelä-Suomen Sanomat*, 27.4.2023. <https://www.ess.fi/uutissuomalainen/5892841>, 9.6.2023.
- Käkönen, Jyrki (1998): ”Valtion mahdista alueiden valtaan”. Teoksessa: S. Hänninen (toim.) *Missä on tässä? Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja* 18. Jyväskylä: SoPhi, 131–147.

- Lowe, Philip, Jonathan Murdoch & Neil Ward (1995): "Beyond exogenous and endogenous models: Networks in rural development". Teoksessa: J. D. van der Ploeg & G. van Dijk (toim.) *Beyond Modernisation: The impact of endogenous rural development*. Assen: Van Gorcum & Comp, 87–105.
- Lowe, Philip, Neil Ward, David Wood & Rachel Woodward (1998): *Participation in rural development: A review of European experience. Research Report*. Centre for Rural Economy, University of Newcastle upon Tyne. https://eprints.ncl.ac.uk/file_store/production/148437/03FBC65B-FDF9-48EC-95F0-37FCD32EA677.pdf, 9.6.2023.
- Maa- ja metsätalousministeriö (2018): Pitkällinen metsäalan yhteistyö toi pandat Suomeen, 18.1.2018. <https://mmm.fi/-/pitkallinen-metsaalan-yhteisty-toi-pandat-suomeen>, 28.8.2023.
- Maa- ja metsätalousministeriö (2023): Virkatyöryhmän loppuraportti koskien Ähtärin Eläinpuistoon sijoitettuja isopandoja, 19.4.2023. <https://mmm.fi/-/virkatyoryhman-loppuraportti-koskien-ahtarin-elainpuistoon-sijoitettuja-isopandoja-on-valmistunut>, 9.6.2023.
- Manninen, Tuomas (2017): "Pandojen sijoituspaikaksi esitettiin ensin Korkeasaarta – tämän vuoksi eläinpuisto kieltäytyi kunniaista". *Iltä-Sanomat*, 6.4.2017. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005159564.html>, 15.6.2023.
- Moisio, Jussi (2016): "Miekansirpaleita Sauvosta – Möyrymäen gladiuksen analyysi". *Muinaistutkijat*, 1, 14–25.
- MTV (2023): "Raportti tyrmää: Ähtärin pandoille ei heru valtion tukea". *MTV uutiset*, 19.4.2023. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/raportti-tyrmaa-ahtarin-pandoille-ei-heru-valtion-tukea/8679672#gs.02fzlj>, 9.6.2023.
- Nye, Joseph (2023): *Soft power and great-power competition. Shifting sands in the balance of power between the United States and China*. Cambridge: Springer.
- Okafor, Luke Emeka, Tan Chee Meng & Usman Khalid (2021): "Does panda diplomacy promote Chinese outbound tourism flows?". *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 49, 54–64.
- Owens, Patricia, John Baylis & Steve Smith (2020): "Introduction: From international politics to world politics". Teoksessa: J. Baylis, S. Smith & P. Owens (toim.) *The globalization of world politics – An introduction to international relations*. 8. painos. Oxford: Oxford University Press, 5–18.
- Pienimäki, Jarmo (2018): Eläinpuiston historia ja kehittyminen. Ähtäri Resort Masterplan. <http://www.ahtari.fi/kaupunki/templates/ahtari/images/PDF-tiedostot/masterplan.pdf>, 21.8.2023.
- Pylkkänen, Päivi & Aapo Jumppanen (2016): "Neoendogeenisia näkökulmia Leader-toimintaryhmien kansainvälistymiseen". *Maaseudun uusi aika*, 24(1), 66–78.
- Ruokangas, Perttu (2020): "Ranuan eläinpuisto ei ole ottamassa Ähtärin pandoja". *Yle Uutiset*, 15.6.2020. <https://yle.fi/a/3-11402218>, 15.6.2023.
- Schucksmith, Mark & David L. Brown (2016): "Framing rural studies in the global north". Teoksessa: M. Schucksmith & D. L. Brown (toim.) *Routledge international handbook of rural studies*. New York: Routledge, 1–26.
- Siltamäki, Tuija (2018): "Suurlähettätilät". *Helsingin Sanomat*, 7.7.2018. <https://www.hs.fi/kuukausiliite/art-2000005743574.html>, 21.8.2023.
- STT (2023): "Valtio voisi tukea Ähtärin eläinpuistoa, mutta eläinpuiston pitäisi saada taloutensa kuntoon". *Helsingin Sanomat*, 19.4.2023. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009530597.html>, 9.6.2023.
- STT, Henrietta Nyberg & Sanna Nikula (2023): "Pandakaksikko jää toistaiseksi Ähtäriin – eläinpuiston hallitus lykkää päätöstä pandojen kohtalosta". *Aamulehti*, 28.2.2023. <https://www.aamulehti.fi/kotimaa/art-2000009424400.html>, 16.6.2023.
- Tilastokeskus (2023): Kuntien avainluvut. Tilastokeskus. [https://www.tilastokeskus.fi/tup/alue/kuntienavainluvut.html#?active1=SSS&year=2021&active2=S SS](https://www.tilastokeskus.fi/tup/alue/kuntienavainluvut.html#?active1=SSS&year=2021&active2=S%20SS), 17.5.2023.
- Uğur, Naciye Güliz & Aden Akbıyık (2020): "Impacts of COVID-19 on global tourism industry: A cross-regional comparison". *Tourism Management Perspectives*, 36, 100744.
- Väliaho, Arja (2023): Ähtäri Zoon toimitusjohtaja Arja Väliahon kirjallinen tiedoksianto 20.8.2023 (sähköposti).

Ward, Neil, Jane Atterton, Tae-Yeon Kim, Philip Lowe, Jeremy Philipson & Nicola Thomson (2005): Universities, the knowledge economy and 'neo-endogenous rural development'. Discussion paper series 1. Newcastle upon Tyne: Centre for Rural Economy. <https://www.ncl.ac.uk/media/wwwnclacuk/centreforruraleconomy/files/discussion-paper-01.pdf>, 9.6.2023.

Yle (2023): "Pandat jäivät sittenkin ilman miljooniaan ja ne saatetaan jopa palauttaa Kiinaan – ministeriö kritisoi rajusti Ähtäriä". *Yle*, 25.1.2023. <https://yle.fi/a/74-20014719>, 9.6.2023.

Ähtärin kaupunki (2018a): Pandat markkinoivat Ähtäriä – suuroperaation strategia ja riskit. Kuntamarkkinointi, Seinäjoki, 17.5.2018. <https://slideplayer.fi/slide/14367267/>, 11.8.2023.

Ähtärin kaupunki (2018b): Ähtäri Resort Masterplan. <http://www.ahtari.fi/kaupunki/templates/ahtari/images/PDF-tiedostot/masterplan.pdf>, 17.5.2023.

Ähtärin kaupunki (2022): Ähtärin kaupungin elinvoimaohjelma 2022–2025. https://www.ahtari.fi/templates/ahtari2018/images/Elinvoimaohjelma_verkkosivuille.pdf, 17.5.2023.

Ähtärin kaupunki (2023): Elinkeinorakenne. Ähtärin kaupungin kotisivu. <https://www.ahtari.fi/index.php/tyo-ja-yrittaminen/elinkeinotoimi/elinkeinorakenne>, 17.5.2023.

Yhteiskuntarauhan paikalliset käytännöt

Linda Haapajarvi¹

Marko Juntunen (2020): *Matkalla islamilaisessa Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 228 s.

Eeva Puumala, Karim Maïche & Salome Tuomaala-Özdemir (toim.) (2021): *Naapurusto – tarinoita moniäänisestä lähiöstä*. Helsinki: Into, 269 s.

Millaista on ryhmäraajat ylittävä naapuruus pienituloisissa ja monietnisissä lähiöissä? Miten yhteiskuntarauhaa ylläpidetään paikallisessa vuorovaikutuksessa? Miten kiristynyt kansallinen ja globaali poliittinen ilmapiiri vaikuttaa arkiseen kanssakäymiseen? Mikä naapuruuden mukaanottamisen ja poissulkemisen käytännöissä on uutta ja mikä asettuu osaksi suomalaisen kaupunkielämän pitkää kaarta? Näihin kysymyksiin teokset *Matkalla islamilaisessa Suomessa* ja *Naapurusto – tarinoita moniäänisestä lähiöstä* etsivät ja tarjoavat vastauksia.

Kirjat kuvaavat eriarvoistumisen ja rasismin ongelmien kanssa kamppailevaa suomalaista yhteiskuntaa sen marginaaleista käsin: turkulaisen Varissuon ja tamperelaisen Hervannan ja niiden asukkaiden näkökulmasta. Molemmat teokset pohtivat rajantekoja, jotka erottavat lähiöt muusta kaupungista omiksi, erityisiksi kokonaisuusikseen, ja käsittelevät alueiden toisinaan konflikteiksi purkautuvia sisäisiä jakolinjoja. Tekijät kirjoittavat yksinkertaistettua, kulturalisoitua ja ongelmalähtöistä lähiödiskurssia vastaan. Niin Varissuo kuin Hervanta osoittautuvat mielikuvia heterogeenisemmiksi sekä tilallisia ja historiallisia ominaispiirteitä käsittäviksi alueiksi. Niiden asukkaat eivät jakaudu yksiselitteisesti esimerkiksi ”omistusasujien” ja ”vuokralaisten” tai ”suomalaisten” ja ”maahanmuuttajien” leireihin vaan kiinnittyvät tilannesidonnaisesti osaksi erilaisia ryhmiä ja etsivät yksilöllisiä työkaluja elämän suurten kysymysten ratkaisemiseksi. Vaikka Varissuon ja Hervannan asukkaat toisinaan kohtaavat kiistoja naapuristoissaan, asuinalue elettyinä ympäristönä ja sosiaalisten sidosten kudelmana ei näyttäyty heille niinkään ongelmana kuin ratkaisuna arjen haasteisiin.

Temaattiset leikkauspisteet sikseen. Tutkimusotteeltaan kirjat ovat hyvin erilaisia. Marko Juntusen *Matkalla islamilaisessa Suomessa* on pitkän ja monipaikkaisen etnografisen tutkimuksen tulos. Teos heijastaa Juntusen taustaa islamintutkimuksessa, hänen antropologisesti virittyntä otettaan kenttätutkimukseen sekä taitoa asettaa kysymys Varissuosta osaksi globaalin mittakaavan poliittisia jännitteitä ja vastakkainasetteluja sekä ylijärjestyksen kuulamista ja osallistumista, jotka kansallisessa keskustelussa jäivät usein vaille huomiota. Lukija seuraa Juntusta vuodesta 2005 vuoteen 2018, ja luku kerrallaan tutkija johdattaa lukijansa Turun Varissuolta niin Amsterdamiin kuin Irakin Suleimaniin, jonne Juntunen informanttejansa seuraa. Juntunen kirjoittaa itsensä vahvasti mukaan etnografiseen kerrontaan, avaa lukijalle esiin nousevia arvoituksia ja umpikujia, joita hän tutkimukseen osallistuvien henkilöiden avulla ratkaisee. Antropologian perinteelle tyypillisesti henkilökohtainen ote on vahvuus ja Juntu-

1 Docteure en sciences sociales, tutkijatohtori, Tampereen yliopisto, <linda.haapajarvi@tuni.fi>

sen pohdintaa omasta tutkijapositionista olisi mielellään lukenut enemmänkin. Mitä haasteita kohtasi kentällään valtaväestöön kuuluva arabiantaitoinen mies?

Lähestymistavan vahvuudet uudenlaisen tiedon tuottamisen suhteen ovat sen sijaan selvät. Tutkimuksen aikakaari nostaa esiin tarkasteltavien ilmiöiden dynaamisen luonteen ja asettaa ainutlaatuisella tavalla varissuolaisten muslimimiesten elämäntilanteet ja -ratkaisut osaksi heidän muuttuvia biografisia, paikallisia ja globaaleja sidoksiaan. Yhteensä 300 haastattelua, 700 sivua kenttämuistiinpanoja ja arkistoinestoa arsenaalissaan Juntunen tuottaa napakan nelilukuisen kirjan, jonka tutkimustehtävä ja -teesit ovat kirkkaita: 2000-lukulaisessa islamofobisessa atmosfäärissä kirjaa voi lukea ”vastatutkimuksena”, joka ravistelee harhaoletuksia suomalaisen muslimiväestön paikallisesta arjesta ja yllirajaisista kytköksistä. Suomalaisen islam on lähiöitä vanhempaa ja lähiöiden islam mielikuvia monimuotoisempaa.

Matkalla islamilaisessa Suomessa esittää neljä perusväittämää, joista jokaiselle se omistaa yhden luvun. Ensimmäinen luku, ”Siinä meni hyvät mustikkamaat”, muistuttaa, että huoli lähiöistä ja maahanmuuton vaikutuksesta niiden sisäiseen sosiaaliseen järjestykseen ei ole uusi. Luku asettaa 2000-luvulla käydyin keskustelun lähiöistä ja islamista pidemmän välin aikakehykseen. Lähiöiden monietnisyydellä ja sen herättämällä jännitteillä on menneisyys: Varissuolle sijoitettiin ensimmäiset chileläis- ja vietnamlaispakolaiset 1980-luvulla, jo 1980-luvulla kansanmielinen Suomen maaseudun puolue (SMP) vastusti äänekkäästi tulokkaita, ja niin Varissuolla kuin Tampereen Hervannassa jännitteet purkautuivat väkivallaksi ennen kansallispopulististen joukkojen viimeisimpiä vaalivoittoja. Rasistisilla ja islamofobisilla ulostuloilla on siis juuret vähintään 1980-luvun muukalaisvihamieliseen poliittiseen ilmapiiriin – mutta niin on myös kaikenkirjavilla kotouttamisprojekteilla ja arkisilla antirasistisilla teoilla.

Luku kaksi, ”Kivuliiden muistojen lähiö”, alleviivaa suomalaisten lähiöiden asukkaiden, heidän elämiensä ja sidostensa, traumojensa ja suunnitelmiensa yllirajaista luonnetta. Luku lähtee käyntiin vuosituhannen vaihteen internet-huumasta: erilaisten osallistavien projektien toimin Varissuon kaltaisten lähiöiden asukkaat oli ajatus saattaa osaksi digitalisoituvaa ja inklusiivista kansalaisuutta. Juntunen osoittaa, että pakolaistaustaiset varissuolaiset olivat innokkaita internet-pajalaisia. Heidän osallistumisensa tosin oli luonteelta usein erilaista kuin varsinaiset politiikkapyrkimykset: ”Väkivaltaa ja kotimaan sekasortoa paenneet ihmiset eivät olleet luomassa ensisijaisesti tietoyhteiskuntaa, rakentamassa paikallista virtuaalikaupunkia tai pyrkinet verkottautumaan yli väestönrajojen. [...] Internet tarjosi heille ennen kaikkea mahdollisuuden olla lopultakin tiiviisti yhteydessä alkuperämaahan jääneisiin ja ympäri maailmaa hajaantuneisiin omaisiin ja tuttaviiin.” (S. 63.) Taivaskanavat, sähköposti ja keskustelualustat ja viimeisimpinä Facebookin ja WhatsAppin kaltaiset sovellukset ovat avanneet Varissuon maailmalle ja kytkeneet sen osaksi verkostoja, joita pitkin on Turusta käsin ollut mahdollista viettää nettivetoista perhe-elämää, harjoittaa yllirajaista poliittista toimintaa Suomen rajojen ulkopuolella ja ohjailla siirtolaisvirtojen liikehdintää jaetuun kuvin ja kertomuksin.

Kolmas luku, ”Kiistanalainen Islam”, purkaa käsityksiä islamista monoliittisena kristinuskon vastanapana ja muslimista sisäisesti yhtenäisenä ryhmänä. Juntusen islamintuntemus pääsee luvussa oikeuksiinsa. Luku kytkee Varissuon paikalliset ”vakaumusmarkkinat” osaksi aikasyvyyden omaavia globaaleja verkostoja, esimerkiksi 1980-luvulla alkanutta Saudi-Arabian

rahoittamaa Suomeen kohdistuvaa lähetystyötä. Se käsittelee valtaväestölle vieraita trendejä, kuten internetin keinoin leviäviä salafismisuuntauksia, jotka tarjoavat uskonnollisille etsikoille yksilöllisiä, perinteisistä jakolinjoista irrottautuneita valinnanmahdollisuuksia ja elämäohjeita, hengellisyysharjoitteita ja vastaidentiteettejä. Pakolaistaustaisen nuoren tai valtaväestöön kuuluvan käännynnäisen näkökulmasta tarkasteltuna islam ei näin lähestyttynä näyttäydy ensisijaisesti, jos lainkaan, yhteiskuntarauhaa koettelevana tekijänä vaan keinona muiden joukossa asemoitua samanaikaisesti naapurustoon, suomalaiseen ja globaalisti aktiivisiin viiteryhmiin.

Kirjan viimeisen luvun pääosassa ovat ”vakkelaist”, Varissuon uusi suomalainen sukupolvi, joka kansallismielisessä poliittisessa ilmapiirissä joutuu yhä uudelleen käymään neuvottelua kansalaisuudestaan niin arkisten kuin viranomaiskohtaamisten parissa. Juntusen mukaan nuoria ”vakkelaista” yhdistää kokemus kasvamisesta eri puolille maailmaa hajonneista perheistä ja ulkopuolisuudesta suomalaisessa yhteiskunnassa, mutta myös kiintymys Varissuohon turvallisena kotina, jossa erilaisuus ei määritä kaikkia kohtaamisia. Tuosta kodista käsin kielteisiä, tiukkaan ryhmäajatteluun perustuvia mielikuvia ”pakolaisista”, ”muslimeista” tai ”somaleista” on myös mahdollista haastaa esimerkiksi huumorin keinoin ja näin tuottaa uudenlaisia kuulumisen muotoja ja käytäntöjä.

Etnografivetoisesta Varissuo-kirjasta poiketen Hervantaa tarkastelevaa *Naapurustoa* leimaa kirjan alaotsikon alleviivaava moniäänisyys. Monitieteellinen, -ammattillinen ja -menetelmällinen teos johtaa juurensa Koneen säätiön rahoittamaan Naapurijurta-hankkeeseen (2018–2021), jonka puitteissa joukko tutkijoita, taiteilijoita ja yhdyskuntatyön ammattilaisia pystytti teltan reiluksi vuodeksi Tampereen Hervantaan. Hankkeella ja kirjalla on kaksi ominaispiirrettä, jotka erottavat ne suomalaisen kaupunkitutkimuksen valtavirrasta. Ensinnäkin hanke nivoo yhteen tutkijavetoista lähiöetnografiaa ja osallistavaa dialogiperusteista tutkimusotetta. Toiseksi ohjelmallisen moniäänisenä kirja yhdistää akateemisen formaatin mukaisia sisältölukuja dialogisuuden ajatusta luotaaviin pohdintapuheenvuoroihin sekä kirjoitettuun fiktion, kuvataiteeseen ja erillisellä sovelluksella aktivoitavaan laajennettuun todellisuuteen.

Jurta-kirjan takana on siis oleellisesti tutkimuksen keskipiste. Jurta on suunniteltu avoimeksi tilaksi, johon hervantalaiset yli ryhmärajojen voivat astua sisään, asettua vuoropuheluun tutkijoiden, taitelijoiden ja toistensa kanssa. Tutkimuksellisenä työkaluna se kääntää perinteisen etnografisen lähestymistavan ikään kuin pääläelle: tutkija ei pyri pääsemään sisään tiettyyn paikkaan tai porukkaan, osalliseksi ”paikallisesta tiedosta”, vaan tuo mukanaan alueelle ja sen asukkaille täysin uudenlaisen tilan. Jurtan tarkoitus on kerätä tarinoita hervantalaisten arjesta ja luoda puitteita kohtaamisille, vuoropuhelulle ja uuden tiedon synnyttämiselle. *Naapuruston* sivuilla etnografinen havainnointi, tuhat ”jututettua” hervantalaista ja yhteisötaide muodostavat kuitenkin tiedontuoton keihäänkärjen.

Hieman epäselväksi jää, mikä loppujen lopuksi oli kohdattujen hervantalaisten rooli kirjaa jäsentävien ilmiöiden valikoitumisessa tutkimuskohteiksi. Miten ne tarkalleen ottaen nousivat esiin? Kenen huolia ja intohimoja ne heijastelivat? Miten alueella liikkuva jurta siivilöi joitakin hervantalaisia mukaan tutkimukseen ja sortteerasi toisia sen ulkopuolelle?

Jo johdanto sanoutuu irti tiettyihin ”asukasjoukkoihin” keskittymisestä, mutta keitä lopulta ovat ääneen päässeet ”hervantalaiset”? Yhtäältä tutkimukseen osallistuneet henkilöt esitetään ensisijaisesti ”hervantalaisina” ja kuitenkin todetaan, että ”[k]uulemamme kertomukset eivät niinkään liity Hervantaan, vaikka ne on kerätty Hervannassa” (s. 12). Toisaalta ”hervantalaisina” ymmärrettyjen henkilöiden asemat naapuruston ja suomalaisen yhteiskunnan hierarkioissa ja siten heidän erityinen näkökulmansa (engl. *standpoint*) häivytetään teoksessa taka-alalle. Lähtökohtien ristipaineessa lukijan on toisinaan hankala tulkita ja arvioida esille nostettuja näkökulmia ja niistä mahdollisesti vedettäviä yleisempiä johtopäätöksiä. Lukijalle herää ajatus jurtaasta keskipakoisten voimien alkupisteestä: sen seinien suojasta tuotetaan ulospäin, tahtiin tapahtuvia tutkimusprosesseja, jotka yhdessä kertovat jotakin olennaista paikallisten konfliktien ja arkisen diplomatian merkityksestä yhteiskuntarauhan rakentamiselle.

Yhteiskuntarauhan paikallisia ehtoja ja käytäntöjä asukkaiden kertomien tarinoiden keinoin tarkasteleva *Naapurusto* onkin kahdentoista lukunsa voimalla rikas ja monipuolinen paketti. Eeva Puumalan johdanto asemoi kysymyksen tampereläislähiön sisäisestä moninaisuudesta ja jännitteisyydestä osaksi suomalaista yhteiskuntaa koskettavien polarisaation ja eriarvoistumisen kehityskulkuja. Johdanto painottaa kirjan ohjelmallista moniäänisyyttä ja ilmiölähtöisyyttä. Paras tapa lähestyä teosta lieneekin siis teemavetoinen lukutapa. Kirjan ensimmäisen luku, Karim Maichen ”Puhetta lähiöstä”, kytkee Hervannan osaksi kansanvälisistä lähiötutkimusta keskittyen kuitenkin suomalaiseen ongelmakeskeiseen lähiökeskusteluun. Hervanta pikkurikkolisuudesta kertovine paikallisuutisineen, SMP:n kansanedustaja Sulo Aittoniemen visiitteineen ja vastaanottokeskukseen kohdistuvine väkivallantekoineen soljahtaa muottiin eikä luku keskity haastamaan aikaisempaa tutkimusta. Rakennetun ympäristön suhdetta luontoon tarkasteleva luku (Eveliina Asikainen & Salome Tuomaala-Özdemir), isännöitsijöiden pyrkimyksiä arjen konfliktien sovitteluun käsittelevä fiktio (Miriam Attias) ja dialogisia tiloja kartoittava kappale (Salome Tuomaala-Özdemir & Negin Armioun) avaavat yhdessä kiinnostavalla tavalla kysymyksen naapuruston aineellisuudesta, niistä konkreettisista puitteista, joiden varaan ja avulla yhteiskuntarauhaa ja ryhmäsuhteita kootaan. Uimaranta, kirjasto ja ostoskeskus osoittautuvat yhteyksiä kannatteleviksi tiloiksi, kun taas pyykkituvat ja rappukäytävät muodostuvat naapurikonfliktien näyttämöiksi.

Lukujen analyysit ovat konkreettisia ja oivaltavia ja herättävät jatkokysymyksiä. Mitä uutta islamilaisesta Suomesta saisi esiin tilaa ja ainesta tarkastelevalla lähestymistavalla? Entä mitä olisi noussut esiin, jos jurta olisi asettunut vaikkapa hervantalaisen rukoushuoneen välittömäksi naapuriksi? Naapuruuden konkreettisiin käytäntöihin pureutuvat luvut ”Naapuruuden kirjo” (Puumala & Maiche) ja ”Naapuriapu” (Tuomaala-Özdemir) osoittavat naapurustosuhteita Hervannassa jäsentävän saman jännitteen, jonka kaupunkitutkijat ovat havainneet muissa lähiöissä: tarinoita naapuruudesta leimaa yhtäältä pyrkimys urbaaniin anonymitettiin ja toisaalta kaipuu perinteistä, lämmintä ja tiivistä yhteisöllisyyttä kohtaan. Tervehtimällä ystävällisesti, hoitamalla pihaistutuksia, kantamalla naapurin ostoskassessa, vipaamalla vitoisen tai pesemällä lenkkisaunassa suihkunaapurin selän on paikallisilla altavastajillakin mahdollisuus päästä osallisiksi kunnollisten naapurien hyväksynnästä ja kunnioituksesta. Arkisilla

teoilla on merkitystä, koska niissä koetellaan yhteisön rajoja, otetaan konkreettisesti mukaan ja suljetaan pois ja näin rakennetaan käsitystä ”meistä” ja ”muista”.

Luvut ”Moniääninen yhteisö” (Puumala) ja ”Politisoituvat rajanvedot” (Maïche) keskittyvät polarisaation ja eriarvoistumisen ilmentymiin naapurustossa. Vaikka luvut osoittavat tavattujen hervantalaisten avaavan keskustelua sekä arjestaan etäällä olevista ”päättäjistä nor-sunluutorneissaan” että yhteistä ympäristöä vandalisoivista kaljakellujista, maahanmuutto ja islam kuuluvat teemoina politisoituneen puheen kärkikastiin. Iris Marion Youngin töihin nojaten Puumala nostaa esiin ajatuksen erimielisyydestä ja konfliktista yhteisöllisyyden mahdollistajana. Arkiset kohtaamiset erilaisuuden kanssa ja epäonnistuneet pyrkimykset tuottaa yhteisöllisyyttä ovat opettavaisia: ne herkistävät havaitsemaan kätkeytyneitä valtasuhteita ja avaavat mahdollisuuden uudenlaisten suhteiden ja toimintamallien luomiselle. Juuri tähän tematiikkaan palaavat kirjan johtopäätökset, jotka listaavat luottamuksen lisäämisen, moniäänisyyden vaalimisen ja yhdenvertaisuuden paikkojen tunnistamisen avaimiksi ”ihanne-naapuriston” kehittämiseen ja demokratian vaalimiseen.

Näiden kahden kirjan ristiin lukeminen tekee varovaisen toiveikkaaksi. Karikatyyrisinä eivät näyttäytyä Hervanta ja Varissuo asukkaineen vaan poliitikot ja bloggaajat, joiden käsitykset monietnisistä lähiöistä ja liberaalidemokratian konkreettisista haasteista kuulostavat vaarallisen ohuilta. Ristiinlukeminen tekee toiveikkaaksi myös yhteiskuntatieteellisen kaupunkitutkimuksen suhteen. Uusia tutkimuksia kaivataan ja monitieteellisyydellä on paikkansa, kuten myös tiiviimmällä töiden välisellä dialogilla sekä teorioiden ja menetelmien vertaamisella ja kehittämisellä. Kenttä on nuori ja hajanainen, mutta se on auki, rikas ja valaiseva.

Ohjeita kirjoittajille

Käsikirjoitukset lähetetään toimitukselle OJS-järjestelmän kautta osoitteessa journal.fi/kosmopolis Word-, Wp- tai RTF-muodossa (Times New Roman 12 pt., riviväli 1,5). Tekstiä ei tavuteta tai paltoiteta. Molemmiin puolin anonyymien vertaisarvioinnin jouhevoittamiseksi tekstissä on vältettävä sanamuotoja tai viittauksia, jotka paljastaisivat kirjoittajan henkilöllisyyden. Kirjoittaja tarkistaa myös, ettei tekijän tietoja jää esimerkiksi ylä- tai alatunnisteeseen tai dokumentin ominaisuuksiin.

Käsikirjoituksen lisäksi järjestelmään jätetään erillinen tiedosto, josta käy ilmi kirjoittajan nimi, arvo, ammatti, toimipaikka, kirjeenvaihto-osoite, puhelinnumero ja sähköpostiosoite.

Artikkeleiksi ja näkökulmiksi tarkoitettuihin käsikirjoituksiin on liitettävä omalle sivulle 100–150 sanan pituinen suomen- ja englanninkielinen tiivistelmä sekä englanninkielinen otsikko. Abstraktien alle liitetään avainsanat (3–5 kpl) aakkosjärjestyksessä suomeksi ja englanniksi.

Mahdolliset kuvat ja taulukot tulee laatia erillisille papereille puhtaaksi piirrettyinä tai toimittaa sopivassa elektronisessa tiedostomuodossa. Ne tulee otsikoida ja numeroida juoksevasti (Kuva 1, Taulukko 1, Kartta 1 jne.). Excel-kaavioista tulisi toimittaa myös alkuperäinen xls-tiedosto datoineen. Skannatut ym. kuvat toivotaan mahdollisimman korkearesoluutioisina tiff- tai jpg-tiedostoina. Tekstin yhteydessä on osoitettava kunkin kuvan ja taulukon paikka. Kuvien ja taulukoiden mahdollisesta käytöstä tulee keskustella etukäteen päätoimittajien kanssa.

Selittävät viitteet numeroidaan juoksevasti ja sijoitetaan tekstiin alaviitteiksi. Pitkiä alaviitteitä tulisi välttää.

Lähdeluettelo tulee omalle sivulle tekstin loppuun, otsikolla Lähteet. Luettelo laaditaan tekijän sukunimen mukaisessa aakkosjärjestyksessä.

Viitteiden ja lähteiden merkintä

Lähdeviitteet sijoitetaan tekstin sisään sulkeisiin. Kirjallisuusviitteissä ensimmäiseksi tulee kirjoittajan sukunimi, sitten kirjoituksen julkaisuvuosi ja lopuksi viittauksen sivunumerot (Giddens 1979, 76–77). Mikäli tekstillä on kaksi kirjoittajaa mainitaan molempien sukunimet (Agnew & Corbridge 1995, 15–23) ja useamman kirjoittajan tapauksissa merkitään ensimmäinen nimi ja ym. (ks. Hall ym. 1978). Viitattaessa kahteen tai useampaan lähteeseen sijoitetaan lähteet tärkeysjärjestykseen (Giddens 1979; Hall ym. 1978; ks. myös Alasuutari 1984). Lähteet erotetaan toisistaan puolipisteellä.

Lähdeluetteloon merkitään vastaavasti kirjoittajan sukunimi, etunimi, julkaisuvuosi suluissa, julkaisun nimi kursivoituna (huom. pienet alkukirjaimet), mahdollinen julkaisusarja sekä kustannuspaikka (suomeksi) ja kustantaja. Käytettäessä muuta kuin teoksen alkuperäistä laitosta tehdään tekstinsisäinen viittaus käytettyyn laitokseen ja teoksen alkuperäiset julkaisutiedot sisällytetään lähdeluetteloon (esim. Wittgenstein 1999). Teoksiin viitattaessa käytetään siis näitä muotoiluja:

Alasuutari, Pertti (toim.) (1984): *Keskustelua laadullisesta sosiaalitutkimuksesta*. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, Sarja C 28. Tampere: Tampereen yliopisto.

Agnew, John & Stuart Corbridge (1995): *Mastering space: Hegemony, territory and international political economy*. Lontoo & New York: Routledge.

Giddens, Anthony (1979): *Central problems in social theory*. Lontoo: Macmillan.

Hall, Stuart, Charles Critcher, Tony Jefferson, John Clark & Brian Roberts (1978): *Policing the crisis. Mugging, the state, and law and order*. Lontoo: Macmillan Press.

Wittgenstein, Ludwig (1999/1958): *Sininen ja ruskea kirja. Filosofisten tutkimusten esitutkimuksia (1933–1935)*. Suom. H. Nyman. Helsinki: WSOY.

Tieteellisen tutkielman merkitseminen lähdeluetteloon:

Kukkula, Tanja (2007): *Mikä tekee uskonnosta painostavan? Tutkimus uskonnollisen painostuksen kokemuksesta kokijan näkökulmasta*. Uskontotieteen pro gradu -tutkielma, kulttuurien tutkimuksen laitos, julkaisematon. Turku: Turun yliopisto.

Artikkeliin viitattaessa mainitaan kirjoittaja, julkaisuvuosi ja sivunumero (Gergen 1977, 318; Wallerstein 1990, 63). Jos sanoma- tai aikakauslehden artikkelin tai uutinen kirjoittajaa ei ole annettu, merkitään viittaukseen julkaisun nimi ja julkaisuvuosi (*Newsweek* 1965). Ilmestymispäivämäärä on syytä mainita vain, jos sillä on asiayhteyden kannalta erityistä merkitystä (ks. *Helsingin Sanomat* 23.2.2005).

Lähdeluetteloon merkitään kirjoittajan sukunimi, etunimi, julkaisuvuosi suluissa, artikkelin nimi lainausmerkeissä, lehden/kirjan nimi kursivoituna, vuosikerta ja ilmestymisnumero suluissa sekä artikkelin sivut. Sanoma- ja aikakauslehdistä merkitään ensin julkaisun nimi (kursiivilla), julkaisuvuosi (suluissa), artikkelin/uutisen otsikko, ilmestymispäivämäärä ja mahdolliset sivu- tai osionumerot:

Gergen, Kenneth (1977): "Social psychology as history". *Journal of Personality and Social Psychology*, 26(1), 309–320.

Helsingin Sanomat (2005): "Chirac ja Bush olivat eri mieltä EU:n ja Naton roolijaosta". 23.2.2005, A11.

Newsweek (1965): "Yankee go home". 16.8.1965, 23–26.

Wallerstein, Immanuel (1990): "Culture is the world-system: A reply to Boyne". Teoksessa: M. Featherstone (toim.) *Global culture*. Lontoo: Sage, 63–65.

Mikäli viitataan välittömästi edellä viitattuun teokseen, merkintä mainittu teos (mt.) tai mainittu artikkeli (ma.) riittää.

Internet-lähteeseen viitattaessa mainitaan dokumentin kirjoittaja (Jisi 1995; Cotter 2018), tuottaja (White House 2004a; 2004b) tai (näiden puuttuessa) dokumentin nimi (ks. Terrorism Research Center) sekä vuosiluku.

Lähdeluetteloon merkitään dokumentin kirjoittaja/tuottaja, vuosiluku, dokumentin nimi kursivoituna, mahdollinen "tuottamispäivämäärä", http-osoite ja vierailupäivämäärä:

Cotter, Holland (2018): "An enthralling show of Afro-Atlantic history illuminates Brazil". *The New York Times*, 12.10.2018. <https://nyti.ms/2CcU0yH>, 15.10.2018.

Jisi, Wang (1995): *Conflit de civilisations: Fondement theorique et significations pratiques*. <http://conflits.org/Numeros/19WAN2.html>, 31.8.2000.

Terrorism Research Centre. <http://www.terrorism.com>, 11.9.2001.

White House (2004a): State of the union address, 20.1.2004. <http://whitehouse.gov/stateoftheunion/2004/>, 1.3.2005.

White House (2004b): President Bush's radio address, 21.2.2004. <http://whitehouse.gov/news/releases/2004/2/20040221.html>, 1.3.2005.

Jos luettelossa esiintyy saman kirjoittajan/tuottajan samana vuonna julkaisemia kirjoituksia, merkitään vuosiluvun jälkeen kirjain: (1990a), (1990b), jne.

Artikkeleiden kirjoittajille lähetetään kaksi kappaletta lehteä, muille kirjoittajille yksi. Erillispainoksia ei ole mahdollista jakaa.